

591738038

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

FR. G. KNUDTZONS BOSTRYKKERI • KØBENHAVN

Mag. 3.23 Th

ØSTIFTERNES HUSMANDSKREDITFORENING

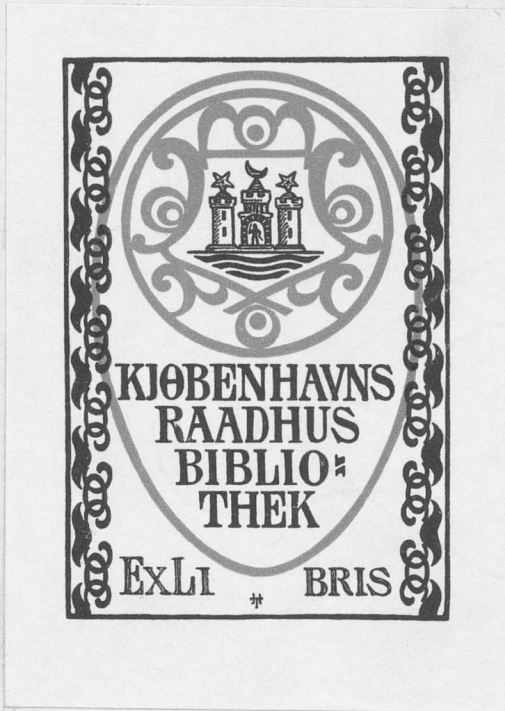

1880—1930

RHB

09.232.2.17 +

Mag
33.23
TH

ØSTIFTERNES
HUSMANDSKREDITFORENING

★

KREDITFORENINGEN AF
EJERE AF MINDRE EJENDOMME PAA LANDET
I ØSTIFTERNE

★

1880—1930

KØBENHAVN
FR. G. KNUDTZONS BOGTRYKKERI
O. ENEVOLDSEN OG P. PETRI

1930

09.332

$\phi_{\Delta 67}$

t

15743

FORORD

DEN 7. September 1930 er der forløbet 50 Aar, siden ØSTIFTERNES HUSMANDSKREDITFORENING — eller mere fuldstændigt: Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet i Østifterne — stiftedes, og Bestyrelsen har i den Anledning overdraget mig at udarbejde et Skrift om dens Fremvækst og Virksomhed i de forløbne Aar. Mine Kilder har foruden Foreningens Arkiv og aarlige Beretninger først og fremmest været Rigsdagstidende, ældre Aargange af Dag- og Ugeblade samt Memoirelitteratur og personalhistoriske Haandbøger. Endvidere er adskillige Oplysninger hentet fra »De danske Kreditforeninger 1850—1900« og andre Jubilæumsskrifter, derunder Professor Arups »Creditkassen for Landejendomme i Østifterne 1866—1916« og det lige udkomne Værk af P. Lauritsen »De jyske Husmænd og deres Pengeinstitut«. Megen Nytte har jeg ogsaa haft af Samtaler med Mænd, som hver paa sit Omraade vidste Besked om Kreditforeningen og dens Historie, særlig Direktør Ebbe og Revisor Dangaard, ligesom jeg er Assistent Kay Madsen og andre paa Foreningens Kontor Tak skyldig for beredvillig Bistand under Arbejdet.

JOHS. THORBORG

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	5
Loven	20
Stiftelsen	34
Start og senere Udvikling	47
Valutasagen	71
Ledelsen	82
Obligationstyper, Medlemmernes Rettigheder og Forpligtelser	106
Bilag:	
Repræsentantskab	119
Bestyrelse	123
Kontorpersonale	124
Oversigt over de af Foreningen udstedte Kasseobligationer	125
Oversigt over Foreningens Virksomhed	126—127

INDLEDNING

DA Spørgsmaalet om at skaffe Landets Husmænd en lettere og mere hensigtsmæssig Adgang til Kredit, end de hidtil havde haft, for et Par Menneskealdre siden blev brændende, herskede der, som det nedenfor nærmere skal omtales, stærkt delte Meninger om, hvordan det bedst kunde ske. Nogle mente, at Opgaven helt og fuldt maatte løses ved Hjælp af offentlige Midler, andre ønskede den lagt i private Institutioners Hænder. Men fra alle Sider erkendte man, at en virksom Støtte fra Statens Side under alle Omstændigheder var paakrævet her, hvor det galdt at komme de allerdaarligst stillede Ejendomsbesiddere til Hjælp, Striden drejede sig kun om, under hvilke Former den mest hensigtsmæssig kunde ydes.

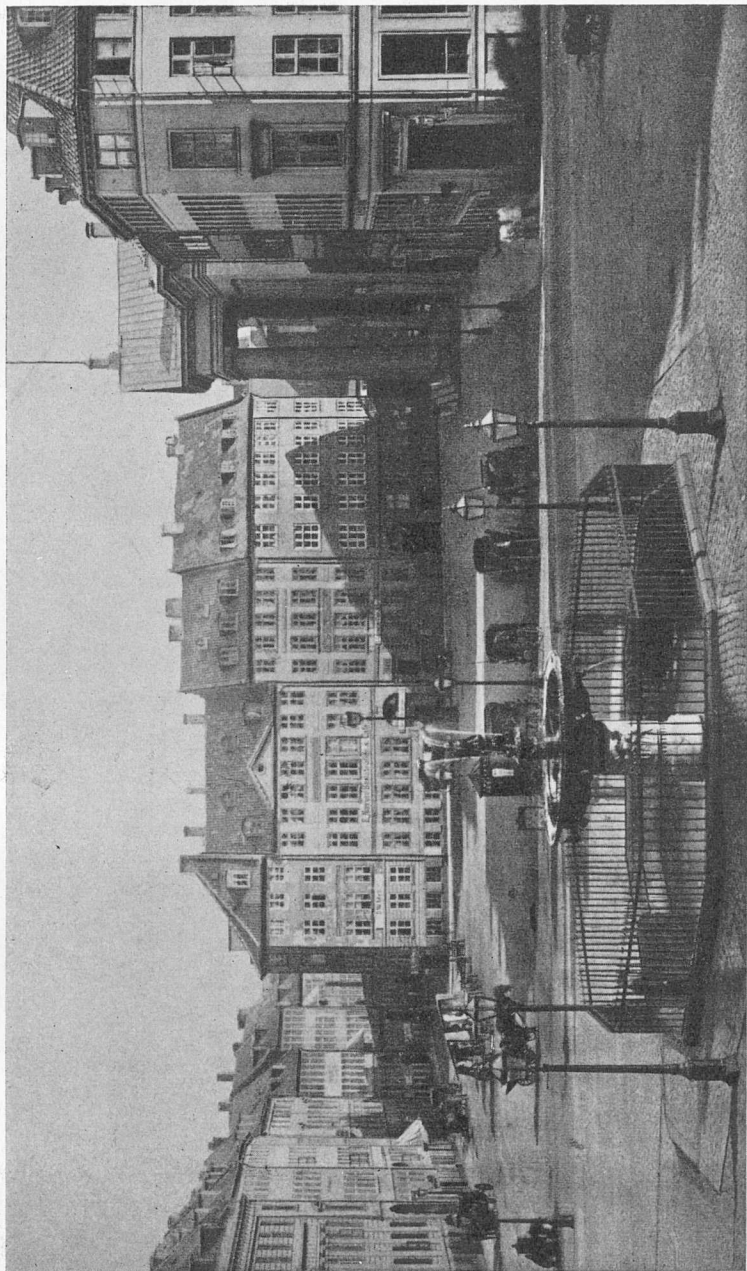
Først sent modnedes Tanken om at løse Opgaven gennem Oprettelsen af egentlige, med særlige Begunstigelser udstyrede *Kreditforeninger*. Men engang fremsat lod den sig ikke slaa ned, Betænelighederne maatte vige for de store Fordele, en saadan Ordning frembød, og Resultatet blev Dannelsen af de to nu saa velfunderede og ansete Søsterinstitutter, af hvilke Østifternes Husmandskreditforening er den ene.

De forløbne halvhundred Aar har tilfulde godtgjort, at man valgte rigtigt. Thi ikke alene blev ved denne Ordning det inden- og udenlandske Kapitalmarked aabnet for Husmændene uden anden Begrænsning end den, Sikkerhedshensynet sætter. Men Husmændene fik Mulighed for, efterhaanden som Tiden var inde dertil, at faa Ansvar for Ledelsen af deres egne Kreditinstitutioner i samme Omfang, som andre Samfundsklasser har det. I

mere end én Henseende er Husmandskreditforeningerne herigennem blevet Løftestænger af uvurderlig Betydning for Husmændene — og ikke blot for dem, men for hele den store Kreds af mindre Ejendomsbesiddere paa Landet, hvis Ve og Vel er af saa afgørende Betydning for hele det danske Samfunds økonomiske Trivsel.

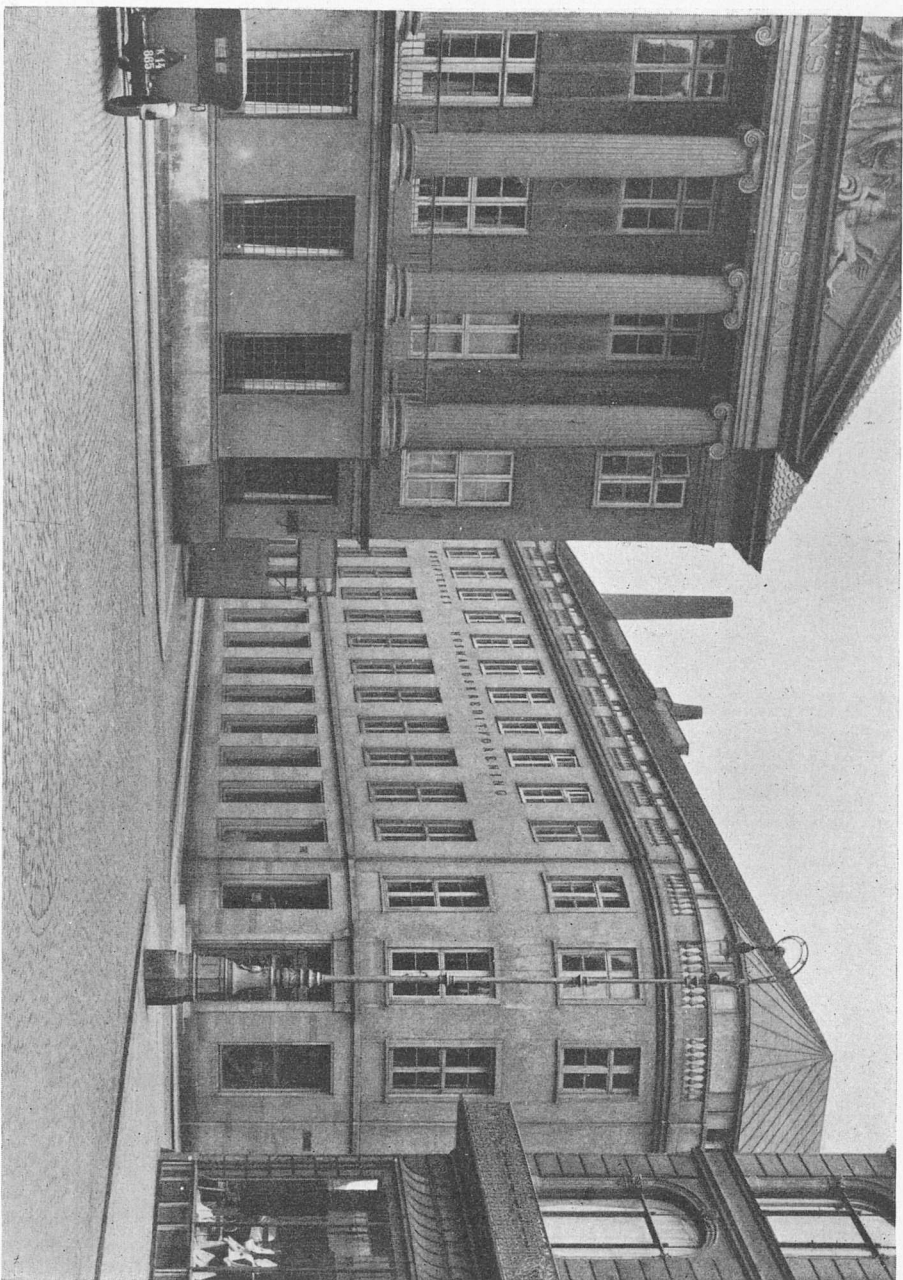
Grundlaget for denne lykkelige Udgang af Sagen var skabt ved Kreditforeningsinstitutionens enestaaende Fremgang her i Landet efter den fri Forfatnings Indførelse i Aarhundredets Midte. Havde man ikke haft de herigennem indvundne Erfaringer at bygge paa, var Tanken om at imødekomme de fattige Husmænds Laanetrang ad Kreditforeningsvejen næppe overhovedet opstaaet, og som en Indledning til Østifternes Husmandskreditforenings Historie vil det derfor være naturligt i store Træk at omtale Fremvæksten af den særlige *danske Kreditforeningstype*, som med Aarene er blevet det faste Rygstød for Realkreditten her i Landet, og som til Dato staar uovertruffet i Verden.

Selve den *Grundidé*, hvorpaa Kreditforeningsvæsenet er baseret, er ikke af dansk Oprindelse. Den stammer fra *Schlesien*, hvor Frederik den Anden af Prøjsen, en af den »oplyste Enevældes« bedste Repræsentanter, i 1769 ved kgl. Kabinetsordre stadfæstede Oprettelsen af »Die schlesische Landschaft«, en Sammenslutning af adelige Godsejere, hvis Formaal var at skaffe Medlemmerne Prioritetslaan paa rimelige Vilkaar. Det kunde nok tiltrænges. Thi den præjsiske Syvaarskrig havde efterladt Provinsen i en forarmet Tilstand, og Kreditten var saa grundig rystet, at kun en meget høj Rentefod, oftest 10—12 pCt., kunde lokke Pengene frem fra Kistebunden, naar Talen var om Laan mod Sikkerhed i Landbrugsejendomme. Under saadanne Forhold kunde Genrejsningsarbejdet kun foregaa langsomt. Men en berlinsk Købmand ved Navn *Büring* fik da den geniale Ide, at man kunde supplere den individuelle Pantesikkerhed, hver enkelt Laansøger havde at byde paa, med en kollektiv, saaledes at Ejendommene behæftedes *solidarisk*. Paa dette hidtil ukendte Princip, der muliggjorde Skabelsen af et fuldstændig ensartet Børspapir,

FOTOGRAFI AF NYTORV 1868

Foreningen havde 1880—85 til Huse i den Ejendom i Billedets Baggrund, der er synlig nærmest tilvenstre for Domhuset, som dengang var Raadhus. I 1885—95 boede Foreningen i Ejendommen mellem Raadhuset og Apoteket tilhøjre i Billedets Forgrund. Begge de to Huse er forlængst nedrevet.

FORENINGENS NUVÆRENDE KONTORER
(Bygningen midt paa Billedet, 2. Sal.)

blev den nævnte Forening baseret, og dermed var Spiren lagt til en sund og livskraftig Organisme, der efterhaanden fik talrige Aflæggere, baade i og udenfor Tyskland, saaledes ogsaa med Tiden herhjemme, hvor Kreditforeningerne endda skulde opnaa en ganske særlig Blomstring.

Dette Resultat er dog kun naaet gennem en gradvis Udvikling. Da Tanken første Gang virkeligjordes, skete det paa højst ufuldkommen Maade, og man maa i det hele taget ikke med Bürings Laaneinstitution forbinde Forestillingen om en Kreditforening i moderne Forstand. Allerede det, at Medlemsskabet — betegnende nok for Tidsaanden — var begrænset til adelige Godsejere og gjort *tvungent* for disse, saaledes at Ejendommene hæftede for Foreningens Gæld, uanset om de var prioriterede eller ej, viser Forskellen. Men ikke mindre falder det i Øjnene, at umyndiges og offentlige Stiftelsers Midler saavel som retlige Deposita efter nærmere Regler *skulde* anbringes i Foreningens Obligationer, hvilket skaffede disse et sikkert Marked, men stemmer temmelig daarlig overens med moderne Retsopfattelse. Fra først af havde man heller ikke forstaaet helt at frigøre Kasseobligationerne for Panteobligationernes individuelle Karakter. Hver af dem lød paa et bestemt Gods, og betalte Debitor ikke sine Renter rettidig til Foreningen, maatte Kreditor selv inddrive dem, hvilket kunde være besværligt nok, selv om Kravet — rent bortset fra den solidariske Ansvarlighed — var vekselretlig sikret. Til Gengæld havde man, hvor mærkeligt det end lyder, forbeholdt Kreditorerne Ret til overfor Foreningen at *opsige* Obligationerne med et halvt Aars Varsel, skønt Laanene ydedes Debitorerne som uopsigelige og afdragsfri! Tanken var naturligvis, at Foreningen altid igen vilde kunne afhænde de Obligationer, som den maatte overtage, men det slog kun til under normale Forhold, hvad man skulde faa sørgelig Erfaring for. Endnu skal nævnes, at Laanegrænsen var sat til 50 pCt., at Foreningen ikke maatte give sig af med Bankvirksomhed el. lign., en saare fornuftig Bestemmelse, samt at Regeringen forbeholdt sig en afgørende Indflydelse paa dens Ledelse.

Foreningen slog godt an. Dens Obligationer, der forrentedes med 5 pCt., naaede snart pari, og adskillige lignende Institutioner oprettedes andre Steder. Men under Napoleonskrigene kom Manglerne ved Systemet for en Dag. Obligationerne opsagdes i Massevis, og Regeringen saa ingen anden Udvej end at suspendere Opsigelsesretten ved et *Moratorium*, der for den schlesiske Forenings Vedkommende kom til at vare i 10 Aar og gav Stødet til, at Udviklingen mange Steder ledtes i Retning af Oprettelsen af *Hypotekbanker*.

De Erfaringer, man havde indhøstet, var saaledes ikke ubetinget gunstige. Men Kreditforeningstanken lod sig ikke slaa ned, dertil var den for livskraftig, og efterhaanden lærte man at iklæde den Former, der bedre stemmede overens med det praktiske Livs Tarv.

Da Trangen til en rationel og landsomfattende Organisation af den *danske* Realkredit meldte sig, maatte de Mænd, der førte Sagen frem til Løsning, dog for en stor Del gaa deres egne Veje, da der intet Sted fandtes nogen Laaneinstitution, som uden videre egnede sig til at tages til Mønster, hverken i Udlandet eller herhjemme, hvor man iøvrigt allerede i Slutningen af det 18. Aarhundrede havde kendt til Udlaan mod solidarisk Ansvarlighed. Den saakaldte *Kreditkasse*, der virkede fra 1786 til 1816 og fik sine Virkemidler fra Staten, kunde saaledes bl. a. yde Laan til solidariske Foreninger, ligesom det fortjener at nævnes, at der var draget Omsorg for en regelmæssig Amortisation af Laanene. Efter Københavns Brand i 1797 oprettedes endvidere *Husejernes Kreditkasse*, der bestaar endnu og yder Laan mod Pant i fast Ejendom efter lignende Principper som Kreditforeningerne, men adskiller sig fra disse ved at være organiseret og ledet af Laanyderne. Kreditforeninger i sædvanlig Forstand fik vi først langt senere her i Landet, idet et Forsøg paa at faa dannet en saadan for Jordejendomme paa Sjælland og Møen i 1819 ikke førte til noget Resultat, vel nærmest fordi Pengeknapheden lagde sig i Vejen derfor. Diskussionen om Sagen fik først rigtig Vækst, efter at Lektor *A. F. Bergsøe* i 1839, da Erhvervs-konjunkturerne atter var opadgaaende, udgav sit Skrift »Moti-

veret Udkast til en Kreditforening for danske Grundbesiddere«, der var udarbejdet paa Grundlag af indgaaende Studier, som Forfatteren havde foretaget i Tyskland og andre Lande. Dette Skrift, i hvilket Bergsøe med stor Dygtighed havde søgt at ud-
 drage Læren af de hidtidige Erfaringer paa Realkreditens Om-
 raade, gav Stødet til, at Sagen for Alvor toges op, og Resultatet
 heraf blev *Loven af 20. Juni 1850*, der for en stor Del var ba-
 seret paa Bergsøes Udkast og er blevet kaldt for Kreditforenin-
 gernes Grundlov.

Som et af den fri Forfatnings første mere betydede Resul-
 tater paa økonomisk Omraade gav Loven Udtryk for det Grund-
 synspunkt, at Staten til Gengæld for forskellige Begunstigelser,
 der tildels var uundværlige for Kreditforeningerne, skulde op-
 trække visse Retningslinjer for Kreditforeningernes Organisation
 og Virkemaade, men iøvrigt overlade saa meget som muligt til
 Medlemmernes Selvstyre, dog under Indenrigsministeriets Kontrol.
 Hvad Loven krævede var særlig følgende: at der skulde være
 anmeldt Interessenter for et Beløb af mindst 2 Mill. Kr. (senere
 nedsat til 1 Mill. Kr.), at Belaeningen ikke maatte overstige $\frac{3}{5}$
 af Ejendommenes paa Grundlag af en betryggende Vurdering
 fastslaaede Værdi, at Foreningen ikke maatte udstede flere Kasse-
 obligationer, end den havde Dækning for i Panteobligationer,
 hvilket tilsigtede at afskære Kreditforeningerne fra at drive an-
 den, deres Formaal uvedkommende Virksomhed, samt at Med-
 lemmerne skulde være solidarisk ansvarlige og afvikle deres Laan
 gennem regelmæssig Amortisation. Endvidere gjordes det til
 Pligt for Foreningerne at offentliggøre et fuldstændigt Regnskab
 hvert Aar og indsende Kvartalsekstrakter af Bøgerne til Inden-
 rigsministeren, der ligeledes skulde godkende Statutterne og alle
 Ændringer i disse. De *Begunstigelser*, Kreditforeningerne op-
 naaede, var navnlig Ret til at udstede og transportere Kasse-
 obligationer uden Brug af stemplet Papir samt til at lade dem
 lyde paa Ihændehaveren, en særlig hurtig Retsforfølgning over-
 for forsømmelige Debitorer og endelig Ret til at modtage og
 yde en højere Rente end 4 pCt., hvortil kom, at umyndiges og

offentlige Midler skulde kunne anbringes i Foreningernes Kasseobligationer.

Allerede kort efter Lovens Vedtagelse fik de to første Kreditforeninger deres Statutter stadfæstet af Indenrigsministeriet, og senere fulgte flere efter, desværre ogsaa et Par mindre heldige, der paa Grund af en uforsvarlig Laanepolitik hurtig maatte træde i Likvidation. Dette afsatte sig Spor i *Loven af 19. Februar 1861*, der — samtidig med, at den aabnede Mulighed for en Deling af Obligationerne i Serier uden indbyrdes solidarisk Ansvar — gjorde Oprettelsen af nye Kreditforeninger til et Lovgivningsanliggende, saaledes at yderligere Krav til saadanne kunde stilles, hvilket Rigsdagen ogsaa regelmæssig har benyttet sig af i de Tilfælde, der er kommet til at foreligge. Endvidere bestemtes det, at Medlemmerne ikke ved at indfri deres Gæld skulde kunne unddrage sig det solidariske Ansvar, før Regnskabet var godkendt af Indenrigsministeren.

Til disse almindelige Lovbestemmelser har siden flere andre føjet sig, derunder navnlig *Loven af 24. April 1896*, der bl. a. muliggjorde Seriernes Inddeling i Afdelinger med kun subsidiært solidarisk Ansvar og gav Adgang til Ydelse af kun delvis amortisable Laan. Men først og fremmest har Udviklingen sat sig Spor i et Utal af *Statutændringer*, der afspejler Kreditforeningernes aldrig hvilende Bestræbelser for — hver paa sin Maade — at holde sig paa Højde med Tidens og det praktiske Livs Krav.

Resultatet af denne Udvikling er blevet Laaneinstitutter, der trods alle individuelle Forskelligheder i saa høj Grad har draget Nytte af hinandens gode og daarlige Erfaringer, at de i deres Hovedtræk virker nogenlunde ens, og derved i Fællesskab har skabt en *særlig dansk Kreditforeningstype*, hvis Soliditet — bortset fra de foran berørte beklagelige Tilfælde, der nu ligger over 70 Aar tilbage i Tiden — aldrig har svigtet.

Til disse grundmurede Pengeinstitutter hører ogsaa *Østifternes Husmandskreditforening*, der hævder sig smukt i Rækken blandt de øvrige. Vi skal nu se lidt nærmere paa de Forhold, der førte til dens Oprettelse.

Takket være Loven af 20. Juni 1850 blev Landet hurtig omspændt med et Net af Kreditforeninger, der gjorde det muligt for alle Ejere af ikke helt smaa Købstads- og Landbrugsejendomme at opnaa Kreditforeningslaan i deres Ejendomme, ofte endda saaledes, at den enkelte kunde vælge mellem flere Foreninger. Men *Husmændene* havde ingen Nytte af Systemet, i hvert Fald ikke de daarligst stillede af dem. Thi ikke alene var alle bestaaende Kreditforeninger statutmæssig afskaaret fra at yde Laan paa under 600 Kr. (den jyske Landkreditforening 1200 Kr.), hvilket medførte, at Ejendomme til en Værdi af 1000 Kr. (2000 Kr.) under ingen Omstændigheder kunde komme i Betragtning som Laaneobjekter. Men faktisk laa Grænsen langt højere, da Administrationen af saa smaa Laan ikke kunde betale sig for Kreditforeningerne. Af samme Grund gik Livrenteanstalten — den senere Statsanstalt for Livsforsikring — ikke ned under 4000 Kr. og Legatbestyrelser sjældent lavere end til Laan paa 6000 Kr. Ønskede en Husmand at laane nogle faa Hundrede Kroner, maatte han da, hvis private Penge ikke var at faa, forsøge sig hos *Sparekasserne*, hvilket i afsides beliggende Egne kunde nødvendiggøre Mellemmænds ikke altid helt billige Medvirken, rent bortset fra Ulemperne ved, at Sparekasselaanene ikke som Kreditforeningernes var uopsigelige eller Genstand for regelmæssig Amortisation.

Men oftest var det *private*, der optraadte som Laangivere paa Grundlag af et personligt Kendskab til den paagældendes Dygtighed og Paapasselighed, og navnlig maatte det blive Tilfældet, naar Sparekasserne var mindre velbeslaaede med Mønt som f. Eks. i Slutningen af Halvfjerdserne. Private Laan maatte imidlertid nødvendigvis være forbundet med en vis *Usikkerhed*, allerede af den Grund, at man aldrig kunde vide, hvornaar Kreditor kom i den Situation, at han selv behøvede sine Penge. Og hvad værre var: der opstod et *Afhængighedsforhold*, som — særlig hvis Laangiveren selv var Landbruger — kunde misbruges til urimelige Krav om Arbejdsydelser, hvilket ogsaa lejlighedsvis skete, omend sikkert kun i langt de færreste Tilfælde.

Husmændene var kort sagt temmelig daarligt stillet med Hensyn til Opnaelse af Prioritetslaan i deres Ejendomme, og Tanken om Tilvejebringelse af en Kreditinstitution af den ene eller den anden Art, der særlig havde til Opgave at imødekomme deres Behov, maatte derfor melde sig, efterhaanden som det blev aabenbart, hvor store Fordele Kreditforeningerne havde bragt andre Befolkningslag. Men paa egen Haand formaaede Husmændene ikke at løse Opgaven. Det var nødvendigt, at Staten ydede dem en Haandsrækning, og hertil sporedes lykkeligvis ogsaa en voksende Vilje i politiske Krese, idet man fra alle Sider indsaa Nødvendigheden af, at der blev gjort noget. Thi Husmændenes Kreditnød var ikke blot socialt uretfærdig, men tillige samfundsøkonomisk uforsvarlig, idet den hindrede dem i at dyrke deres Jord paa tilfredsstillende Maade. Og dette betød saa meget mere, som *Husmandsstanden voksede stærkt i Tal* lige indtil Firserne i forrige Aarhundrede, da nye Arbejdsmuligheder aabnede sig for Landbougdommen i Byerne og i de oversøiske Lande, hvortil mange i den efterfølgende Periode udvandrede.

Før Landboreformernes Tid fandtes der forholdsvis langt færre Husmandsbrug her i Landet end nu. Men under Udskiftningen og senere tog deres Antal stærkt til, ikke blot fordi Lovgivningen tilskyndede dertil, men mindst lige saa meget som Følge af Godsejernes og Gaardmændenes egne Bestræbelser for at knytte Landarbejdere til Jordlodder, der vel gav dem et økonomisk Rygstød, men ikke fritog dem for at skaffe sig en væsentlig Del af deres Indtægter ved at gaa ud paa Arbejde. Ofte skaffede Bønderne sig Penge til Køb af deres Fæstjord ved Bortsalg af Parceller, hvilket forekom saavel før som efter 1819, da Regeringen fandt Tiden inde til at begrænse Udstykningsretten af Frygt for, at der skulde opstaa et Husmandsproletariat, og en Rolle spillede det tillige, at den bestaaende Lovgivning ingen Hindringer lagde i Vejen for Oprettelsen af Husmandsbrug, som lejedes ud mod Arbejdspligt. Men selv efter at der i Midten af forrige Aarhundrede var blevet sat en Stopper for dette *Husmandshoveri*, der var en mørk Plet i vor Landboforfatning, fortæ

sattes Udstykningen, kun med den Forskel, at flere og flere Brug kom i Selveje. Holder man sig til Brug med et Jordtilliggende paa mellem 1 Fdk. og 1 Td. Hartkorn, voksede deres Antal alene i Tiden mellem 1850 og 1885 fra 70.694 til 115.097 eller med over 1200 om Aaret, og af samtlige Huse med og uden Jord var i 1872 de 78 pCt. i Selveje imod kun 51 pCt. i 1850.

Først i Begyndelsen af Firserne kom der en Stilstand i denne Udvikling, der mere havde afspejlet Landarbejdernes ukuelige Trang til at komme i Besiddelse af deres egen lille Bedrift, hvor ringe den end kunde være, end nogen Bedring i Smaabrugenes Rentabilitet, hvorfor Bortvandringen fra Landdistrikterne ogsaa blev saa stærk, da Betingelserne for den var tilstede. Husmændenes Kaar var endnu i de Aar saa fortrykte, at kun faa af dem formaaede at arbejde sig frem til Uafhængighed. Thi ikke alene var Smaabedrifterne afskaaret fra at drage Fordel af mange af de tekniske Fremskridt, som særlig i Treserne og Halvfjerdserne — i Forbindelse med gode Kornpriser — havde hjulpet Bønderne frem til relativ Velstand, og som bl. a. gav sig Udslag i, at *Smørekporten* fordoblede fra 1870 til 1875. Men selv paa saadanne Produktionsomraader, hvor Husmændene burde have været Gaardmændene og Godsejerne overlegne i Kraft af den særlige Omhu, de kunde lægge i Arbejdet, hindredes de kun alt for ofte i at udnytte denne Fordel af Mangel paa Driftskapital og af Arbejde i andres Tjeneste, rent bortset fra, at Jordlodderne ofte var saa smaa, at Dyrkningen af dem allerede af den Grund kun kunde blive en Bibeskæftigelse for Indehaveren.

Saa alvorligt var Husmandsspørgsmaalet efterhaanden blevet, at selv Højreregeringen indsaa Nødvendigheden af at tage det op til Behandling, hvilket den gjorde i 1875 ved at henvise det til Undersøgelse i den saakaldte *Arbejderkommission*. Dennes Betænkning forelaa i 1878 og skulde, skønt Kommissionens Forslag ikke fulgtes paa det Omraade, vi her beskæftiger os med, faa sin store Betydning, idet den kom til at give Stødet til

Kreditspørgsmaalets Løsning gennem Oprettelsen af saavel Østifternes som den jyske Husmandskreditforening.

I Betænkningen, som i flere Henseender er et interessant, tidspræget Dokument, hedder det bl. a.:

»Den overordentlige Udvikling i det danske Agerbrug, som betegner de sidste 20 à 30 Aar, og som i stigende Omfang har draget det større Jordbrug med sig, naaede ikke paa samme Tid Husmandsjorden; det er først i de sidste 5—6 Aar, at denne, navnlig under de Bestræbelser, som i den Retning ere udviklede dels fra Statens, dels fra andre Sider, er begyndt at komme med i noget videre Omfang. Det kan vel ikke negtes, at Dyrkningen af Huslodderne paa en vis Maade er gaaet fremad, at mange af de samme Forbedringer, som ere blevne almindeligt indførte i de større Jordbrug, ogsaa, i alt Fald i nogle Egne af Landet, tildels ere blevne indførte ved Dyrkningen af Husmandslodder. Men det maa her ikke overses, at det lille Jordbrug, naar det skal hævde sin Berettigelse, maa undergives en grundigere og mere gennemført Drift og tildels udvikle sig i en helt anden Retning end det større Jordbrug; men med ganske enkelte Undtagelser har dette ikke været Tilfældet her i Landet; Husmandslodden er i alt Væsentligt blevet dyrket paa lignende Vis som Gaardmandens Mark, og har der været nogen Forskjel, har den hyppigt været den, at Husmandslodden har været drevet mindre godt. Det Sædvanlige har været, at Husmanden har søgt sit Hovederhverv ved Dagleierarbejde, og den Lod, der benyttet paa rette Maade, kunde afgive ikke langt fra det Fornødne til hans og Familiens Underhold, betragtede han som noget Underordnet, fordi han ikke forstod, at Arbeidet hos Fremmede kun skulde søges paa Tider, naar Gjærningen i Hjemmet ikke forsummes derved, medens Hovederhvervet derimod skulde være en grundig næsten havemæssig Drift af hans Jordlod.

Afser man paa dette Sted fra Spørgsmaalet om, hvad der kan gjøres for Husmanden for at støtte ham moralsk og intellectuelt, og kun holder sig til, hvorledes Dyrkningen af hans Jord kan hjælpes op, have Forhandlingerne ført til, at man antager, at

dette nærmest maa ske ved, at han lærer dels at *pløje med Hornquæg*, dels at *behandle sin Jord med Spaden* og lægge sig efter en *havemæssig Behandling af sin Jordlod*.

Det er for Tiden, som bekjendt, ganske almindeligt, at den større Jordbruger overlader Husmanden sine Heste og Redskaber til hans Jords Behandling. Tilsyneladende kan denne Maade at faa Jorden behandlet paa være hensigtsmæssig og billig. I Virkeligheden er den dog ofte det Modsatte, dels fordi den ofte be-
tinges af et betydeligt Vederlag i Arbejde fra Husmandens Side, dels fordi Arbejdet vanskelig kan foregaa paa den Tid, der er den bedste, og altsaa Udbyttet bliver derefter.....«

Kommissionens Synspunkter virker paa afgørende Punkter for-
ældet, idet den senere Udvikling hverken er gaaet i Retning af Spadekultur eller Anvendelse af Hornkvæg som Trækkraft. Men ingen kunde heller i 1878 vide, hvilke Muligheder der paa Husdyrproduktionens Omraade skulde aabne sig for Husmændene, efter at disse gennem Kontrolforeninger, Andelsvirksomheder o. l. var blevet delagtiggjort i de samme Fremskridt som Gaardmændene. Og deri saa Arbejderkommissionen i hvert Fald rigtigt, at det først og fremmest galdt om at styrke Husmændenes Selvstændighed og Uafhængighed, saa Arbejdet i egen Bedrift kunde blive deres Hovederhverv. Senere har man, under Indtryk af den stedfundne gunstige Udvikling for det lille Landbrug, sat Maalet højere, saa der nu stiles mod Brug, som fuldtud formaar at beskæftige Indehaveren og hans Hustru paa en samfunds-
økonomisk forsvarlig Maade. Men Kommissionen var i hvert Fald inde paa noget af det rigtige, idet den indsaa, at Husmændene ingen Vegne kunde komme, hvis der ikke skaffedes dem en lettere Adgang til Kredit.

Af de Forslag, som Betænkningen indeholdt, skal særlig nævnes et, som vel kun støttedes af to Medlemmer, men i flere Henseender peger i Retning af den endelige Løsning af Spørgsmaalet, som blev truffet, hvor store Forskellighederne end er. Det var udarbejdet af en Mand udenfor Kommissionen allerede før dens Nedsættelse, Overretssagfører *A. Hein*, der senere blev

Direktør for Københavns Kreditforening, og gik i sine Hovedtræk ud paa følgende:

Naar der for større Dele af Landet med det Formaal ved Laan at hjælpe Husmænd til en bedre Drift af deres Jord og jordløse Husmænd til Erhvervelse af Jord, oprettes *Laanekasser* paa Grundlag af visse nærmere angivne Principper, kan Regeringen give deres Statutter forbindende Gyldighed og meddele dem forskellige Begunstigelser. I enhver Sogneraadskres dannes en Laanebestyrelse valgt af Sogneraadet blandt dets Medlemmer. Intet Laan kan gives uden Samtykke af Laanebestyrelsen, der gør Indstilling til Kassens Ledelse om alle indkomne Laanebegæringer, og senere fører Tilsyn med den Maade, hvorpaa Laanet anvendes, samt med at Sikkerheden ikke forringes. Laanene kan ikke overstige 300 Kr. De forrentes med $4\frac{1}{2}$ pCt. aarlig og skal afdrages saaledes, at de er afviklede i højst 20 Aar. Naar et Laan ikke behørigt tilbagebetales, tilsvares det manglende af samtlige de andre Laantagere i Sogneraadskresen i Løbet af 5 Aar med ialt indtil 5 pCt. af deres oprindelige Laan. Som Sikkerhed for Laanene kan saavel Pant i fast Ejendom som Selvskyldnerkaution tages, og Sognekommunen erstatter Laanekassen en Fjerdedel af de Tab, som den lider ved de i Kommunen ydede Laan. Forsaavidt de til Udlaanene fornødne Midler tilvejebringes ved Udstedelse og Afhændelse af rentebærende Obligationer, kan saadanne forsynes med *Statskassens Garanti*.

Et Flertal indenfor Kommissionen tog Afstand fra Forslaget under Henvisning til, at det var ganske usandsynligt, at en saadan Ordning med *private* Laanekasser vilde kunne »erholde nogen Virksomhed blandt Husmandsstanden«. I Stedet for burde, hævdedes det, *Staten* — indtil Forholdene maatte have udviklet sig videre — træde til ved at »anvise en større Sum til Udlaan i dette Øjemed, medens Kommunen nærmest maatte støtte Sagen dels ved at føre Tilsyn med, at Midlerne anvendes paa rette Maade, dels ved at indestaa for en vis Del af Laanene.« Ud fra disse Synspunkter udarbejdede Flertallet da et nyt Forslag,

hvorefter det var Staten, der skulde tilvejebringe Midlerne og Staten, der skulde staa for Udlaanet. Men dette Forslag, der paa Forhaand afskar Muligheden for, at Husmændene selv kunde faa Indflydelse paa Ledelsen af deres Laaneinstitution, fik til alt Held ingen anden Betydning for den videre Udvikling end at komme til at danne Udgangspunktet for Sagens Behandling paa *Rigsdagen*.

LOVEN

TIDEN var nu inde til Handling, og allerede i Begyndelsen af Rigsdagssamlingen 1878—79 indbragte Folketingsmændene Thomas Nielsen, Høimark og Busk i Folketinget et *Lovforslag*, som gik ud paa, at Staten aarlig skulde kunne udlaane indtil 1 Million Kroner til Husmænd, dels som Driftskredit, dels som Prioritetslaan. Dette Forslag, der paa væsentlige Punkter støttede sig til Arbejderkommissionens Flertalsbetænkning, fik vel ikke fra alle Sider en lige gunstig Modtagelse og blev navnlig stærkt imødegaaet af Indenrigsminister *Skeel*. Men samtidig antydede han en anden Udvej, som maaske vilde være mere fremkommelig, og dermed var Sagen inde i det rette Spor.

»Det forekommer mig«, udtalte Ministeren, »at være ganske overordentlig uheldigt at anvende Statens Midler, som er tilvejebragte ved alle Skatteydernes Bidrag, alene til Nytte for en enkelt Samfundsklasse. Det maatte da være, at Nødvendigheden af at ophjælpe en enkelt Samfundsklasse i det Heles Interesse stod langt tydeligere, end det gør her, og at man ikke kunde naa det samme ad nogen anden Vej; men jeg er nu af den Mening, at man har en langt bedre og fornuftigere Vej, ad hvilken man kan opnaa dette. Det er allerede antydet af en æret Taler, at Kreditforeningerne kunde gøre det samme, og jeg skal sige de ærede Forslagsstillere, at det er en Sag, som er under Overvejelse. Jeg har haft Besøg af Folk fra Jylland, som har tænkt paa og forhandlet med flere om i denne Vinter at oprette en Kreditforening for smaa Ejendomsbesiddere, der ganske vist ikke let kan opnaa Laan i de Institutioner, hvorfra

de større Ejendomsbesiddere kan faa Laan men jeg vil gerne indrømme, at der kunde være Anledning til at tage under Overvejelse, om der ikke, naar Kreditforeninger for smaa Ejendomsbesiddere blev oprettede, kunde være Anledning til fra Statens Side at komme dem til Hjælp paa en eller anden Maade, henseende til, at det kunde være, at deres Virksomhed kunde være noget vanskelig, og at deres Papirer maaske kunde faa en hel anden Kurs, end de andre Institutter«.

Det var herefter klart, at Lovforslaget maatte omarbejdes fuldstændig, hvis der skulde komme noget ud af det, og i Erkendelse heraf satte det Folketingsudvalg, som nedsattes, sig derfor som Opgave at finde en Ordning paa det af Ministeren skitserede Grundlag, der straks havde vakt betydelig Interesse.

Ideen hertil havde han, som det fremgaar af ovenstaaende Citat, ikke selv faaet, den stammede fra Jylland eller nærmere bestemt fra Aalborg, hvor Sagfører, cand. jur. *Elmquist*, Jysk Husmandskreditforenings senere administrerende Direktør, gennem sin praktiske Virksomhed havde faaet et stærkt Indtryk af Husmændenes Kreditnød. Den Løsning, som det private Lovforslag gav Anvisning paa, syntes ham alt andet end tilfredsstillende. Ligesom Hein mente han, at Midlerne burde tilvejebringes ad privat Vej, men han gik et Skridt videre, idet Laaneinstitutterne efter hans Opfattelse burde organiseres som egentlige Kreditforeninger, der dog i visse Henseender maatte udstyres med særlige Begunstigelser. Sammen med Folketingsmand *C. Juel*, der havde været Medstifter af og Direktør i Østifternes Landcreditkasse, henvendte Elmquist sig i Marts 1879 til Indenrigsminister Skeel, der tiltaltes af hans iøvrigt endnu kun løst skitserede Plan, og kort derefter indbødes Rigsdagsmænd af alle Partier til et Møde, der afholdtes den 27. Marts 1879 paa Hotel »Tre Hjorter«. Forhandlingerne var fortrolige og refereredes ikke. Men saa meget kunde »Dagbladet« i hvert Fald oplyse, at det var blevet overdraget Elmquist i Forbindelse med N. Andersen, Aaberg, Jens Busk, R. Clausen, Th. Nielsen, Thorup

og Winther at underkaste Sagen en nærmere Prøvelse for derefter at søge fremsat et Regeringsforslag.

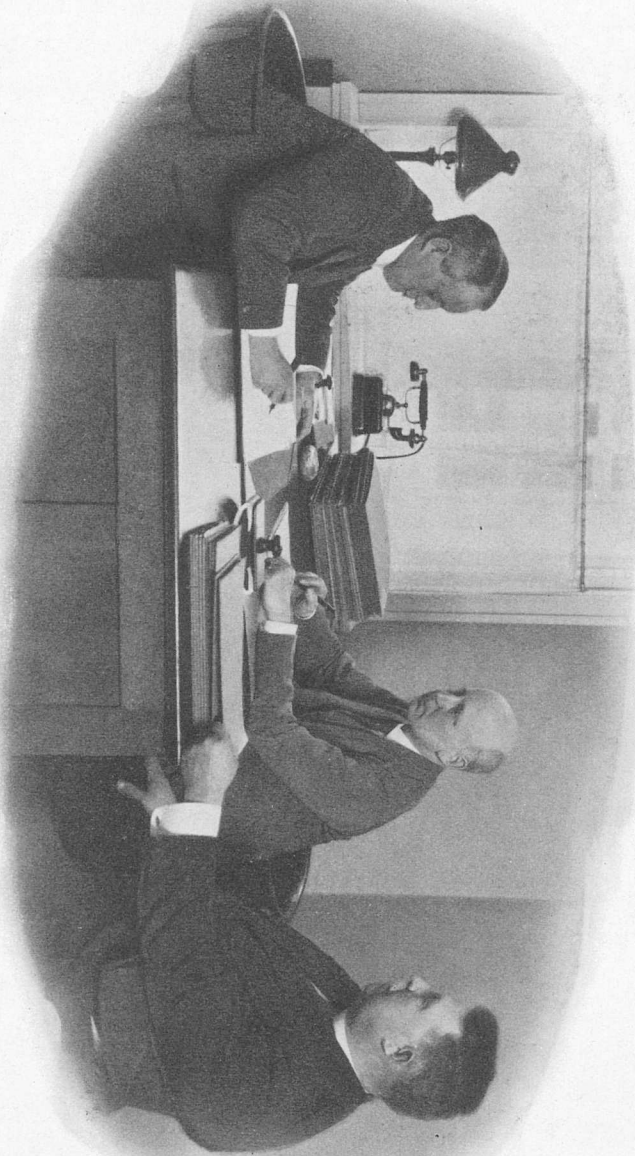
Det var Udvalgets Haab, at Sagen kunde fremmes allerede i den løbende Rigsdagssamling, og for ikke at spille Tiden henvendte man sig endnu inden Maanedens Udgang til Indenrigsministeren. Ved den Lejlighed slog Elmquist stærkt til Lyd for Tanken om en *Statsgaranti*, som allerede havde været antydet i Heins Forslag. Men det gik ikke saa glat, som man havde ment sig berettiget til at tro. Planen mødte Modstand indenfor selve Regeringen, og i den tilbageværende Del af Rigsdagssamlingen skete der kun det, at Folketingets Udvalg angaaende det foran nævnte private Lovforslag udarbejdede et nyt Lovforslag, som ikke naaede frem til Behandling i Tinget. Indenrigsministerens Interesse for Sagen var imidlertid ægte nok, og efterhaanden lykkedes det ham at faa sine Ministerkolleger med sig, efter Sigende rigtignok først efter, at han havde sat sin Stilling ind derpaa. Samtidig arbejdede navnlig Elmquist videre med Sagen, og han tog i Sommerens Løb Initiativet til Afholdelse af et offentligt Møde i Aalborg, paa hvilket der nedsattes et Udvalg, som foretog en ny Henvendelse til Indenrigsministeren.

Ret mange Dage af Rigsdagssamlingen 1879—80 var heller ikke forløbet, før Indenrigsminister Skeel i Landstinget fremsatte et Lovforslag, der var baseret paa Folketingsudvalgets Udkast fra den foregaaende Rigsdagssamling, men dog paa flere væsentlige Punkter afveg fra dette. Begge Forslag gik ud paa Oprettelsen af to Husmandskreditforeninger, en for Øerne og en for Jylland. Men medens Udvalget var vejet tilbage for at foreslaa nogen *Statsgaranti*, akcepterede Ministeren i sit Forslag Tanken herom, mod at Staten fik Ret til at vælge en *Revisor*, give nærmere Regler for *Revisionen* og *godkende Valget af Bestyrelsens Formand*. Til Gengæld skulde Statens direkte Støtte udover forskellige Gebyrfritagelser m. v. indskrænke sig til *et Tilskud engang for alle* paa 10.000 Kr., medens Udvalget havde foreslaaet 15.000 aarligt og 5.000 Kr. engang for alle. Iøvrigt var der navnlig den Forskel, at Ministeren satte Grænsen for Ejen-

REPRÆSENTANTSKABSMØDE 1950

Bjelt fot.

BESTYRELSESMØDE 1930

Billedt for.

domme, som kunde opnaa Laan, ved 2.500 Kr., men Udvalget ved 2 Tdr. Hartkorn; hertil kom, at Laanene højst maatte udgøre *Halvdelen af Taksationsværdien* i Stedet for tre Femtedele. I Landstinget savnede man ikke Forstaaelse af Opgavens Betydning, men Lovforslaget modtoges alligevel med megen Skepsis, der særlig var rettet mod Statsgarantien. Den konservative Nationalbankdirektør *W. J. A. Ussing* mente endog, at Foreningerne kunde blive lige uheldige for Laantagerne som for Statskassen. Men takket være Indenrigsministerens varme Interesse for Sagen lykkedes det omsider at faa Forslaget vedtaget, efter at et Udvalg forgæves havde beskæftiget sig med Spørgsmaalet om i Stedet for at faa de bestaaende Kreditforeninger til — mod visse Indrømmelser fra Statens Side — at stille sig mere imødekommende overfor Andragender om smaa Laan. Visse skærpene Bestemmelser indførtes, idet man begrænsede *Amortisationstiden* til 45 Aar og krævede Ret for Indenrigsministeren til at gribe ind, hvis der til Fyldestgørelse af det solidariske Ansvar i noget Regnskabsaar afkræves Interessenterne 1 pCt. af de laante Beløb. Endvidere slettede Landstinget en i Lovforslaget indeholdt Bestemmelse om gebyrfri Skøde- og Pantebogsattester samt om Udstedelse af Panteobligationer paa stemplet Papir til Takst 1 Kr. Men til Gengæld gjorde man Debitorerne den langt værdifuldere Indrømmelse, at *Staten skulde dække Omkostningerne ved Taksationerne*, naar Laanene effektueredes.

Med disse Ændringer, der ikke udelukkende var dikteret af Hensyn til Statskassens Interesser, gik Lovforslaget til Folketinget, og her brødes Opfattelserne endnu stærkere end i Landstinget, omend det allerede fra først af stod klart, at der var overvejende Stemning for dets Gennemførelse. Nogen Udvalgsbehandling fandt ejendommeligt nok ikke Sted, idet man var bange for at sinke Sagen, men et stort Flertal var — i Overensstemmelse med Synspunkter, som ogsaa fra forskellig Side havde været gjort gældende i Landstinget — af den Opfattelse, at Vurderingsgrænsen burde sættes højere end til de 2.500 Kr., hvilket Indenrigsministeren heller ikke modsatte sig, idet han dog frem-

hævdede Vigtigheden af, at man ikke stillede for store Krav, saa der derved lagdes Hindringer i Vejen for Forslagets Gennemførelse i Landstinget.

Det kunde vel med fuld Ret hævdes, at Sikkerheden kun vilde blive saa meget større for Staten, naar Vurderingsgrænsen sattes op, idet de mindste Panter ogsaa var de mindst sikre. Men heroverfor anførtes, at en saadan Ordning gennem Taksa-tionsgodtgørelserne vilde paaføre Staten forøgede Udgifter til Fordel for Befolkningslag, som ikke behøvede dens Hjælp, sam-tidig med at andre Pengeinstitutter kunde klage over, at de kom ud for en statsunderstøttet Konkurrence paa Omraader, som naturligt hørte ind under deres Virkefelt. Resultatet blev, at Folketinget gik op til 5.000 Kr., men fik Beløbet nedsat til 4.000 Kr. i Landstinget, hvilket man derefter blev staaende ved, men rigtignok kun for et Par Aar, idet det snart skulde vise sig, at 4.000 Kr. var for lidt, særlig paa Øerne, hvor Ejendoms-priserne laa højere end i Jylland. En anden Ændring, som fore-toges paa Folketingets Foranledning, var, at Laanegrænsen for *jordløse Huse* nedsattes fra Halvdelen til to Femtedele.

Den voldsomste Kritik, som under Rigsdagsforhandlingerne rettedes mod Lovforslaget, kom fra Godsejer *Johannes Hage*, hvis Argumentation dog ikke gjorde synderligt Indtryk. »Jeg tror«, udtalte han bl. a., »at der vil vokse en overordentlig Mængde af disse jordløse Huse op. Jeg tror, at enhver Karl, der nu venter, til han har sparet sig lidt sammen for at kunne faa sit eget Hus, snart vil faa det Raad af en Prokurator: Byg dit Hus op, søg at faa en Smule Jord til Byggegrund, vi skal nok arrangere Laanet, de kontante Midler faar Du i Kreditforeningen, Staten garanterer, byg dit Hus, gift Dig og former Dig (Munterhed). Ja, de Herrer maa gerne le, men jeg lægger Eftertryk paa, at Resultatet af denne Lov vil blive, at Prole-tariatet her i Landet vil blive formeret«. I Sandhed eine grau-same Salbe! Men ogsaa en saa samfundsinteresseret Mand som den nationaløkonomiske Professor *William Scharling* var mærkelig skeptisk overfor Lovforslaget, som han dog i sidste Instans veg

tilbage for direkte at stemme imod, hvilket Hage stod ene om i Folketinget. Scharling vilde i og for sig godt være med til at skaffe de mindre Landbrugsbedrifter Adgang til Prioritetslaan, hvis det kunde paavises, at en virkelig Trang var tilstede, men han hævdede, at Staten ikke burde indlade sig paa at yde en ubegrænset Garanti, der kunde svække dens egen Kredit udadtil og medføre Krav om tilsvarende Støtte fra anden Side. Skulde Staten paatage sig en Risiko, maatte det ske under saadanne Former, at man havde Sikkerhed for, hvor stor den i værste Fald kunde blive. Det rigtige vilde efter hans Opfattelse være at oprette en Hypotekbank, i hvilken Staten indskød en Grundfond som Stødpude for de Tab, der maatte blive lidt. Men Tanken herom vandt ikke Bifald, idet Flertallet ansaa Scharlings Frygt for ganske ubegrundet og var imod Oprettelsen af en Statsinstitution, der tilmed kunde komme ud for det Tilfælde at have opbrugt sin Laanebemyndigelse, saa den maatte afvise Laansøgere, som i og for sig var fuldt kvalificerede til at opnaa Laan. Heller ikke var der Stemning for at imødekomme Scharlings Krav om, at Staten skulde forlange Kontragaranti fra Kommunernes Side og sikre sig en langt mere effektiv Kontrol med Foreningerne end fastsat i Lovforslaget, selv efter at dette havde passeret Landstinget. Man ansaa med god Grund den solidariske Ansvarlighed for en stor Betryggelse for Staten og ønskede ikke at indskrænke Foreningernes Selvstyre mere end højst nødvendigt. Mere delt var Meningerne angaaende den Opfattelse, som ikke blot Scharling, men ogsaa mange andre forfægtede, at man ikke kunde forsvare at udelukke *Byernes smaa Ejendomsbesiddere*, naar de jordløse Huse paa Landet toges med i Loven. Men heroverfor gjorde Indenrigsministeren gældende, at Trangen var betydelig mindre i Byerne, hvor Ejendommene oftest var større, og hvor man tillige havde langt lettere Adgang til Sparekasselaan og private Prioriteter. Han afviste vel ikke helt Tanken om ogsaa at komme Byerne til Hjælp, men det burde i saa Fald ske gennem en særlig Lov, idet Forholdene, ogsaa beskatningsmæssigt, var saa forskellige i By og paa Land, at en Sammen-

blanding vilde være uheldig for alle Parter. Sagen har siden gentagne Gange været taget op, men uden andet Resultat, end at Husmandskreditforeningernes Virkefelt er blevet udvidet til *Købstædernes Markjorder*, hvilket skete allerede et Par Aar senere.

Iøvrigt blev ogsaa mange andre Synspunkter fremsat under Debatten, snart fra den ene, snart fra den anden Side. F. Eks. opkastedes den Tanke, om man ikke kunde nøjes med en enkelt Husmandskreditforening i Stedet for to, men herimod anførtes ikke uden Grund, at en saadan Ordning vilde besværliggøre Tilsynet med Panternes Vedligeholdelse. Deltagelsen i Forhandlingerne var i det hele taget overvældende stor, hvilket Rigsdagstidende for 1879—80 giver et tydeligt Indtryk af, og mange modstridende Opfattelser kom til Orde. Men Forslagets Venner var fast besluttet paa, at Chancerne for dets Gennemførelse ikke maatte forspildes, og de havde i Indenrigsminister *Skeel* en formaaende Forbundsfælle, uden hvis utrættelige Arbejde for Sagen det havde været umuligt at naa et saa relativt tilfredsstillende Resultat inden Rigsdagssamlingens Slutning. Hans varme Interesse for Sagen gav sig et smukt Udtryk i en Tale, han holdt i Folketinget under Lovforslagets Behandling dér. Han gav her Udtryk for den Opfattelse, »at der her i Landet ikke gives nogen Stand, der lever under haardere Vilkaar end Husmandsstanden paa Landet, og jeg vil«, fortsatte han, »udtale det som min Overbevisning, at med Undtagelser, som naturligvis er tilstede, er der ingen Stand, hvor der er en saadan Offerberedvillighed til, med Tilsidesættelse af egne Hensyn, at se at ernære sin Familie og komme igennem ved ganske overordentlig Arbejdsomhed — Arbejdsomhed hos andre de søgne Dage i Ugen, Arbejdsomhed hjemme om Aftenerne og paa Helligdagene. Det er ikke et enkelt Eksempel, der kan fremvises derfor, men det er gennemgaaende for hele Standen, og jeg spørger, om der ikke er Anledning til at løfte denne Stands Vilkaar, baade de materielle og de aandelige; thi de sidste løfter man ogsaa ved at sætte de paagældende under bedre materielle Vilkaar Det er ogsaa

derfor jeg holder paa at tage de jordløse Huse med. Det er nemlig ikke blot Agerbruget, der skal ophjælpes, men en hel Stands Vilkaar, og det er ikke blot denne Stands materielle Interesser, man vil fremme, men ogsaa dens aandelige Interesser man vil fremme gennem en friere, sikrere og bedre Stilling for de paagældende, og dette opnaas ved at skaffe dem saadanne Laan, der ikke gør dem afhængige af andre, samtidig med at de sikrer dem i Besiddelsen af deres Ejendom Det er altsaa ikke Hovedhensigten at skaffe Driftslaan til Fremme af et bedre Agerbrug, men jeg tilstaar, at en af de heldige Frugter af denne Lov, hvis den gaar igennem, vil være, at den ogsaa sætter Folk i Stand til at skaffe sig Driftskapital, der kan fremme det lille Agerbrug; Hovedhensigten har, som sagt, været at fremme en hel Stands aandelige og materielle Vilkaar, og for dette Øjemed har man troet at turde vente, at der vilde være Beredvillighed til Ofre, hvad jo ogsaa i det Hele har vist sig at være Tilfældet.«

Bedre Forsvarer end Indenrigsminister Skeel kunde Lovforslaget ikke have haft. I en Tid, da de politiske Bølger gik højt, omend ikke fuldt saa højt som i Aarene før og efter, satte denne sympatiske Repræsentant for Godsejerstyret sig som Maal paa et enkelt, men betydningsfuldt Felt, hvor Jordbunden i Forvejen var godt forberedt, at samle Partierne om Løsningen af en Opgave, der rakte langt udover, hvad man ellers kunde enes om i de Aar. Og hans Forehavende lykkedes over Forventning. Loven gennemførtes med Støtte fra alle Partier og indtager med sit moderne, socialpolitiske Præg en Særstilling indenfor Lovgivningshøsten fra denne Ørkenperiode i dansk Politik. Den stadfæstedes 28. Maj 1880 som *Lov om Oprettelse af tvende Kreditforeninger for Ejere af mindre Ejendomme paa Landet* og havde følgende Ordlyd:

»§ 1.

Indenrigsministeren bemyndiges til at meddele en Kreditforening af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet i Østifterne og en lignende Forening for Jylland de i efterstaaende §§ 2 og 3

anførte Begunstigelser, naar de af nævnte Foreninger vedtagne Statutter er i Overensstemmelse med de i § 4 givne Forskrifter.

§ 2.

De Begunstigelser, der kunne meddeles hver af disse Kreditforeninger, ere:

- a. at de af Foreningens Bestyrelse udstedte Gældsfor skrivinger kunne udstedes paa ustemplet Papir og lyde enten paa Navn eller paa Ihænde haven, samt at disse Forskrivinger kunne overdrages og transporteres uden Brug af stemplet Papir;
- b. at Statskassen refunderer Omkostningerne ved de nedenfor i § 4 c. omhandlede Taksationer, for saa vidt Laanene effektueres;
- c. at Foreningen kan afslutte Laan til en højere Rente end 4 pCt. aarlig Rente;
- d. at de af Foreningen udstedte Obligationer erholde Statens Garanti for en Rente af 4 pCt. aarlig, samt at der af Statskassen ydes Foreningen en Understøttelse en Gang for alle af indtil 10.000 Kr. til dens første Indretning.

§ 3.

Det tillades Bestyrere af Umyndiges og offentlige Stiftelsers Midler at anbringe disse Midler i de af Kreditforeningerne udstedte Gældsfor skrivinger.

§ 4.

For at disse Kreditforeninger kunne vente at erholde deres Statutter stadfæstede og derved komme til at nyde godt af de foranførte Begunstigelser, fordres:

- a. at der i Foreningerne er anmeldt Interessenter til et Beløb af 500.000 Kr.;
- b. at Ingen optages i Foreningen, hvis Ejendom ved den nedenfor nævnte Taksation er ansat til en Værdi af over 4.000 Kr.;
- c. at Ingen optages som Interessent for en større Sum, end at Behæftelsen derved i intet Tilfælde kommer til at overstige

- for Huse med Jord Halvdelen og for jordløse Huse to Femtedele af den til Pant tilbudne Ejendoms Værdi, bestemt ved Taksation efter saadanne af Indenrigsministeren fastsatte Regler, som ikke yde mindre Sikkerhed for rigtig Vurdering end de i Lov af 19. Marts 1869 indeholdte Bestemmelser, og som nærmere blive at angive i Statutterne;
- d. at der føres Kontrol af mindst 1 Repræsentant i hvert Amt, saavel med Taksationernes Paalidelighed som med Panterne;
- e. at der til ingen Tid maa cirkulere et større Beløb af Gældsfor skrivninger mod Foreningen end det Beløb af Interessenternes Panteobligationer, som denne ejer;
- f. at alle de i Foreningen indtraadte Interessenter skulle være solidarisk ansvarlige for de af Foreningen udstedte Gældsfor skrivninger med Ejendommenes fulde Taksationsværdi, saafremt de have erholdt Halvdelen af denne tillaans, og i samme Forhold til det laante Beløb, naar dette har udgjort en mindre Del af Taksationsværdien;
- g. at de af Foreningen udstedte Gældsfor skrivninger, lydende enten paa Navn eller paa Ihændeleveren, skulle være rentebærende og ikke maa udfærdiges for en ringere Sum end 50 Kr.;
- h. at det i Statutterne er fastsat, at Foreningens Interessenter foruden den stipulerede Rente have at tilsvare en vis Procent aarlig af deres Laan til sammes Amortisation, der i det højeste maa udstrækkes til 45 Aar, samt et passende Bidrag til Administrationsfond og Reservefond;
- i. at det i Statutterne er bestemt, at Valget af Formanden for Bestyrelsen godkendes af Indenrigsministeren, at den ene Revisor udnævnes af Indenrigsministeren, den anden af Repræsentantskabet, at Reglementet for Revisionen fastsættes af Indenrigsministeren, og at Bestyrelsen er pligtig til aarlig at offentliggøre et fuldstændigt Regnskab for Foreningen og hvert Fjerdingaar at indsende Regnskabet til Indenrigsministeren;

- k. at Bestyrelsen er pligtig til at meddele Indenrigsministeren enhver Oplysning, der af denne affordres den angaaende Foreningens Forhold samt at Ministeren til enhver Tid kan lade foretage Undersøgelse af samtlige Foreningen vedrørende Forhold;
- l. at ingen Forandring kan vedtages i Statutterne uden paa den i disse foreskrevne Maade og med Indenrigsministerens Samtykke.

§ 5.

Saaframt der til Fyldestgørelse af dets solidariske Ansvar i noget Regnskabsaar afkræves Interessenterne 1 pCt. af de laante Beløb, er Indenrigsministeren berettiget til at sætte Foreningen under Administration og eventuelt standse dens Virksomhed; sidstnævnte Foranstaltning skal ubetinget træffes, saafremt saadan Underbalance viser sig i 3 paa hinanden følgende Aar.

§ 6.

Naar Indenrigsministeren har stadfæstet en saadan Kreditforenings Statutter, bliver derom at udstede en offentlig Kundgørelse.«

Med deres særlige Rettigheder og Pligter indtager Husmandskreditforeningerne en Særstilling indenfor de danske Kreditforeninger, ligesom Tilfældet siden i nogen Grad er blevet med Sønderjyllands Kreditforening. Forskellighederne træder vel ikke stærkt frem i den daglige Forretningsførelse, men viser sig bl. a. ved, at den almindelige Kreditforeningslovgivning i Hovedsagen ikke finder Anvendelse paa Husmandskreditforeningerne. Loven af 20. Juni 1850 gælder saaledes ikke for dem, hvilket forøvrigt i en Aarrække fik til Følge, at Husmandskreditforeningerne paa et enkelt Punkt var ugunstigere stillet end andre Kreditforeninger, nemlig med Hensyn til Adgangen til at lade foretage Udpantning, idet man havde ment, at Udpantningsloven af 1873 gjorde en saadan Begunstigelse unødvendig. Formodningen herom viste

sig imidlertid ikke at holde Stik, og Husmandskreditforeningerne blev derfor ved en Lov af 1899 ligestillet med de andre Kreditforeninger i saa Henseende. Disse Begunstigelser er iøvrigt siden ved Retsplejeloven faldet helt bort for samtlige Kreditforeninger.

Ejendommeligt nok var Loven af 28. Maj 1880 paa enkelte Punkter lempeligere i sine Krav end flere af de særlige Love, i Henhold til hvilke der siden 1861 er oprettet nye Kreditforeninger. Loven giver saaledes ingen Forskrifter om Størrelsen af Medlemmernes Ydelser, ligesaa lidt som den blander sig i Kreditforeningernes Forhold til overtagne Panter, saaledes som det eksempelvis var Tilfældet med Loven af 9. Februar 1866 angaaende Landcreditkassen for Østifterne. Men Bestemmelser af den Art hører ogsaa naturligst hjemme i Statutterne.

STIFTELSEN

DEn Lov, som Husmandskreditforeningerne skylder deres Tilblivelse, fik som anført Kongens Underskrift 28. Maj 1880, og allerede faa Dage efter kunde »Berlingske Tidende« oplyse, at der i København havde dannet sig en *Komité* med det Formaal at faa Loven bragt i Anvendelse for Østifternes Vedkommende. Som Medlemmer nævntes følgende: Folketingsmand Niels Andersen, Overretssagfører Ludvig Arntzen, Folketingsmand Klaus Berntsen, cand. polit. E. Bilsted, Kaptajn Dons, Daurup, Greve E. Moltke, Nørager, og Folketingsmand Nøhr, og det tilføjedes, at Komitéen havde sikret sig den fornødne Medhjælp i de forskellige Amter.

Da disse syv Mænd ikke alene skulde blive Foreningens Stiftere, men ogsaa senere, hver paa sit Felt, kom til at udføre et Arbejde i dens Tjeneste, vil det være naturligt her at præsentere dem for Læserne, før der gøres nærmere Rede for Foreningens Tilblivelse.

Vi lægger for med *Bilsted*, en initiativrig og — naar man ikke kom paa Kant med hans i visse Retninger noget stejle Natur — elskværdig Mand midt i Trediverne, der allerede paa et tidligt Stadium var kommet ind i Arbejdet for Lovforslagets Gennemførelse og viede det saa megen Interesse, at han, da Komitéen dannedes, var selvskreven til at blive dens Sekretær. Som tilhørende en gammel Patriciersl gt — Faderen havde været Regimentskvartermester, men d ede tidligt — havde Bilsted i forholdsvis sen Alder taget statsvidenskabelig Eksamen, og han

ernærede sig nu, efter i nogle Aar at have haft Ansættelse paa Meteorologisk Institut, som Rigsdagsstenograf, hvad der gav den udpræget venstreorienterede Mand Lejlighed til at dyrke sine politiske Interesser og levnede ham rigelig Tid til andet Arbejde. Det har sikkert ikke været Bilsted uvelkomment at komme ind i et Arbejde som dette, der gav hans betydelige Evner til at arrangere og organisere rig Lejlighed til at udfolde sig, samtidig med at det aabnede ham Udsigt til en varig Stilling indenfor

Greve ERNST MOLTKE
Repræsentantskabets første Formand

Højesteretssagfører L. ARNTZEN
Bestyrelsens første Formand

Elfelt. fot.

det praktiske Forretningsliv paa et Felt, som havde hans Interesse. Bilsted blev Komitéen en udmærket Sekretær, og da Direktørpladserne skulde besættes, fik han enstemmig overdraget den ene af dem. Indtil 1891 bevarede han tillige Rigsdagsstillingen, men fra det nævnte Aar blev Bilsted helt og fuldt Kreditforeningens Mand. Han ofrede den hele sin Arbejdskraft og blev til sin Død mere end nogen anden det faste Punkt indenfor dens Mure, med som han var i alle Afgørelser og i alt forefaldende Arbejde, smaat saavel som stort — dog uden at lade sig sluge deraf. Thi slet og ret Slider var den kultiverede, aandslevende Mand med den ranke Skikkelse ikke. Allerbedst befandt han sig i en Kreds af Venner, med hvem han kunde diskutere

Tidens Spørgsmaal ud fra udoktrinære Synspunkter, og mange interessante Mennesker kom i hans smukke, gæstfri Hjem, hvor hans Hustru, en Datter af den tidligere Finansminister David, var den stilfulde Værtinde. Men Arbejdet i Foreningens Tjeneste gik forud for alt. Han udførte det med Dygtighed og Paapasselighed og erhvervede sig med Aarene et solidt Kendskab til Kreditforeningsforhold, som gjorde ham til en agtet Mand indenfor sit Fag.

Ogsaa det juridiske Element maatte have sin Plads indenfor Ledelsen, og det var af stor Værdi, at en saa forstandig og indsigtfuld Mand som Overretssagfører, senere Højesteretssagfører *Ludvig Arntzen* allerede fra Starten af kom med i Arbejdet. Han stammede fra et Præstehjem nær Horsens, havde i 1869 taget juridisk Embedseksamen og var nogle Aar senere blevet Kompagnon hos den kendte Venstrepolitiker, Højesteretssagfører Octavius Hansen, der nød stor Anseelse og i 1883 var Medstifter af den liberale Vælgerforening. Selv havde Arntzen i sin Studentertid modtaget en stærk Paavirkning af Tidens radikale Rørelser, først med Aarene omformedes hans Opfattelse i mere moderat Retning. Men det afgørende er iøvrigt i denne Forbindelse ikke Arntzens politiske Trosbekendelse. Hvad her særlig vejer til er hans solide juridiske Viden, hans sikre Formsans og hele retlinede Karakter, der — parret som den var med stor Arbejdsevne — gjorde ham til en nyttig Mand for Foreningen, ikke mindst i dens første vanskelige Aar. Omvendt tør det siges, at Arntzen indenfor den til at begynde med baade lille og beskedne Husmandskreditforening vandt sig mange af de Erfaringer, der — efter at han i 1889 var gaaet over i Østifternes Landcreditkasse — skulde gøre ham til Skaber af og Formand for Kreditforeningernes staaende Fællesudvalg. At Arntzen tillige med Aarene blev en højt anset Tillidsmand for adskillige offentlige og private Institutioner, skal kun lige nævnes.

Den store Andel, *Rigsdagen* havde haft i Sagens Rejsning og Gennemførelse, maatte naturligt give sig Udslag i, at flere af Stifterne var Rigsdagmænd og betegnende nok Rigsdagsmænd

fra forskellige politiske Lejre. Som en Samfundssag var Loven kommet i Stand paa Rigsdagen, og som en Samfundssag skulde den føres ud i Livet.

At *Klaus Berntsen* maatte være med, gav sig saa nogenlunde af sig selv. Thi faa havde som han Øje for de Muligheder, der ikke blot materielt, men ogsaa politisk laa gemt for Landbefolkningen i den fremspirende økonomiske Samvirksomhed, der begyndte med Sparekasser, Brandkasser o. l. og efterhaanden førte over i den stadig mere vidtforgrene Andelsbevægelse. Som Friskolelærer i Højby havde den begavede og samfundsinteresserede Mand arbejdet med samme Iver for sin Egns økonomiske Udvikling som for dens aandelige Vækkelse, og han sad allerede dengang inde med adskillige Tillidshverv, enten det nu var som Bestyrelsesmedlem eller som Revisor, for slet ikke at tale om hans politiske Virksomhed. Hertil kom hans omfattende Personal- og Lokalkendskab, der i høj Grad skulde komme Foreningen til Nytte.

Indenfor Husmandstanden havde Berntsens Navn tilmed i de Aar en sjælden god Klang. Han talte jævnligen dens Sag, ogsaa overfor klasseegoistiske Tendenser hos Bønderne, og nærede paa ingen Maade Ønske om, at Fremskridtet skulde begrænses til Gaardmændene, hvilket ogsaa vilde være kortsynet Politik, da Betingelserne for et sejrrikt Udfald af den Kamp, han som en af »de tre fynske Frihedshelte« var med til at føre mod det gamle politiske System, maatte være, at der skabtes *en bred demokratisk Front* med det størst mulige Sammenhold indadtil, et Sammenhold, der eksempelvis indenfor Andelsbevægelsen kom til at give sig Udslag i, at hver Interessent fik nøjagtigen den samme Stemmeret, hvad enten hans Kobesætning — eller hvad det nu kunde dreje sig om — var stor eller lille. Den politiske Kamp stod dengang i første Række for eller imod Folketingsparlamentarismen. Gaardmænd og Husmænd kæmpede sammen mod Reaktionen, virksomt bistaet af Byernes Arbejderhære. Men det var Bønderne, der bestemte Farten og Retningen, og da Sejren først var vunden, lod det sig derfor ikke længere

gøre at holde Hærene sammen. Husmændene havde i mangt og meget deres særlige Interesser at varetage. De fik egne Førere og kom paa adskillige Omraader i Opposition til deres gamle allierede. Men Østifternes Husmandskreditforenings Opgave: at skaffe de mindre Ejendomsbesiddere paa Landet billige Prioritetslaan var saa velgørende upolitisk, og indenfor dens Ledelse kunde Klaus Berntsen, hvis muntre fynske Lune og Sans for Dagliglivets smaa Pudsigheder aldrig fornægtede sig, arbejde i fuld Forstaaelse med Mænd af andre politiske Anskuelser, indtil han i 1908 maatte nedlægge sit Hverv ved Overtagelsen af Stillingen som Indenrigsminister i det første Ministerium Neergaard.

Som Berntsen var *N. Andersen* Fynbo, og i Veltalenhed kunde han næsten maale sig med ham, omend ikke i Evne til at rive en Forsamling med sig. Men iøvrigt havde de to af Temperament yderst forskellige Mænd, der kæmpede drabelige Slag imod hinanden i de fynske Sogne, ikke mange Lighedspunkter. Lige saa sprudlende livlig den ene var med sin Evne til formelig at ryste Vittigheder ud af Ærmerne, lige saa sindig og afmaalt var den anden. Uden Slagkraft var Andersens Agitation ikke, men den virkede næsten mindst paa hans Standsfæller, idet den intelligente, velklædte Bonde, som *E. Wulff* skriver i en Biografi, aandelig talt var dem for kjoleklædt. Som Gaardfæster i Husby under Wedellsborg blev han i 1854 Medlem af Sogneraadet, hvis Formand han var i en Aarrække, og herfra gik Vejen videre til Folketinget, af hvilket han med et Par Afbrydelser var Medlem fra 1858 til 1895. Fra først af sluttede Andersen sig til Bondevennernes Kres. Men som en af »de syv vise Bønder« skilte han sig senere ud fra *I. A. Hansen* for efterhaanden fuldt og helt at slutte sig til Højre, hvilket belønnedes med et Dannebrogstegn — højere kunde en Bonde i de Dage ikke naa. Dog, Højre maatte i Provisorietiden være taknemlig for hver en Bonde- mand, der blev dets Sag tro, og Andersen fik ikke blot ad Aare sit Ridderkors, men kunde i 1886 flytte til København som Indehaver af en Klasselotterikollektion. Som Agitator kunde han

trods sin rolige, ligevægtige Form være næsten hensynsløs skarp. Men han vandt sig ved sit djærve, tilforladelige Væsen mange Venner, ikke mindst blandt Husmændene, hvis fortrykte Stilling han saa det som en vigtig Samfundsopgave at faa afhjulpet. I Sommeren 1880 kom der ofte smaa Flokke af Husmænd til det gæstfri Hjem i Husby, hvor de fik Raad angaaende Benyttelsen af den ny Adgang til Laan og ikke sjældent tillige baade Mad og Nattelogi. Denne nære personlige Forbindelse med de fynske

ERNST BILSTED
Direktor 1880—1907

Kaptajn DONS
Direktor 1880—97

Husmænd vedligeholdte Andersen — trods alle politiske Meningsforskelligheder — gennem Aarene, selv efter at han var flyttet til København, idet han aarligt besøgte sin Hjemegn for som Husmandskreditforeningens Repræsentant for Odense Amt at syne Panter, og den gav sig ved hans Død i 1907 et smukt Udslag deri, at Husmænd fra alle Egne af Amtet stævnedes sammen for at bevise ham den sidste Ære.

Saa var Folketingsmand *H. J. A. Nøhr* igen af en helt anden Type, en stout, fuldskægget, møensk Bonde, der mere virkede ved sin Anseelse — Gaarden havde gennem Generationer været i Selveje — og gennem praktisk Virksomhed end som Agitator. Allerede i ung Alder stiftede han, der selv havde maattet sup-

plere sin mangelfulde Uddannelse ved Læsning, Kjeldby Sogns Læseforening, og senere blev han Formand for Møens Arbejdersforenings Sygekasse, ligesom hans Deltagelse i Krigen 1864 som menig Infanterist gjorde ham til Medstifter af Møens Vaabensbroderforening. At den retlinede, sympatiske Mand yderligere i en Aarrække havde været Revisor i Landbosparekassen paa Møen og i Brandassuranceforeningen for Møen, Bogø og Nyord, gjorde ham end mere skikket til Arbejdet, og han kom i mange Aar til at virke som Præstø Amts Repræsentant i Foreningen, hvis Fremgang laa ham stærkt paa Sinde. I Folketinget, hvor Nøhr repræsenterede Vordingborgkresen fra 1879 til 1903, sluttede han sig til den Hørupske Fløj.

For ogsaa at faa Sjælland repræsenteret i Stifterkresen henvendte de Mænd, der først havde taget Sagen op, sig til Kaptejn, senere Etatsraad *J. Dons*, Daurup, der netop kort forinden havde været paa Nippet til at blive Direktør i Østifternes Landcreditkasse. Dons var dengang en Mand omkring de 50 og havde allerede en betydelig offentlig Virksomhed i Landbrugets Tjeneste bag sig. Som stammende fra en gammel Landmandsslægt fødtes han i 1830 paa Hesselagergaard i Svendborg Amt. Kun 18 Aar gammel meldte den djærve, unge Mand sig i 1848 under Fanerne, og han gjorde hele Feltoget med, først som Menig, siden som Løjtnant. Efter Fredsslutningen forpagtede Dons Anhof og Lundsgaard under Stamhuset Moltkenborg paa Fyn, og han blev her Medstifter af Svendborg Amts landøkonomiske Selskab, i hvis Bestyrelse han sad, indtil i 1863 Købet af Hovedgaarden Daurup i Holbæk Amt bevirkede, at han flyttede til Sjælland, hvor han blev Vicepræsident i Holbæk Amts økonomiske Selskab. Da den sjællandske Fællesforening stiftedes i 1880, blev han tillige Medlem af Bestyrelsen for Holbæk Amt og Kasserer for Fællesforeningen. Daurup forblev i Dons Besiddelse til 1889. Men allerede i 1881 flyttede han til København efter at være blevet valgt til Direktør i Østifternes Husmandskreditforening, en Stilling, som han var Indehaver af i 17 Aar. Efterhaanden kom den virksomme Mand tillige ind i Ledelsen

af »Hagelskadeforsikringsforeningen for Østifterne« og »Ulykkesforsikringsforeningen for Landbrugets Arbejdsgivere i Østifterne«, foruden at han fra 1893 var Medlem af Smørnoteringsudvalget, indtil Landbruget i 1904 sprængte Udvalget ved at trække sine Repræsentanter ud af det, hvilket skete paa Dons' Tilskyndelse. Et livfuldt Temperament havde i det hele taget Dons, med hvem Samarbejdet dog, takket være hans loyale og retskafne Karakter, for de fleste faldt baade let og behageligt. For Foreningen fik navnlig hans store Stedkundskab, der strakte sig over store Dele af Fyn og Sjælland, og hans indgaaende Kendskab til Landbrugsforhold Betydning. Naar han i 1897 gled ud af Ledelsen, synes Aarsagen særlig at maatte søges i et med Aarene mindre godt Samarbejde med Bilsted.

Tilbage er endnu at nævne den senest tilkomne og fornemste af Stifterne, Kammerherre, Greve *Ernst Moltke* til Nørager, der blev Foreningens første Repræsentantskabsformand. En adelig Storgodsejer som Leder af Husmændenes Kreditforening! Det lyder nuomstunder næsten paradoksalt. Men man maa huske, at Tiderne var andre dengang. I Firserne, da Estrup og hans Fæller stod for Styret, var det ingen Skade til at have en af deres ligestillede at støtte sig til for en ung af Statsmagten i mange Henseender afhængig Forening, der først maatte tilkæmpe sig den Tillid, som ældre Institutioner af lignende Art allerede sad inde med. Og en mere sympatisk Repræsentant for det bestaaende System end Grev Moltke kunde Foreningen ikke have fundet. Paa hans Gods herskede endnu et gammeldags af Besidderens kristne Livssyn præget patriarkalsk Forhold, som havde sine overordentlig smukke Sider, hvor fjernt det end staar moderne Tankegang.

Som saa mange andre af sine Standsfæller bestemte Grev Moltke sig først for den diplomatiske Løbebane. Han gjorde fra 1847 Tjeneste i Udenrigsministeriet og virkede en Del Aar som Legationssekretær ved forskellige danske Gesandtskaber, først i Stockholm, derefter i Paris og St. Petersborg, men gik allerede i 1856 ud af Tjenesten og købte Smidstrup ved Vedbæk for et

Par Aar efter ved Faderens Død at overtage Aagaard, Nørager og Conradinelyst, af hvilke Aagaard solgtes i 1865. Uden selv at give sig af med praktisk Landbrug blev Grev Moltke med Aarene en meget anset og afholdt Mand paa sin Egn. Ved sin hensynsfulde og forstaaende Godsbestyrelse vandt han baade Fæstebønders og Husmænds Hengivenhed, i den Grad endog, at Slagelse-Posten ved han Død kunde skrive, at han ikke efterlod sig en eneste Uven. Stærkt opfordret dertil fra Partiets Side stillede han sig et Par Gange som Højres Kandidat i Vedby-Kresen, dog uden at opnaa Valg, men iøvrigt levede han helst et stille, tilbagetrukket Liv paa sit smukke Gods, til hvis Park han fra Rejser i Udlandet havde medbragt mange sjældne Bregne-sorter. En med Aarene tiltagende Svagelighed hindrede ham i at paatage sig mange offentlige Hverv. Men han virkede en Aar-række som Formand for Diakonissestiftelsen og Dansk Husflids-selskab og fandt heller ikke at kunne sige Nej, da han i 1880 — 58 Aar gammel — paa Kaptajn Dons' Foranledning opfordredes til at træde i Spidsen for de Mænd, der virkede for Oprettelsen af Østifternes Husmandskreditforening. Hvor højt hans Personlighed og Indflydelse værdsattes indenfor denne, fremgaar bedst af, at Repræsentantskabet, da han i 1889 af Helbreds-hensyn tænkte paa at trække sig tilbage fra Ledelsen, enstemmigt bad ham blive, hvilket han ogsaa indvilgede i til sin Død i 1896. I sine sidste Aar var han dog afskaaret fra personlig at deltage i Repræsentantskabsmøderne, der maatte ledes af en Viceformand, og nogen større Arbejdsindsats kom han i det hele taget ikke til at øve indenfor Foreningen, allerede af den Grund, at han kun sjældent var i København. Men Grev Moltkes ansete Navn var i Begyndelsesaarene Foreningen til uvurderlig Nytte.

Men nu til selve *Stiftelsen*. Allerede en Ugestid efter, at den forannævnte Komité var traadt sammen, havde man Slagplanen færdig. Rundt omkring i Ø-Amterne stod Tillidsmænd rede til — uden Vederlag af nogen Art — at modtage Ansøgninger fra Folk, som ønskede Laan og til i det hele taget at virke for Til-

slutning til Foreningen, saa det Mindstebeløb, som Loven krævede tegnet, kunde blive naaet. Og den 11. Juni 1880 kunde man i lokale Aviser rundt omkring paa Øerne læse en Bekendtgørelse, der eksempelvis for Sorø Amts Vedkommende havde følgende Ordlyd:

»I Henhold til Lov af 28. Mai d. A. om Oprettelsen af tvende Kreditforeninger af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet, opfordre undertegnede, der ere traadte sammen for at virke for en saadan Forenings Dannelse i Østifterne, de Husmænd i Sorø Amt, der maatte ønske at optages som Medlemmer i Foreningen for at erholde Laan af denne, til inden Udgangen af Juli Maa- ned derom at henvende sig til Gaardejer *Hans Frandsen*, Gudum pr. Slagelse, hos hvem Blanketter til Laanebegjæringer henligge.

Til Vejledning for Laansøgere fremhæves, at kun de Ejere ere berettigede til at erholde Laan af Foreningen, hvis Ejendomme kunne ansættes til en Taxationsværdi af højst 4000 Kr., og at der kun gives Laan af indtil Halvdelen af Taxationsværdien i Huse med Jordtilliggende og af indtil to Femtedele i jordløse Huse.

Kjøbenhavn, i Juni 1880.

N. Andersen,
Folketingsmand.

Ludvig Arntzen,
Overretssagfører.

Kl. Berntsen,
Folketingsmand.

E. Bilsted,
Cand. polit., Østerbrogade 5, Kjøbenhavn Ø,
Komitéens Sekretær.

E. Moltke,
Kammerherre, Greve, Nørager,
Komitéens Formand.

J. Dons,
Kaptajn, Daurup.

H. Nøhr,
Folketingsmand.«

Ansøgningerne udeblev ikke. I Løbet af Sommermaanederne blev Maalet, de 500.000 Kr., ikke blot naaet, men betydelig overskredet, og 7. September 1880 oprandt den store Dag, da man kunde indbyde til *konstituerende Generalforsamling* i Foreningen.

Mødet aabnedes af Folketingsmand N. Andersen, som gjorde Rede for, hvad der hidtil var passeret, hvorefter Forsamlingen valgte Grev Moltke til Dirigent og konstituerede sig under dennes Forsæde. Grev Moltke udtalte derefter ifølge Generalforsamlingsprotokollen, at ligesom Sagen hidtil var ført igennem ved enigt Samarbejde mellem de forskellige Partier saavel i Rigsdagen som indenfor Komitéen, saaledes haabede han, at Foreningen vilde træde ud i Livet uden at blive brugt i politisk

Folketingsmand N. ANDERSEN

Folketingsmand KL. BERNTSEN

Øjemed. Husmandskreditforeningen var hverken et Højre eller Venstreforetagende, men en Sag, der var baaret oppe af alle Partier, og den vilde med Guds Bistand blive en Kilde til Velstand for den Klasse af Medborgere, der mest trængte til de bedrestillede Sympati. Han oplyste derefter, at der paa 689 Laanebegæringer var søgt Laan til et samlet Beløb af 742.000 Kr., som fordelte sig saaledes over de forskellige Amter:

Holbæk	Amt 137	Laanebegæringer	146.550 Kr.
Frederiksborg	» 144	»	145.700 »
Odense	» 87	»	88.050 »

Svendborg	Amt	74	Laanebegæring	78.650 Kr.
Præstø	»	76	»	77.600 »
Maribo	»	58	»	67.500 »
Bornholms	»	41	»	57.800 »
Sorø	»	37	»	41.850 »
Københavns	»	35	»	38.900 »

Overretssagfører Arntzen fremlagde derefter et af Komitéen udarbejdet Udkast til *Statutter*, som vedtoges uændret, hvorpaa det blev besluttet, at Repræsentantskabets Formand i Forbindelse med Bestyrelsen skulde kunne foretage saadanne Ændringer i Statutterne, som Indenrigsministeren ansaa for nødvendige.

Endelig gik man til Valg af Repræsentanter og Suppleanter for disse samt Repræsentantskabsformand, Bestyrelse, Revisor og Revisorsuppleant, idet alle disse Valg ifølge Statutterne første Gang skulde foretages af den konstituerende Generalforsamling. Som naturligt er, var det først og fremmest Foreningens Stiftere, der kom i Betragtning ved Valgene. Arntzen blev juridisk Direktør og Formand for Bestyrelsen, Dons forretningsførende Direktør og Bilsted tredje Direktør, medens Grev Moltke valgtes til Repræsentantskabets Formand, N. Andersen til Repræsentant for Odense Amt og Nøhr for Præstø Amt, idet der ifølge Statutterne skulde være mindst 1 Repræsentant for hvert Amt. Klaus Berntsen blev Revisor, medens Indenrigsministeriet senere for sin Part udpegede N. Andersen til Revisor. Navnene paa de andre valgte vil findes bag i Bogen.

Ingen af de Mænd, som saaledes kom til at udgøre Husmandskreditforeningens første Ledelse, er endnu i Live, ligesaa lidt som der indenfor Personalet findes nogen, som har været i dens Tjeneste fra Begyndelsen af. Døden har gjort sin Høst, og andre bygger nu videre paa det Bygningsværk, som blev rejst af Pionererne. De fleste Stillinger indenfor Foreningen har endda skiftet Indehavere flere Gange. Men lykkeligvis har det aldrig skortet paa ansvarsbevidste og samvittighedsfulde

Mænd, som paa værdig Maade formaaede at løfte Arven. Foreningen blomstrer i Jubilæumsaaret som ingenlunde før og har mere end indfriet de Forventninger, man stillede til den ved dens Start.

Folketingsmand NØHR

START OG SENERE UDVIKLING

FORENINGEN var stiftet, men den havde endnu ikke sine Formåliteter helt iorden, lige saa lidt som de rent praktiske Foranstaltninger, der maatte træffes, før Udlaansvirksomheden kunde tage sin Begyndelse, var tilendebragt. Først og fremmest maatte *Statutterne* stadfæstes i Overensstemmelse med Lovens Forskrifter, og det tog sin Tid, da Indenrigsministeren havde enkelte — ganske vist kun mindre væsentlige — Indvendinger at gøre mod det paa den konstituerende Generalforsamling vedtagne Udkast til Statutter. Men inden Maanedens Udgang var Sagen iorden, og under 30. September fik Foreningen Indenrigsminister Skeels Underskrift paa, at Statutterne var stadfæstet, og at der var meddelt Foreningen de i Lov af 28. Maj 1880 §§ 2 og 3 anførte Begunstigelser.

Tiden var da kommet til at faa et *Kontor* indrettet, og paa Foreningens første — ekstraordinære — Repræsentantskabsmøde, som afholdtes den 16. Oktober, kunde Bestyrelsens Formand oplyse, at man havde lejet Lokaler — ifølge Kontrakten 3 Værelser, Pigekammer, Køkken, Pulterkammer og Brændselsrum — i den lavloftede, men hyggelige Stueetage i Ejendommen Nytorv 21, som fra gammel Tid kaldtes »Trocken«, og som forøvrigt ikke eksisterer mere, idet den forlængst har maattet vige Pladsen for en Udvidelse af Arrestbygningen. I samme Møde besluttedes det at antage en Assistent, til hvis Lønning der bevilgedes 1.000 Kr. aarlig, et Beløb, der forsløg mere dengang endnu. Stillingen blev besat med en ganske ung Mand, *Axel From*,

som dermed, efter i 4 Aar at have været ansat i den jyske Købstadskreditforening, for Livet var knyttet til Foreningen, idet han skulde ende som dens administrerende Direktør. Man indsaa imidlertid, at der ved Terminstider kunde blive Brug for ekstraordinær Hjælp og vedtog derfor, at der til dette Formaal kunde anvendes indtil 1.000 Kr. Endelig antoges som Foreningens Kommissionær Veksellererfirmaet *Rubin & Bing*, med hvilket der kort efter afsluttedes en Overenskomst om Overtagelse af den første halve Million af Foreningens — 4 pCt. Rente bærende — Obligationer til en Emissionskurs af $\frac{3}{4}$ pCt. under 4 pCt. kgl. Obligationers Kurs og et Kommissionsgebyr af $\frac{1}{8}$ pCt., som Laantagerne maatte betale. Dette Gebyr blev dog, efter at Foreningens Obligationer i December 1881 var optaget til Notering paa Københavns Børs, refunderet Foreningen, saaledes at Beløbet, 610 Kr., som en velkommen ekstraordinær Indtægt kunde godskrives Reserve- og Administrationsfonden.

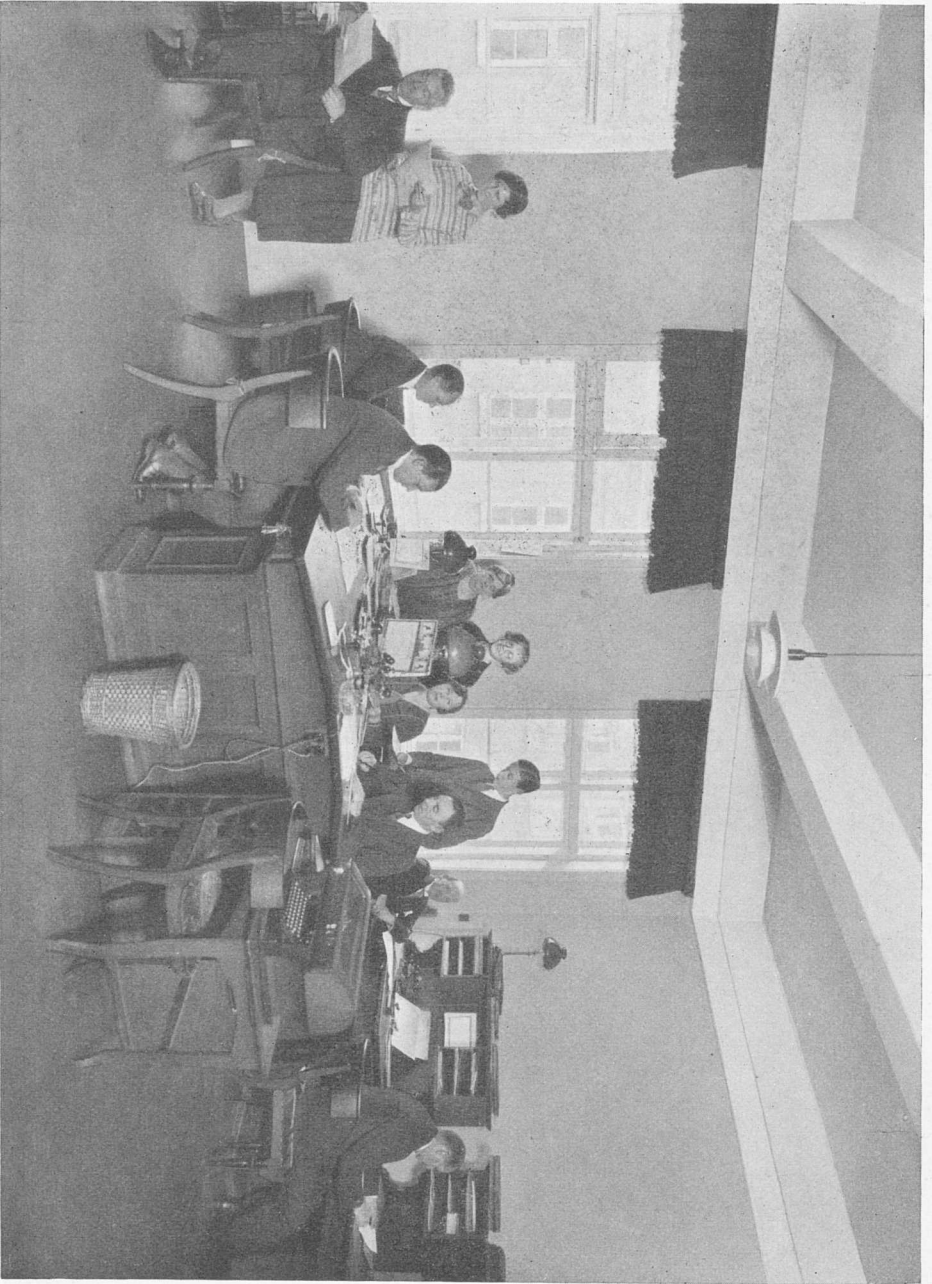
I Midten af November Maaned havde man paa den Maade faaet det ydre Apparat i orden, Foreningen kunde begynde at fungere, og den 30. November 1880 modtog Husejer Niels Jensen, Sønderjernløse pr. Holbæk som den første af samtlige Laansøgere Meddelelse om, at hans Laanebegæring var taget tilfølg.

Kontorlokalerne var mere end beskedne. 600 Kr. var alt, hvad der kunde afses til Husleje om Aaret, men megen Plads behøvedes heller ikke i den første Tid, da From »var« Personalet, og Foreningens Arkiv kunde rummes paa et lille Sted. Med de smaa Midler, man havde at raade over, galdt det om at spare, hvad spares kunde. Direktørerne maatte selv udføre Størstedelen af Arbejdet, og Lønnen, de fik derfor, var ikke just fyrstelig. Ifølge Statutterne skulde Bestyrelsens Formand have 1.000 Kr. om Aaret, den forretningsførende Direktør 2.000 Kr. og tredje Direktør 1.500 Kr. Men der var taget det Forbehold, at saavel Bestyrelsen som Repræsentantskabet og Revisionen om fornødent maatte give Afkald paa en forholdsmæssig Del af deres Løn, hvis Reserve- og Administrationsfonden ellers kom ned under

Effelt fot.

INTERIØR FRA DE NYVARENDE KONTORLOKALER

INTERIØR FRA DE NUVERENDE KONTORLOKALER

1 pCt. af den Foreningen paahvilende Gæld, og i Overensstemmelse hermed skete der i Foreningens første Regnskabsaar, som strakte sig fra 1. November 1880 til 31. Marts 1882, altsaa over hele 17 Maaneder, en Reduktion paa 10 pCt., skønt Lønningerne til de paagældende kun var beregnet for 12 Maaneder. Dette, som iøvrigt ikke gentog sig i de følgende Aar, var dog langt fra noget enestaaende i Kreditforeningernes Historie. I Landcreditkassen for Østifterne var Forholdet endog til at begynde med det, at Gagerne — selv Kontorpersonalets — blev fastsat aarsvis og bagud paa Grundlag af den aarlige Statusopgørelse, der for 1867 kun tillod Udbetalingen af 816 Kr. 66 Øre til Fordeling mellem Direktører, Kontorpersonale og Revisorer! Takket være Statstilskuddet til Foreningens første Indretning kom man lettere over Begyndelsesvanskelighederne i Østifternes Husmandskreditforening. Men spares maatte der, og da Bestyrelsen i 1882 anmodede om en Bevilling paa 50 Kr. i Kvartalet til et kvindeligt Bud, som desuden skulde have Værelse, Brændsel og Belysning, satte Repræsentantskabet sig energisk imod slig utidig Flothed. Jomfru Gødtz — saadan hed Damen — maatte nøjes med 25 Kr. i Kvartalet, idet der dog gaves Bestyrelsen Bemyndigelse til at bevilge hende et Nytaarsgratiale paa 50 Kr.

Efterhaanden fik man dog, takket være Medlemstallets Stigning, lidt flere Penge mellem Hænder, og de benyttedes dels til Ansættelsen af en ny Assistent, dels til enkelte Lønforbedringer, foruden at Kontoret i 1885 henflyttedes til større Lokaler. Det var altsammen Foranstaltninger, som havde deres gode Begrundelse i Arbejdets Vækst fra Aar til Aar. Men Indenrigsministeren nærede alligevel Betænkeligheder under Henvisning til, at Foreningen endnu ikke var naaet frem til det Tidspunkt, da de ordinære Indtægter — bortset fra nye Laantageres $2\frac{1}{2}$ pCt.'s Reservefondsindskud — fuldtud kunde dække Administrationsomkostningerne, som det var Tilfældet i den jyske Forening. Hvad Ministeriet kritiserede var særlig, at saavel Repræsentantskabets som Bestyrelsens Medlemmer var bedre aflagt end i Jylland, efter at man i Midten af Firserne havde forhøjet Lønnen

for den forretningsførende Direktør til 3.000 Kr. og for Bestyrelsens Formand til 2.000 Kr., medens tredje Direktør uforandret skulde oppebære 1.500 Kr. Dette var i og for sig rigtigt, hvor beskedne de anførte Beløb end kan synes, men Bestyrelsen kunde heroverfor gøre gældende, at man paa Øerne bevilgede Laan hele Aaret rundt, medens Arbejdet i Jylland kun foregik ved Terminstider, hvortil for Bestyrelsens Vedkommende kom det meget væsentlige Moment, at dens Medlemmer personlig udførte meget Arbejde, som i Jylland paahvilede Kontorpersonalet, hvorfor dette ogsaa var betydelig større i Aalborg end i København. Saavel Kassevæsenet som Bogholderiet forestodes i Østifternes Husmandskreditforening af den forretningsførende Direktør, der tillige besørgede Størstedelen af Korrespondancen selv.

Ministeriet havde i og for sig intet med Lønningerne at gøre, da disse ifølge Statutterne kunde ændres af Repræsentantskabet alene. Men det blev i Stand til at stille sine Betingelser, da Foreningen i 1888 ønskede at benytte de gunstige Forhold paa Pengemarkedet til — ligesom de andre Kreditforeninger gjorde det — at *konvertere* sine 4 pCt.'s Obligationer til $3\frac{1}{2}$ pCt., idet Ledelsen samtidig fandt det paakrævet at gaa til en *Nedsættelse af Laantagernes halvaarlige Ydelser* til Reserve- og Administrationsfonden.

Dette sidste havde sin Aarsag i, at Tiderne rent konkurrencemæssigt var blevet vanskeligere for Foreningen, forsaavidt angik de største og bedste Panter. Den relative *Pengerigelighed*, som herskede i sidste Halvdel af Firserne, satte Sparekasserne i Stand til at tilbyde Laan paa gunstigere Betingelser end tidligere, og Virkningerne heraf følte saa stærkt af Kreditforeningerne, at disse maatte se sig opfordrede til at presse Interessenternes halvaarlige Ydelser saa langt ned som overhovedet muligt. Dette galdt ikke mindst Husmandskreditforeningerne, hvis halvaarlige Ydelser fra Starten af maatte sættes forholdsvis højt. Men Reserverne var i hvert Fald for Østifternes Vedkommende endnu for smaa til, at Ministeriet vilde gaa med til en Formindskelse

af Henlæggelserne. Skulde Lempelser kunne opnaas for Debitorerne, maatte det enten ske gennem Besparelser i Driften eller gennem en Forlængelse af *Amortisationstiden*.

Den sidste Udvej, som flere andre Kreditforeninger slog ind paa, kunde ikke betrædes af Husmandskreditforeningerne uden Lovhjemmel. Men Indenrigsminister *Ingerslev* stillede sig allerede i 1885 imødekommende overfor en Henvendelse fra Jysk Husmandskreditforening om at medvirke til Gennemførelse af en Ændring af Loven af 28. Maj 1880 paa dette og et Par andre Punkter, og Resultatet heraf blev inden Aarets Udgang Fremsættelsen i Landstinget af et *Regeringsforslag*, om hvis Formaal og Indhold Indenrigsministeren bl. a. udtalte følgende:

»Da i sin Tid Loven om Husmandskreditforeningerne blev givet, var Forudsætningen den, at 5 pCt. i aarlig Renteydelse vilde være tilstrækkelig til, at man deraf kunde forrente og amortisere Laanene, samt til Administrationsudgifter. Imidlertid viser det sig, at det ikke har kunnet lade sig gøre, og man har derfor ønsket at udstrække Amortisationstiden fra 45 til 52 Aar, idet man mener, at der da derigennem kan opnaas det, som den Gang var Meningen. Der har ikke fra Finansministeriets Side været væsentligt at erindre imod, at der gives Amortisationstiden en saadan Udvidelse, naar dette knyttes til en ny Serie. Derfor indeholder Lovforslaget ogsaa en Bestemmelse om, at der kan oprettes nye Serier i Husmandskreditforeningerne. En anden Begunstigelse er den, at Loven af 20. Juni 1850 gøres anvendelig paa disse Foreninger, som den er det paa de andre.«

Lovforslaget naaede imidlertid ikke udover første Behandling i Landstinget og fik saaledes ingen praktisk Betydning. Men Jysk Husmandskreditforening vendte tilbage til Sagen i 1887, da Konverteringsspørgsmaalet var blevet aktuelt, og Indenrigsministeren fremsatte paany Lovforslaget, der nu ikke blot skulde bane Vejen for en Forlængelse af Amortisationstiden, denne Gang endda til 58 Aar, men yderligere muliggøre den omtalte Konvertering af Gælden fra 4 til $3\frac{1}{2}$ pCt. Transaktionen tænktes gennemført paa den simple Maade, at Debitorerne fik Adgang

til paa lempelige Vilkaar at gaa over fra den gamle 4 pCt. Serie til en ny $3\frac{1}{2}$ pCt.'s uden nogen Banks Medvirken, idet de cirkulerende Obligationer ikke skulde opsiges til Indfrielse, men blot gøres til Genstand for forøget Udtrækning.

Østifternes Husmandskreditforening gav Udtryk for sin Tilslutning til Lovforslaget i en Skrivelse, i hvilken Bestyrelsen paaviste, hvordan Tilgangen af nye Interessenter i de sidste Aar var gaaet tilbage, og som Aarsag hertil anførte: »Denne Af- tagen hidrører efter Bestyrelsens Formening dels fra, at lokale Pengeinstituter uden just altid at have nedsat Renten af deres Laan paa Grund af Pengerigelighed have været i Stand til at yde Prioritetslaan i større Omfang end tidligere, og dels fra, at andre Pengeinstituter, som i de Lovforslaget ledsagende Bemærk- ninger er fremhævet, have fundet sig foranledigede til at ned- sætte Debitorernes aarlige Ydelser til $4\frac{1}{2}$ pCt. eller endog her- under og derved gjort Forskjellen mellem andre Kreditforeningers og nærværende Kreditforenings Laanebetingelser endnu større, end den hidtil har været. Vel have af de i Bemærkningerne til Lovforslaget nævnte Grunde ogsaa nærværende Kreditforenings Laanebetingelser allerede tidligere været noget strengere end andre Kreditforeningers ($5\frac{1}{5}$ pCt. aarlig Ydelse mod 5 pCt.), men dette har været opvejet ved de nærværende Forenings Interessenter hjemlede Begunstigelser saaledes, at Foreningen har haft Tilgang ikke blot af Panter, hvori der vist kun med Vanskelighed vilde kunne være erholdt Laan af andre Kredit- foreninger, men ogsaa af saadanne, som vel kunde antages at ville kunne erholde Laan andetsteds.«

Men heller ikke dette Lovforslag kom der noget ud af. Lands- tinget stillede Betingelser, som sinkede Sagens Gennemførelse, og da Pengeoverfloden maatte benyttes, mens den var der, saa Husmandskreditforeningerne ingen anden Udvej end at finde *et nyt Grundlag for Konverteringen*. Det blev nødvendigt at følge den samme Fremgangsmaade, som andre Kreditforeninger havde benyttet sig af, saaledes at Kasseobligationerne blev direkte op- sagt, og hvad særlig Østifternes Husmandskreditforening angik,

maatte den bøje sig for Ministeriets Krav om *Besparelser paa Administrationskontoen*, skønt de syntes noget strænge, da man med temmelig stor Sikkerhed kunde regne med, at Regnskabet vilde bedre sig, efterhaanden som Medlemstallet steg, hvilket ogsaa faktisk skete.

Efter at have forhandlet med Ministeriet om Sagen, traf man en Ordning, der reducerede saavel Direktørernes som Repræsentanternes Lønninger noget. Endvidere gjordes nye Ændringer i disse Satsler afhængige af Ministeriets Samtykke, og hermed var da Vejen banet for *Konverteringen*, der kom i Stand ved, at Landmandsbanken paa et Konsortiums Vegne til Kurs $96\frac{3}{4}$ pCt. afkøbte Foreningen et saa stort Beløb i $3\frac{1}{2}$ pCt. Obligationer, som svarede til samtlige pr. 1. Juli 1889 cirkulerende 4 pCt. Kasseobligationer. Disse sidste, hvis Kurs var naaet op i 102 pCt. og vilde være steget endnu mere, hvis Konverteringsmuligheden ikke havde været tilstede, skulde af Foreningen opsiges til Indfrielse pr. 1. Juli 1889, hvilket kunde ske i Henhold til Statuternes § 32. Men et samtidig af Bankkonsortiet udsendt Prospekt gav Indehaverne Valget mellem kontant Udbetaling af Obligationernes paalydende Værdi eller Ombytning af dem med $3\frac{1}{2}$ pCt. Obligationer mod en Konverteringspræmie af 2 pCt. Det Beløb, som ikke overtoges af Obligationsejerne, udbødes offentligt til Kurs $98\frac{1}{2}$.

Efter Overenskomst med Bankkonsortiet udstedte Foreningen derefter foreløbig kun $3\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer, og den aarlige Ydelse blev for ny indtrædende Medlemmer nedsat fra de hidtidige $5\frac{1}{5}$ pCt. til $4\frac{4}{5}$ pCt., hvoraf $3\frac{1}{2}$ pCt. var Rente, medens Resten repræsenterede Afdrag paa Gælden og Bidrag til Reserve- og Administrationsfonden. Medlemmer, som var indtraadt før Konverteringen, maatte derimod endnu til og med December Termin 1896 svare $5\frac{1}{5}$ pCt. for paa den Maade at faa Konverteringsomkostningerne bragt ud af Verden, og ved Udtræden af Foreningen maatte de tilsvare en forholdsvis Andel i den udækkede Konverteringsgæld.

Denne Byrde, der ikke — i Modsætning til, hvad Tilfældet

var i de fleste ældre Kreditforeninger — kunde bæres af Reserverne, var i og for sig kun et Udtryk for, at Fordelen ved Konverteringen ikke straks kunde blive fuldt effektiv. Men den følte alligevel som en *Forfordeling af Foreningens ældre Medlemmer*, der var indtraadt under mindre gunstige Forhold paa Pengemarkedet, og under Hensyn hertil fremkom i Folketinget i Rigsdagssamlingen 1889—90 et privat indbragt Lovforslag, gaaende ud paa, at Staten skulde dække Husmandskreditforeningernes Konverteringsgæld, der for Østifternes Vedkommende udgjorde 181.232 Kr. Dette Forslag, som ikke Bestyrelserne, men Interessenter i den jyske Forening havde staaet Fadder til, fremmedes ikke, skønt Tanken mødte megen Sympati i Folketinget. Men Aaret efter indbragte *Jens Busk* et mindre vidtgaaende Forslag i samme Retning, og selvom det heller ikke blev til Lov, fik Forhandlingerne om Sagen alligevel deres Betydning, idet de resulterede i, at Foreningerne opnaaede andre Lempelser. Det af Folketinget nedsatte Udvalg udarbejdede nemlig et helt nyt Lovforslag, som kort udtrykt gik ud paa følgende: 1. Betalingen for *Skøde- og Pantebogsattester* til Brug ved Berigtigelsen af Laan i Husmandskreditforeningerne nedsættes fra 3 Kr. 90 Øre til 80 Øre incl. Stempel, 2. Den af Indenrigsministeren udnævnte Revisor lønnes af Statskassen, 3. Til delvis Dækning af Konverteringsomkostningerne yder Statskassen Foreningerne et Tilskud paa tilsammen 300.000 Kr. Dette Lovforslag naaede ikke til Behandling inden Rigsdagssamlingens Slutning, men fremsattes i 1891—92 af *Jens Busk* i Folketinget, der vedtog det trods Indsigelse fra Indenrigsministeren mod Punkt 3. I Landstinget stemtes Konverteringstilskuddet ud af Lovforslaget, idet Flertallet gjorde gældende, at der ikke var Grund for Staten til at træde til her, hvor Interessenterne ikke havde lidt noget Tab, men tværtimod opnaet en Fordel. Men iøvrigt gik man med til Forslaget, dog med den Tilføjelse, at Staten kun skulde overtage Lønningen af den ene Revisor under Forudsætning af, at det ved Statuttillæg fastsattes, at Indenrigsministeren skulde godkende Valget af den

forretningsførende Direktør i Stedet for som hidtil Bestyrelsens Formand. Efter Henstilling fra Finansministeren sattes Taksten for særlig omfangsrige Pantebogsattester ogsaa lidt op, medens man ganske billigede, at den normalt, praktisk talt næsten altid, blev 80 Øre. I en Udvalgsbetænkning hedder det herom: »Den nuværende Betaling for Panteattester 3 Kr. 60 Øre samt Stempel 30 Øre, ialt 3 Kr. 90 Øre, er ens for alle Ejendomme uden Hensyn til deres Størrelse og Mængden af Behæftelser. Medens hver københavnsk Ejendom som Regel er behæftet med en Række Servitutter, som Retsskriveren maa holde Rede paa og optage i Panteattesten, hvad der medfører stor Ulejlighed, er Ejendommene uden for København sjælden meget bebyrdede med Servitutter, saa at allerede Ulejligheden med Attestens Udstedelse er meget ringere dér end i København — ganske bortset fra, at ogsaa Rækken af Panteforskrivninger og andre tinglyste Hæftelser i Reglen er større i København end uden for. Desuagtet er Betalingen for en Panteattest ens for en saa stærkt som muligt bebyrdet Ejendom til et Par Hundrede Tusind Kroner og for et Hus til 600 Kr.

Ved Loven af 30. Marts 1892 blev dette Misforhold nu rettet. Men en lille Opmuntring kunde ogsaa nok tiltrænges, thi med Medlemstilgangen gik det kun sløjt i de Tider, selv efter at Østifternes Husmandskreditforening fra 1. December 1891 var blevet sat i Stand til paany at yde Laan mod 4 pCt. Rente, hvilket Forholdene meget snart efter Konverteringens Gennemførelse opfordrede til som Følge af vigende Kurser paa Obligationmarkedet. Men Fremgang var der trods alt i Virksomheden. Debitorernes Bidrag til Reserve- og Administrationsfonden voksede, omend kun langsomt, fra Aar til Aar, og fra 1894 begyndte Tilstrømningen af Laaneandragender at tage til, idet Konkurrencen fra Sparekasserne nu var kendelig formindsket. Der kunde omsider blive Raad til at ofre lidt mere paa Administrationen, hvilket man dels benyttede sig af til enkelte Nyansættelser, dels til beskedne Lønforbedringer. Et nyt Omslag paa Pengemarkedet, der bragte $3\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer op

i pari, satte i 1895 Foreningen i Stand til at gennemføre sin *anden Konvertering*, omfattende samtlige cirkulerende 4 pCt.'s Kasseobligationer, ialt dog kun 1,36 Millioner Kr. mod 5,27 Millioner Kr. sidst. Betingelserne var denne Gang særlig gunstige, idet et Bankkonsortium paatog sig at ordne Transaktionen mod en Provision af $1\frac{4}{10}$ pCt., som de paagældende Interessenter skulde tilbagebetale i Løbet af 3 Aar. Efter Konverteringsgældens Afvikling nedsattes de paagældende Debitors aarlige Ydelse fra $5\frac{1}{5}$ til $4\frac{4}{5}$ pCt., og denne sidste Sats var derefter en ganske kort Tid gældende for samtlige Debitorer indenfor Foreningen, idet Deltagerne i den første Konvertering fra og med Juni Termin 1896 fik deres Ydelse nedsat hertil, skønt man i 1889 havde regnet med, at de efter Konverteringsomkostningernes Dækning maatte betale $4\frac{17}{20}$ pCt. i aarlig Ydelse for at faa deres Laan rettidigt indfrie i Løbet af de lovbestemte 45 Aar. Men i Begyndelsen af 1899 var $3\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer allerede sunket saa meget under pari, at Foreningen maatte træffe Foranstaltning til paany at kunne yde Laan mod 4 pCt. Rente.

Henimod Aarhundredets Slutning kunde Foreningen glæde sig ved en nogenlunde tilfredsstillende aarlig Tilgang af nye Medlemmer. Men det kunde ikke være anderledes, end at de Rammer, der var afstukket for dens Virksomhed, maatte føles hæmmende, efterhaanden som Priserne steg og de mindre Landbrugere arbejdede sig frem. Husmandskreditforeningerne maatte nødvendigvis *stilles friere*, hvis de paa fyldestgørende Maade skulde kunne løse deres Opgave, og Forstaaelsen heraf manglede lykkeligvis heller ikke hos Lovgivningsmagten, der lidt efter lidt i det væsentlige har imødekommet de fremsatte Reformønsker, som det nu nærmere skal paavises.

Allerede i 1882 var som tidligere berørt Rammerne blevet udvidet lidt, idet Indenrigsminister Skeel støttede og derved muliggjorde Gennemførelsen af et privat indbragt Lovforslag, hvorefter Vurderingsgrænsen forhøjedes fra 4000 til 6000 Kr., hvilket unægtelig ogsaa — særlig for Øernes Vedkommende, hvor Jorden var dyrere end i Jylland — var en temmelig paa-

krævet Foranstaltning, hvis Foreningen ikke skulde være henvist til hovedsagelig at yde Laan i jordløse Huse og saadanne Smaa-lodder, hvis Pasning var en ren Bibeskæftigelse for Ejeren. Samtidig vedtoges det paa Foranledning af Professor Scharling, at *Købstædernes Markjorder* fremtidig skulde falde ind under Foreningens Laaneomraade, hvad der betød en ikke uvæsentlig Udvidelse af dette, selvom egentlige bymæssige Ejendomme ikke kunde komme i Betragtning, naar Vurderingsgrænsen skulde være 6000 Kr. Scharling havde foreslaaet, at Loven skulde udvides til al Købstadjord, men det modsatte Indenrigsministeren sig, hvad han kunde gøre under Henvisning til, at Købstædernes Kommunalbestyrelser, som var blevet hørt i Sagen, havde vist meget ringe Interesse for den. Spørgsmaalet er siden er Par Gange dukket op igen, men uden positivt Resultat.

Der fulgte nu en lang Aarrække, i hvilken Foreningens Laaneomraade ikke undergik anden Ændring end den, der fulgte af, at forskellige *Forstadsdistrikter Aar 1900 blev indlemmet i København*. De politiske Forhold gjorde det unyttigt at arbejde for yderligere Indrømmelser. Men efter Systemskiftet blæste der en gunstig Vind for Husmandskreditforeningerne, af hvilke den jyske i 1897 havde faaet selveste J. C. Christensen til Formand for sit Repræsentantskab, og allerede i 1902 gennemførte Indenrigsminister *Enevold Sørensen* en Lov, som bragte forskellige Forbedringer. Man havde adskillige Gange staaet overfor det kedelige Tilfælde, at en Interessent ikke kunde opnaa Tillægs-laan i Foreningen, fordi hans Ejendom ved *Forbedringer* var blevet over 6000 Kr. værd. Han havde da ingen anden Udvej end at indfri sit Laan hos Husmandskreditforeningen og optage et nyt andetsteds, hvilket ikke alene paaførte den paagældende et Tab, men tillige var alt andet end tilfredsstillende for Husmandskreditforeningen, som derved mistede nogle af sine allerbedste Panter. Dette blev nu ændret, saaledes at der altid kunde ydes Interessenterne Tillægs-laan, naar blot de 3000 Kr. (Beløbet er senere forhøjet) ikke blev overskredet.

Samtidig ophævede man fuldstændig den Sondring, Loven af

28. Maj 1880 havde gjort mellem Huse med og uden *Jordtilliggende*, saaledes at Foreningen fremtidig kunde udlaane indtil Halvdelen af Vurderingssummen i *alle* Ejendomme, der faldt ind under dens Virkefelt, og i god Overensstemmelse hermed godkendte Indenrigsministeren en Statutændring, hvorefter jordløse Huse i Modsætning til, hvad der hidtil havde været Tilfældet, fik den samme Adgang som andre Ejendomme til i Undtagelsestilfælde at faa bevilget Laan af Foreningen mod *anden Prioritets Panteret*. Dette var en naturlig Følge af den Udvikling, som siden Firserne var foregaaet paa Landet. Rundt omkring i Stationsbyerne byggedes der paa Kraft, og de Ejendomme, som her skød op, hørte ingeniunde til Foreningens ringeste Panter. Tværtimod, kan man sige, da de ofte i Kraft af deres fordelagtige Beliggenhed rummede Mulighed for en betydelig Værdistigning gennem Aarene.

Hermed var allerede noget naaet, og to Aar senere gik Lovgivningsmagten et Skridt videre, idet den paa Forslag af Klaus Berntsen forhøjede Vurderingsgrænsen fra 6000 Kr. til 8000 Kr., hvilket sidste Tal i 1908 yderligere — uden at nogen stemte imod — sattes op til 10.000 Kr., væsentlig under Hensyn til *Prisstigningen*, som efterhaanden havde fordyret Byggepriserne og hævet Jordværdien ganske betydeligt. Men selv efter Gennemførelsen af disse Forhøjelser var adskillige Smaabrugere ude af Stand til at laane i Husmandskreditforeningerne, hvor de naturligt hørte hjemme som Medlemmer, og Sagen bragtes derfor fra jysk Side paa Bane igen, efter at den saakaldte Sparekommission i 1910 havde foreslaaet, at *Statskassens Refusion af Taksationsudgifterne* skulde falde bort. Som rimeligt er, var man indenfor Foreningerne alt andet end begejstret for Tanken herom, men Rigsdagen krævede Beløbet halveret, hvilket fandt Udtryk paa Finansloven for 1912—13, og en Forhandling om Sagen blev da nødvendig, idet Foreningerne, naar galt skulde være, foretrak at give fuldstændig Afkald paa Godtgørelsen for de lidt større Laanesagers Vedkommende mod til Gengæld at bevare den ubeskaaret for de mindste — en baade socialt set tiltalende

HANS FRANDSEN
(1896—1908)

P. JENSEN
(1908—10)

CHR. HANSEN
(1910—19)

H. J. HANSEN
(1919—21)

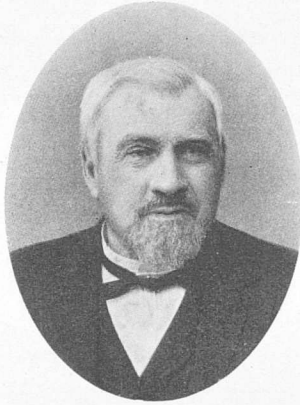
TIDLIGERE FORMÆND FOR REPRÆSENTANTSKABET

C. JENSEN
Københavns Amt 1880—96

C. BUGGE
Holbæk Amt 1880—83

H. C. KOFOED
Bornholms Amt 1880—97

H. C. HANSEN
Maribo Amt 1880—93

J. K. BERNTSEN
Svendborg Amt 1880—1905

TIDLIGERE REPRÆSENTANTER

og forstandig Politik, som har afværget megen Kritik fra andre Laaneinstitutioners Side. Samtidig toges ogsaa forskellige andre Spørgsmaal op, og Resultatet heraf blev efter langvarige Rigsdagsforhandlinger *Loven af 10. Maj 1915*, i Henhold til hvilken Taksationsgodtgørelsen bortfaldt for Laantagere, der ejede Ejendom af over 8000 Kr.s Taksationsværdi, medens Vurderingsgrænsen til Gengæld forhøjedes til 12.000 Kr., dog kun for Ejendomme paa mindst 1 ha., idet man ikke ønskede at give Ejere af egentlige Villaer Adgang til at indtræde i de af socialpolitiske Grunde særlig begunstigede Husmandskreditforeninger. Endvidere aabnedes der med en Tidsbegrænsning Foreningerne Mulighed for at udstede $4\frac{1}{2}$ pCt.s *Obligationer*, medens et Par andre Ønsker ikke blev imødekommet i denne Omgang. Af praktiske Grunde bemyndigedes Indenrigsministeren til at lade *Loven af 28. Maj 1880*, der efterhaanden var undergaaet adskillige Ændringer, optrykke i revideret Skikkelse, og dette skete ved Bekendtgørelse af *10. Juli 1915*.

Den jyske Forenings Repræsentantskab var imidlertid af den Opfattelse, at man snarest maatte se at naa videre frem, og skønt Bestyrelsen for Østifternes Husmandskreditforening fra først af stillede sig ret tilbageholdende overfor Sagen, idet den ansaa det for rigtigst at se Tiden an, indtil Prisforholdene efter Verdenskrigens Ophør var mere afklarede, kom et *Fællesmøde* dog i September 1916 i Stand mellem de to Foreningers Ledelser i Fredericia, og her formuleredes en *Henvendelse til Indenrigsministeriet*, som omfattede nedennævnte fire Krav: 1) Vurderingsgrænsen forhøjes for alle Ejendomme til 15.000 Kr., 2) Laanegrænsen udvides til $\frac{3}{5}$ af Vurderingssummen, 3) Amortisationstiden udstrækkes til 60 Aar og 4) Fritagelse for Stempel- og Tinglæsningsgebyrer for de til Foreningerne udstedte Panteobligationer.

Det sidste Punkt, der tog Sigte paa at fritage Medlemmerne for Byrder, som Staten i stort Omfang har fjærnet, hvor den selv optræder som Laangiver, blev ikke imødekommet, men iøvrigt opnaaede Repræsentantskaberne for en stor Del, hvad

de ønskede, idet Vurderingsgrænsen i Henhold til Lov af 20. Marts 1918 forhøjedes til 14.000 Kr. for Ejendomme med Jordtilliggende og Laanegrænsen til $\frac{3}{5}$ for alle Ejendomme, samtidig med at der blev aabnet Adgang til, at Amortisations-tiden for nye Laan forlængedes til 60 Aar. Den fortsatte Prisstigning krævede dog snart en ny Forhøjelse, hvilket ogsaa erkendtes af Bestyrelsen for Østifternes Husmandskreditforening, og i 1919 sluttede sidstnævnte Forening sig til et Andragende, som Jyderne havde indsendt til Indenrigsministeriet om Forhøjelse af Vurderingsgrænsen for alle Ejendomme til 20.000 Kr. Fuldt saa vidt vilde Lovgivningsmagten ikke strække sig, skønt alle Laansøgere, som ejede Ejendom af mindst 8000 Kr.s Værdi, som hidtil skulde betale Taksationsomkostningerne selv, men Husmandskreditforeningerne opnaaede i hvert Fald, at Vurderingsgrænsen for 5 Aar blev sat til 20.000 Kr. for Huse med et Jordtilliggende af mindst 1 ha. og til 16.000 Kr. for jordløse Huse, foruden at Rentegarantien for $4\frac{1}{2}$ pCts. Obligationer forlængedes, hvilket ogsaa under de foreliggende Omstændigheder var en absolut Nødvendighed. Loven var af 23. Juni 1920 og er siden flere Gange forlænget, sidst til December Termin 1931. Spørgsmaalet om 5 pCts. Obligationer har ogsaa været paa Tale, men Husmandskreditforeningerne var selv meget lidt ivrige efter at gaa over til saa høj en Rentefod, naar Konkurrenceforholdene ikke ligefrem tvang dem til det, og Resultatet blev da ogsaa, at man blev staaende ved de $4\frac{1}{2}$ pCt., som det senere nærmere skal omtales.

For Staten har det ikke kunnet give Anledning til større Betænkelighed at gaa med til de Lempelser, som Husmandskreditforeningerne har opnaaet. Thi den direkte Udgift er nu — trods Prisstigningen — lavere end før Krigen, idet Grænsen for Taksationsgodtgørelser stadig ligger ved de 8000 Kr., og hvad Sikkerhedsmomentet angaar, kan man i Praksis se bort fra Laanegrænsens Forhøjelse, da Husmandskreditforeningernes *Laanepolitik* for alle ikke absolut første Klasses Panters Vedkommende har været saa temmelig upaavirket af, at de har faaet Adgang til at

gaa op til 60 pCt. For Øforeningens Vedkommende svinger Gennemsnittet nu omkring 40 pCt., medens 44 pCt. var det almindelige før Krigen. Men denne Forsigtighed er heller ikke ubegrundet, da man maa tage i Betragtning, at Prisforholdene i vore Dage præges af en større Ustabilitet end før i Tiden. Iøvrigt svarer de 40 pCt. til en noget større Andel af Handelsværdien, da Vurderingerne gennemgaaende ligger i Overkanten af, hvad de paagældende Ejendomme kan indbringe ved Salg, ligesom man kender det indenfor andre Kreditforeninger. Hvad dernæst *Amortisationstiden* angaar, maa det erindres, at Laanene kun undtagelsesvis faar Lov til at løbe deres Tid ud, da Omprioritering som oftest vil finde Sted, naar Laanet er naaet ned under et vist Punkt. Og hvad man end vil mene herom, ligger der i hvert Fald for Staten, sikkerhedsmæssigt set, langt større Vægt paa den Kendsgerning, at Husmandskreditforeningerne ikke udelukkende er henvist til at belaae de allermindste Panter, som Tilfældet vilde have været, hvis Vurderingsgrænsen ikke var blevet sat op.

Modstanden mod Husmandskreditforeningernes Reformønsker er da ogsaa overvejende kommet fra en anden Kant, nemlig fra Laaneinstitutter, hvis Virkefelt i større eller mindre Omfang falder sammen med Husmandskreditforeningernes, og som ikke ønsker at blive udsat for en skærpet Konkurrence fra disse paa Grænsenomraadet. Nu er det ogsaa et berettiget Krav, at en Kreditforening, der er oprettet til Fordel for den mindrebemidlede Del af Befolkningen, og som under Hensyn hertil har opnaaet særlige Begunstigelser af Staten, holder sig indenfor sin naturlige Begrænsning. Men at denne er blevet overskredet, kan ikke med Rette hævdes. Thi er Vurderingsgrænsen end efterhaanden blevet forøget fra 4000 Kr. i 1880 til 16.000 og 20.000 Kr. henholdsvis for Huse med og uden Jordtilliggende, maa dette ses paa Baggrund af den samtidig stedfundne *Stigning i Bygge- og Jordpriserne*, der vejer saa meget stærkere til, som ikke blot *Boligstandard*en, men ogsaa Husmandsbrugenes *Driftsintensitet* har været Genstand for en stor og glædelig Fremgang i de

50 Aar, der er forløbet siden 1880. Skulde Husmandskreditforeningerne paa fyldestgørende Maade kunne løse deres Opgave, maatte de nødvendigvis sættes i Stand til at følge med i denne Udvikling, og det er kun dette, den ovenfor omtalte Lovgivning har haft til Formaal.

Men nu tilbage til Tiden omkring Aarhundredskiftet. Det danske Landbrug befandt sig da i en blomstrende *Opgangsperiode*, der karakteriseredes af stigende Omsætning og stigende Priser, ikke mindst paa det Produktionsomraade, hvor Husmandsbrugene har deres Tyngdepunkt. Gamle, faldefærdige Rønner erstattedes af nye, tidssvarende Bygninger, der maaske var mindre idylliske, men til Gengæld mere hensigtsmæssige, Andelsmejerier skød frem, hvor de ikke allerede fandtes, Beslagsmedierne blev til smaa mekaniske Værksteder, og Jærnbannerne strakte deres Fangarme ud til de mest afsides beliggende Kroge af Landet. Herved skabtes Arbejde til mange Tusinder, som ellers ikke vilde have haft Mulighed for at ernære sig paa Landet. Smaa Kolonier af Haandværkere og Bestillingsmænd grupperede sig omkring Jærnbanestationerne; Købmænd, Læger, Sagførere og Pensionister fulgte efter, og disses Boligbehov satte Aktiviteten yderligere en Tak op. Havde Udvandringen til Byerne og til Udlandet i Tiden mellem Folketællingerne i 1880 og 1901 bragt Øernes Landbefolkning til næsten fuldstændig at stagnere, idet Tilvæksten — bortset fra Gentofte Kommune og de Distrikter, der indlemmedes i København efter Aarhundredskiftet — kun udgjorde 8000, steg Befolkningstallet til Gengæld fra 1901 til 1921 med 105.000 Mennesker, og heraf faldt langt over Halvdelen paa det første Tiaar. Stagnationen var blevet afløst af en uanet stærk Fremgang, der paa glædelig Maade afspejlede Landbrugets opadgaende Konjunkturer, og dette gav sig for Østifternes Husmandskreditforening Udslag i, at det samlede Udlaansbeløb, der i Halvfemserne kun var vokset med 5 Millioner Kr., i indeværende Aarhundredes første Tiaar voksede med 25 Millioner Kr., medens Stigningen i Debitorenes Antal

udgjorde henholdsvis 5.000 og 15.000, idet vi her regner med runde Tal.

Det var da midt i en lykkelig Vækstperiode, Foreningen den 7. September 1905 kunde fejre sit *25 Aars Jubilæum*. For paa værdig Maade at markere Dagen havde Ledelsen indbudt saavel Kontorpersonalet, der nu talte 8 Mand, som to af de ældste Medlemmer fra hver Repræsentantskabskres tillige med enkelte andre til en Festmiddag paa Hotel Phønix. Med berettiget Stoltzhed kunde man se tilbage paa den Udvikling, Foreningen havde været Genstand for, efter at Begyndelsesvanskelighederne var overvundet. Havde det i flere Henseender set smaat nok ud for Foreningen i de første Aaringer, stod den nu som et grundmuret Pengeinstitut, en vidtforgrenet og livskraftig Organisme med dybe Rødder i den frugtbare ødanske Muld; og de Mænd, der havde baaret Dagens Byrde, kunde med god Samvittighed tage imod den Anerkendelse, som strømmede deres Værk imøde fra mangfoldige Sider, saaledes ogsaa fra Indenrigsministeren, der talte for Foreningen under Festen.

Lykkeligvis skulde de gode Ønsker, der udtaltes for Foreningen, heller ikke blive gjort til Skamme af den efterfølgende Udvikling. Thi Fremgangen fortsattes jævnt og støt i Tiden efter 1905, omend med en langsomt aftagende Tendens i de sidste 3—4 Aar før Ulykkesaaret 1914, da den store Verdensbrand rystede alle økonomiske Forhold ud af Ligevægt. For Foreningens Vedkommende gav *Krigssituationen* sig Udslag i en meget følelig Nedgang i Udlaansvirksomheden, dels fordi Byggeriet tog af, dels fordi Sparekasserne havde rigeligt med disponible Midler, dels endelig fordi Bestyrelsen fandt det paakrævet at udvise forøget Forsigtighed ved Laaneudmaalingen, hvilket de usikre Forhold ogsaa i høj Grad maatte opfordre den til. I Aarene 1916—19 indtraf endog den i Foreningens 50aarige Historie ellers ganske ukendte Situation, at *Indfrielseerne oversteg Udlaanet*, saaledes at Beløbet af cirkulerende Kasseobligationer gik tilbage, og dette belastede Foreningens Økonomi saa meget desto haardere, som Dyrtiden samtidig nødvendiggjorde Bevil-

lingen af betydelige Lønforhøjelser over hele Linjen. Men Stilstanden blev ikke varig. Efter at Foreningen som foran omtalt havde faaet Rammerne for sin Virksomhed bragt i Overensstemmelse med de forandrede Forhold, strømmede det efter Krigen atter ind med Laanebegæringer, i 1923 og 1924 endda i den Grad, at disse to Aar til Dato staar som de største i Foreningens Historie. Der fulgte derefter et Par for Landbruget meget vanskelige *Deflationsaar*, som ikke kunde undgaa at afsætte sig Spor i Udlaansvirksomheden, men *Kronestabiliseringen* bragte ny Stigning i den aarlige Tilvækst, og det følger sig da saa lykkeligt for Foreningen, at den kan fejre sit *50 Aars Jubilæum* i en Vækstperiode, der fuldtud taaler Sammenligning med den, som gav 25 Aars Jubilæet Fest og Farve. Et enkelt Forhold voldte i de første 5-6 Aar efter Krigens Slutning Foreningen alvorligt Bryderi: det *Valutatab*, som opstod ved Indløsningen af Kupons og Obligationer i London, men herom nærmere i det følgende. Derimod har Foreningens Tab paa *overtagne Panter* end ikke i de vanskelige Krigs- og Efterkrigsaar naaet noget i Forhold til Reserverne nævneværdigt Omfang, idet 4.900 Kr. er det højeste Beløb, man nogensinde har været oppe paa. Selv i 1915-17, da Forholdene var værst, fik Foreningen kun udlagt henholdsvis 12, 10 og 11 Ejendomme, og der har efter Krigens Slutning været adskillige Aar, i hvilket det overhovedet ikke viste sig nødvendigt for Foreningen at overtage Panter. At *Restancebeløbet* er større nu end før i Tiden lader sig vel ikke benægte. Men i Hovedsagen betyder dette kun, at en Del Ydelser betales noget senere end normalt, idet Restancerne paa forholdsvis faa Undtagelser nær indgaar, før næste halvvaarlige Ydelse er forfalden.

I de forløbne Aar er Foreningen da undergaaet en rivende Udvikling, som navnlig skriver sig fra Tiden siden Aarhundredskiftet, i hvilken Udlaansbeløbet — omend med Svingninger — er steget jævnt Aar for Aar, bortset fra Krigsperioden. Medens Foreningen Aar 1900 endnu kun havde 10.444 Laan med et samlet Laanebeløb af 11 Millioner Kr. (Restgæld 10 Millioner

Kr.), er de tilsvarende Tal nu henholdsvis 34.487 Interessenter og 75 Millioner Kr. (Restgæld 64 Millioner Kr.). Denne betydelige Stigning har medført en ikke ringe Forøgelse af Arbejdet, og med Aarene har man derfor maattet udvide *Kontorpersonalet* stærkt, saaledes at det nu foruden Bogholder, Kasserer og Ekspeditionssekretær omfatter 2 Fuldmægtige og 10 Assistenten. Saalænge Direktør Bilsted levede, stod han selv for saavel Bogholderiet som Kassevæsenet, men efter hans Død blev en Omlægning af Arbejdet nødvendig, og Kontoret fik da den Organisation, som siden har været opretholdt.

Fra først af fastsattes *Lønningerne* fra Tilfælde til Tilfælde af Repræsentantskabet, men denne Ordning virkede alt andet end tilfredsstillende, da Resultatet var, at Lønningsspørgsmaal meget jævnlig stod paa Dagsordenen, og i 1898 fik Foreningen sig derfor et *Lønningsregulativ* med faste Regler for de forskellige Stillingers Begyndelsesløn og Alderstillæg, hvilket gav mere Stabilitet i Forholdet. At man gentagne Gange har maattet ændre dette Regulativ er iøvrigt ligesaa selvfølgelig, som at der under Krigen maatte bevilges betydelige ekstraordinære Beløb til Dyr tidstillæg m. v. Det vilde føre for vidt her i Enkeltheder at gøre Rede for disse Forandringer. Det er tilstrækkeligt at nævne, at Foreningens samlede Udgift til Lønninger og Honorarer for 1929—30 andrager 131.792 Kr., herunder indbefattet Betalingen til Ekstraarbejdere ved Terminstider, men ikke Diæter. Siden 1920 har Foreningen ogsaa — ikke mindst takket være nuværende Direktør Hans Petersens Interesse for Sagen — haft et *Pensionsregulativ*, gældende for saavel Bestyrelsens Medlemmer som det faste Personale, idet Udgifterne dels dækkes af de pensionsberettigede selv, dels af Foreningen. Repræsentanterne har ikke Pensionsret, men det er i et Par særlige Tilfælde sket, at der er blevet tillagt Enken efter en Repræsentant en aarlig Understøttelse.

Ialt udgjorde Administrationsudgifterne i 1929—30 godt 214.000 Kr., og heraf faldt 11.600 Kr. paa *Husleje*. Det er lidt mere end de 600 Kr., man til at begynde med kunde hjælpe sig

med til Bolig. Men Foreningen behøver ogsaa nuomstunder en ganske anderledes stor Plads til Ekspedition, Bogføring o. l. Fra Nytorv 21 flyttede den i 1885 til den skraas overfor beliggende Ejendom Nytorv 27, i hvilken Søren Kierkegaard en Menneskealder tidligere havde skrevet flere af sine betydeligste Arbejder. Flytningen var snart besørget, Foreningens rørlige Gods kunde ligge paa et lille Sted, og Omkostningerne var ikke ruinerende for den; de staar opført paa Regnskabet med 56 Kr. Den gamle, stilrene Ejendom har forlængst maattet vige Pladsen for en ny modens Forretningsbygning, som arkitektonisk set ikke betød noget Plus for Kvarteret. Men allerede adskillige Aar forinden, i 1895, var Foreningen flyttet til »Ny Rosenborg« paa Hjørnet af Studiestræde og Vestervoldgade, hvor den fik et brandfrit Rum og bedre Pladsforhold. Ogsaa her kom Opholdet til at vare i 10 Aar, hvorefter Vejen gik tilbage til et Sted nær Udgangspunktet, idet man fandt sig baade praktiske og tiltalende Lokaler i Københavns Kreditforenings Ejendom, Gammeltorv 4. Ikke mindre end 24 Aar, altsaa i omtrent Halvdelen af sin Levetid, havde Foreningen til Huse i denne centralt beliggende Ejendom, og det var udelukkende Trangen til yderligere Plads, der bevirkede, at den i 1929 flyttede sit Domicil til Handelsbankens nyopførte Ejendom paa Hjørnet af Laxegade og Vingaardsstræde.

Foreningens *Kommissionær* har fra 1905 Københavns Laane- og Diskontobank (senere Københavns Diskontobank og Revisionsbank) været og fra 1923 *Privatbanken*.

Efter denne mere almindelige Oversigt over Foreningens Udvikling i de forløbne halvhundred Aar skal dens Organisation og Virkemaade nu omtales lidt nærmere, idet der herunder tilige vil blive Lejlighed til at mindes nogle af de Mænd udenfor Stifternes Kres, som har virket i dens Tjeneste. Forinden maa vi dog dvæle lidt ved den allerede omtalte *Valutasag*, der udgør et særligt Afsnit af Foreningens nyere Historie.

VALUTASAGEN

DE Vanskeligheder, som Krigen og dens økonomiske Eftervirkninger foraarsagede for Kreditforeningsvirksomheden i al Almindelighed, er allerede omtalt.

Men hertil kom for Østifternes Husmandskreditforening og enkelte andre Kreditforeninger et særligt Forhold, som forvoldte dem store Tab og gav Anledning til Foranstaltninger af ganske ekstraordinær Karakter.

Dette havde sin Aarsag i, at der fra tidligere Tid eksisterede flere Typer af Kreditforeningsobligationer, som var betalbare i forskellige Møntsorter, derunder saadanne, som efter Krigen en Overgang noteredes højere end danske Kroner. Da nu de paa gældende Kreditforeninger kun kunde kræve Renter og Afdrag betalt i Kroner af deres Debitorer, maatte saadanne *dobbeltmøntede Obligationer* (et ikke i alle Tilfælde helt træffende, men almindelig anvendt Udtryk) blive meget byrdefulde for dem, som det nedenfor nærmere skal paavises. Først vil der imidlertid være Grund til at berøre, hvorledes man — og ganske særlig Husmandskreditforeningerne — i sin Tid kom ind paa at udstede disse dobbeltmøntede Obligationer.

Da Kreditforeningerne i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede dukkede op paa Kapitalmarkedet, var Tilliden til dem ikke saa rodfæstet som nu og navnlig ikke, efter at Krisen i 1857 havde vist, at man ikke overalt var gaaet saa forsigtigt frem i sin Laanepolitik, som ønskeligt var. Om Salg af Obligationer til Udlandet kunde der praktisk talt ikke blive Tale. Udenfor Lan-

dets Grænser havde kun Statsobligationer et Marked, og selv saadanne eksporteredes kun i ringe Omfang, da Danmark paa den Tid havde en aktiv Betalingsbalance overfor Udlandet, hvilket gav sig Udslag i, at omvendt flere norske og svenske Obligationslaan fandt Afsætning i København.

Men fra Midten af Halvfjerdserne begyndte Situationen at ændres, idet den økonomiske Udvikling tog en saadan Fart indenfor Erhvervene, at Landets egen Opsparing ikke længere forslog til at dække det stigende Kapitalbehov. Obligationskursene prægedes af en synkende Tendens, og Resultatet blev, at Bankerne begyndte at interessere sig for Afsætningen af danske Kreditforeningsobligationer i Udlandet. Skulde en saadan Eksport kunne komme i Gang, hvilket den efterhaanden stigende Tillid til Kreditforeningsinstitutionen i og for sig aabnede Mulighed for, maatte der imidlertid drages Omsorg for, at de paa gældende Papirer blev indført paa udenlandske Børser, og Begyndelsen hertil gjordes i 1880, da Jysk Landkreditforening fik sine Obligationer af 4. Serie optaget til Notering paa Hamborgs Børs.

Det var dog aabenbart, at de statsgaranterede Husmandskreditforeningsobligationer maatte have ganske særlige Betingelser for at gøre sig gældende i Udlandet, og allerede fra først af bestemtes det derfor, at de skulde bære saavel dansk som tysk Tekst, hvilket ingen andre Kreditforeningsobligationer paa et saa tidligt Tidspunkt gjorde, samt være betalbare i tysk Mønt. »De af Foreningen udstedte Obligationer skulle«, hedder det allerede i de første Statutters § 29, »være affattet efter den af Repræsentantskabet vedtagne Formular med saavel dansk som tysk Tekst, og underskrives af Bestyrelsen«, og § 30 fastsætter, at Bestyrelsen kan foranstalte, at Udbetalingen om fornødent kan foregaa »paa en eller flere af Udlandets større Handelspladser«.

Det varede heller ikke længe, før Husmandskreditforeningernes Obligationer blev optaget til regelmæssig Kursnotering paa Børserne i Hamborg og andre tyske Byer, og herfra gik Vejen

C. A. J. WEITEMEYER
Holbæk Amt 1883—1906

RASMUS LARSEN
Gl. Roskilde Amt 1891—93

H. M. KOFOED
Bornholms Amt 1897—1907

P. SVENDSEN
Københavns Amt 1901—28

JENS BECK
Svendborg Amt 1906—23

TIDLIGERE REPRÆSENTANTER

S. ANDERSEN
Odense Amt fung. 1907—08

FREDERIK HANSEN
Odense Amt 1908—27

N. P. JENSEN
Gl. Roskilde Amt 1908—27

SØREN JENSEN
Sorø Amt 1907—18

TIDLIGERE REPRÆSENTANTER

videre til Schweiz, Frankrig, Belgien og England, hvor de navnlig blev søgte som Anlægspapirer af Forsikringsselskaber. Denne Udvikling fremskyndedes yderligere, da man i 1899 gik over til ogsaa at give Obligationerne engelsk Tekst og gøre dem *betalbare i Sterling*, og omkring Aarhundredskiftet var Forholdet som Følge heraf det, at Husmandskreditforeningsobligationer gennemgaaende noteredes 4 pCt. højere end andre Kreditforeningsobligationer, hvilket kun delvis skyldtes deres kortere Amortisationstid. I Danmark, hvor Kreditforeningerne forlængst havde vundet Publikums Tillid takket være deres forsigtige Laanepolitik, tillagde man ikke Statsgarantien den samme Vægt, og Følgen blev derfor, at *Husmandskreditforeningsobligationerne fortrinsvis gik til Udlandet*, medens de billigere, ugaranterede Kreditforeningsobligationer i Almindelighed blev foretrukket ved indenlandske Kapitalplaceringer.

I Tiden op mod Verdenskrigens Udbrud svandt Overkursen paa Husmandskreditforeningsobligationer af flere Grunde stærkt ind. Ikke alene steg Udbuddet af saadanne betydeligt efter Laanegrænsens Udvidelse i 1904 og 1908, men hertil kom, at flere andre Kreditforeninger efterhaanden — ikke uden Held — lagde an paa det udenlandske Marked, samt at Oprettelsen af Kongeriget Danmarks Hypotekbank særlig maatte faa Betydning for Obligationer, hvis Afsætning var begrænset til det indenlandske Marked. Yderligere spillede det ind, at Udlandets Kapitaloverskud var stærkt aftagende i de sidste Fredsaar.

Under Krigen standsede Eksporten af Husmandskreditforeningsobligationer helt, og mange Papirer, som tidligere havde været i udenlandsk Eje, vendte tilbage her til Landet som en naturlig Konsekvens af, at vor Betalingsbalance — desværre kun saa kort — blev aktiv. Men adskillige Obligationer blev alligevel i Udlandet, og dette gav sig allerede saa tidligt som i 1920 Udslag i et *Kurstab* for Østifternes Husmandskreditforening ved Indløsningen af udtrukne Obligationer og forfaldne Kupons i England. Til at begynde med var Tabet dog ret overkommeligt, og man tænkte sig ikke Muligheden af, at det kunde antage saa

kolossale Dimensioner, som Tilfældet senere skulde blive. Men den relativt gunstige Kurs, som Husmandskreditforeningsobligationer under Kronens Fald kunde afsættes til i London takket være deres Karakter af Sterlingværdier, bevirkede, at stadig flere og flere af dem vandrede til England, hvor Kuponerne indløstes med et større Beløb end herhjemme. Og hertil kom, at danske og kontinentale Indehavere af dobbeltmøntede Obligationer efterhaanden fik Øje for, at de end ikke behøvede at skille sig af med Obligationerne for at indkassere den Valutaavance, som Betalbarheden i Sterling indebar. Ved at *sende Kuponerne til England* kunde den samme Fordel opnaas, og denne Trafik slog Indehaverne i stadig stigende Omfang ind paa, særlig efter at Offentlighedens Opmærksomhed i Foraaret 1923 paa forskellig Maade var blevet henledt paa Forholdet. Endnu i Regnskabsaaret 1921—22 tabte Østifternes Husmandskreditforening kun det forholdsvi overkommelige Beløb af 50.000 Kr. og i Regnskabsaaret 1922—23 kun 43.000 Kr. paa Valutaforskellen. Men i Juni Termin 1923 var Tabet steget til 160.000 Kr., svarende til 320.000 Kr. om Aaret, og man maatte paa det Tidspunkt regne med, at Foreningen tilsidst kunde blive nødt til at indfri samtlige udtrukne dobbeltmøntede Obligationer og forfaldne Rentekuponer i Sterling, hvis der ingen Modforanstaltninger blev truffet. I saa Fald vilde Tabet, hvis Kronen ikke bedrede sig, kunne stige til op imod 800.000 Kr. i et enkelt Aar, da kun de ældste før 1899 og de yngste efter April 1923 udstedte Obligationer gik fri, medens Resten til et samlet Beløb af rundt regnet 40 Millioner Kr. var betalbare i Sterling. Da Foreningens samlede Reservefond havde en paalydende Værdi af $2\frac{1}{2}$ Millioner Kr., følger heraf, at denne syntes udsat for helt at blive spist op, hvis intet blev foretaget. Saa havde man kun det solidariske Ansvar at falde tilbage paa og i sidste Instans Statsgarantien. Men en saadan Retning maatte Ledelsen for enhver Pris søge at kæmpe imod, at Udviklingen tog.

Nu var Østifternes Husmandskreditforening ikke ene om Skaden. For den jyske Husmandskreditforening stillede Sagen

sig ikke stort bedre, og Østifternes Kreditforening havde to Serier, som var betalbare i Schweizerfrancs, 9. og 10., af hvilke den sidstnævnte netop var oprettet med Eksport for Øje. Ialt drejede det sig paa den Maade om 120.000 Debitorer med et samlet Laanebeløb af 330 Millioner Kr., og bag Kreditforeningernes første Prioritet stod de sekundære Prioriteter, som i meget betydeligt Omfang maatte befrygtes at blive nødlidende, hvis der ikke blev grebet ind.

Allerede i Efteraaret 1920 havde Husmandskreditforeningerne da ogsaa henvendt sig til Indenrigsministeriet om Sagen, men uden at opnaa noget derved. I Efteraaret 1923, efter at Direktør *Zahle* var traadt til, foretog denne imidlertid sammen med Direktør *Ludvig Petersen* fra Jysk Husmandskreditforening og Direktør *Krag* fra Østifternes Kreditforening, som sluttede sig til Planen, en ny Henvendelse til Indenrigsministeren. Og Situationen var nu saa tilspidset, at denne ikke mente at kunne sidde Anmodningen overhørig. Den 25. Oktober 1923 fremsatte Indenrigsminister *Krag* i Folketinget et Lovforslag, hvorefter det forbødes her fra Landet uden Indenrigsministerens Tilladelse at udføre Obligationer og Kupons af den her omtalte Art, foreløbig indtil 1. April 1925, og dette gennemførtes samme Dag baade i Folketinget og i Landstinget, saaledes at Loven straks kunde træde i Kraft. Den vedtoges uden Udvalgsbehandling og med Tilslutning fra Medlemmer af alle Partier, men ikke enstemmigt, ligesom kun et Flertal indenfor Nationalbankens Direktion havde ment at kunne sige god for den, medens Mindretallet fremhævede de Betænkeligheder, der knyttede sig til en Lov af saa ekstraordinær Karakter. I Pressen har Loven ogsaa været Genstand for meget stærke Angreb.

Fra Modstandernes Side er det navnlig gjort gældende, at Loven berøvede Obligationsejerne en Ret, som kontraktlig var tilsikret dem, og at de paagældende Institutioners Ledelse burde have standset Udstedelsen af dobbeltmøntede Obligationer, saasnart det viste sig, hvilken Fare de rummede, i Stedet for at

fortsætte i det gamle Spor, hvad der vel skaffede Debitorerne en gunstig Kurs, men bidrog til at forøge Risikoen for Kurstab.

Hvad det sidste Punkt angaar, lader det sig ikke nægte, at det vilde have været heldigere, om de paagældende Afdelinger var blevet lukket paa et tidligere Tidspunkt. Men dels kunde Tabet kun i mindre Omfang have været begrænset paa den Maade, idet de allerfleste Obligationer hidrørte fra Tiden før 1920, dels har man fra først af regnet med, at Kronen hurtig vilde rette sig igen. Og ud fra denne Betragtning maatte det være Ledelsen meget magtpaaliggende, at Publikums Opmærksomhed ikke blev henledt paa Forholdet, som det vilde være sket, om Udstedelsen af dobbeltmøntede Obligationer pludselig var blevet standset. Havde man i 1920 forudset, at Valutakrisen vilde trække i Langdrag, var Foreningens Politik sikkert blevet en anden. Men Eksportforbudet havde været lige paakrævet. Thi om Kronen end naaede pari igen i 1926, tidligere end man i 1923 havde turdet haabe det, vilde en uhindret Eksport af Obligationer og Kupons uvægerlig have berøvet Foreningen i hvert Fald langt den overvejende Del af dens Reserver, med mindre man var gaaet til Udskrivningen af meget byrdefulde Ekstraydelser paa Medlemmerne.

Overfor de mere principielle Indvendinger mod Loven fremhævede Indenrigsminister Krag i Folketinget med fuld Føje, at der »aldeles ikke er nogensomhelst Tvivl om, at alle Forudsætninger ved Etableringen af disse dobbeltmøntede Obligationer har været disse, at man ved denne Udstedelse havde til Hensigt at øge Afsætningsmulighederne og derigennem Kursen for disse Obligationer, men ikke at give danske Obligationsejere Adgang til anden Valuta ved Renteudbetaling og Indfrielse af udtrukne Obligationer end dansk Valuta«. Hensigten var kort sagt kun at lette Obligationernes Salg i Udlandet, ikke at tilsikre danske Indehavere en Valutagaranti.

Ud fra et Retsstandpunkt kan det vel hævdes, at Obligationseindehaverne ved Adgangen til at kræve Betaling i Sterling kun fik Mulighed for at skaffe sig nogen Dækning for den under

Krigen stedfundne Prisstigning, der begunstigede Debitorerne paa Kreditorernes Bekostning. Men til Gengæld maatte det virke stødende, at Spekulanter skaffede sig en let og ganske uberettiget Fordel ved at købe dobbeltmøntede Obligationer op for at sende dem eller i hvert Fald Kuponerne til England. Og hertil kommer endelig, naar man ser Sagen fra Kreditforeningernes Synspunkt, at disse var ganske uden Skyld i den Valutamisère, som en forfejlet Penge- og Finanspolitik havde ledet Landet ind i, hvorfor der ogsaa var noget uretfærdigt i, at de paagældende Kreditforeninger skulde undgælde derfor.

At Regeringen ikke desto mindre — og med god Grund — havde store Betænkeligheder ved at gaa med til Loven, fremgaar maaske bedst af, at den ikke lod Eksportforbudet omfatte Statsobligationer, hvilket iøvrigt forsaavidt kunde være rimeligt nok, som Staten ikke selv var uden Skyld i, at den danske Krone stod saa lavt. Men ingen formaaede at give Anvisning paa nogen Løsning af Problemet, som ikke kunde kritiseres fra den ene eller anden Side, og man valgte da at slaa ind paa den Vej, som — alle Forhold taget i Betragtning — syntes den mest hensigtsmæssige. Lykkeligvis har Eksportforbudet heller ikke faaet de beklagelige Følger for vor Realkredit, som man havde spaaet det. Dette saa meget mindre, som Loven kun kom til at gælde i faa Aar. Den forlængedes vel i 1925, men bortfaldt med Udgangen af 1926, da Kronen havde genvundet sin fulde Guldværdi og derved overflødiggjort Loven.

Efter Forbudets Udstedelse traf Husmandskreditforeningerne paa eget Initiativ Overenskomst med *Hambros Bank* i London om, at alle Obligationer, der ønskedes anerkendt som betalbare i Sterling, inden en nærmere angivet Frist skulde afstemles og opføres paa et særligt *Register*, for at man paa den Maade kunde kontrollere, at Udsmugling ikke fandt Sted. Ordningen gav Anledning til en ret vidtløftig udenlandsk Korrespondance, i enkelte Tilfælde ogsaa til diplomatiske Forhandlinger, men den virkede i det store og hele tilfredsstillende og blev mødt med Forstaaelse i Udlandet, hvor man anerkendte, at den fuldtud respekterede

Udlændingenes Rettigheder, hvilket bl. a. gav sig Udslag i Bevillingen af flere Dispensationer.

Det i Sterling betalbare Obligationsbeløb begrænsedes paa denne Maade for Østifternes Husmandskreditforenings Vedkommende til 13,7 Millioner Kr., hvorfra siden gik en Post paa 1,2 Millioner Kr. hambrostemplede Obligationer, som Foreningen i Juni 1924 afkøbte D. B. Adlers Likvidationsbo, hvilket paa det Tidspunkt syntes en fordelagtig Handel for Foreningen. Men dermed var alt endnu ikke gjort. Foreningen kunde ikke forsvare aarligt at se sine Reserver formindsket med Størstedelen af det Tab, Valutaforholdene foraarsagede den, og efter forudgaaende Forhandling med Indenrigsministeriet vedtog Repræsentantskabet derfor i August 1924 enstemmigt indtil videre at afkræve de dobbeltmøntede Afdelingers Debitorer en halvårlig *Ekstraydelse* paa $\frac{1}{2}$ pCt. fra og med December Termin 1924. (I Maj samme Aar var det allerede vedtaget at opkræve $\frac{1}{4}$ pCt., men den yderligere forringede Kronekurs gjorde, at Ekstraydelsen maatte sættes op til $\frac{1}{2}$ pCt.). *Det solidariske Ansvar*, som man indtil da kun havde regnet med som en overordentlig fjærentliggende Mulighed indenfor Kreditforeningerne, var hermed blevet sat i Kraft for Østifternes Husmandskreditforenings Vedkommende, men paa en Maade, som var overkommelig for Debitorerne, hvorfor disse ogsaa betalte, hvad der paalignedes dem, med anerkendelsesværdig Forstaaelse af Situationens Krav. Saa heldigt skulde Valutaforholdene iøvrigt udvikle sig i 1925, at Ekstraydelsen fra og med December Termin 1925 kunde halveres for fra og med Juni Termin 1926 helt at bortfalde.

Indtil da maatte der imidlertid træffes særlige Foranstaltninger, som forhindrede de dobbeltmøntede Afdelingers Debitorer i at unddrage sig deres solidariske Ansvar for Gælden, og det bestemtes under Hensyn hertil i August 1924, at det solidariske Ansvar ikke skulde kunne kvitteres, indtil den indfrieende Debitor *enten* indbetalte $\frac{1}{3}$ af sin Restgæld i Obligationer, som berettigede til Betaling i Sterling (d. v. s. var stemplede af Hambros Bank i London) *eller* betalte 10 pCt. af Restgælden som Ekstra-

ydelse til en Fond til Indfrielse af Sterlingobligationer. Ogsaa disse Regler, der var givet rent forsøgsvis, kunde senere lempes noget. De bortfaldt helt sammen med Ekstraudskrivningerne, og hele denne Episode er nu forlængst ude af Verden, hvad næppe nogen vil beklage — heller ikke Personalet, der, saalænge de ekstraordinære Forhold herskede, frivilligt paatog sig et betydeligt Ekstraarbejde uden Lønforhøjelse, medens saavel Bestyrelsen som Repræsentantskabet ydede deres Bidrag til Styrkelse af Reserverne ved at indvilge i en Reduktion af deres Lønninger og Honorarer.

Paa den smukkeste Maade havde alle indenfor Foreningen da samarbejdet for at bringe den ud af de Genvordigheder, Valutaforholdene havde forvoldt den, og Lønnen udeblev ikke. Hurtigere, end man havde turdet haabe det, faldt Foreningen ind i sine gamle Folder igen, og den er nu saa livskraftig som nogensinde.

LEDELSEN

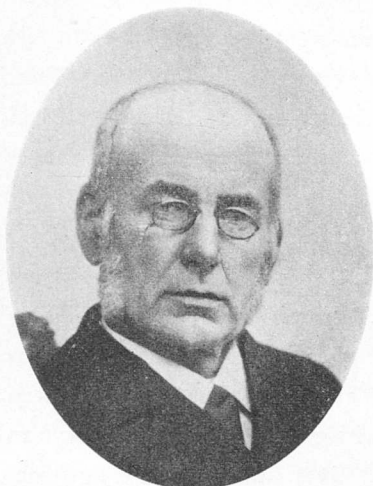
IFØLGE Statutterne bestaar *Bestyrelsen*, som Foreningens Direktion benævnes, af en *administrerende* Direktør og to Meddirektører, som vælges af Repræsentanterne. Blandt de to Meddirektører vælger Repræsentanterne den ene til *Formand*, og hidtil har det altid været en Jurist, medens Udviklingen iøvrigt er gaaet i Retning af, at Stillingen som tredje Direktør besættes med et landbrugs- og bygningskyndigt Medlem af Foreningens Repræsentantskab. Direktørerne vælges normalt for 6 Aar ad Gangen, saaledes at en af dem afgaar hvert andet Aar.

Medens den administrerende Direktør har Ledelsen af de daglige Forretninger, skal Begæringer om Optagelse som Medlem i Foreningen og i det hele taget alle Laanesager afgøres af *den samlede Bestyrelse*, hvilket foregaar gennem skriftlig Votering med efterfølgende mundtlig Forhandling i Bestyrelsesmøder. Reglen er, at der voteres først af den landbrugskyndige Direktør, som tillige kontrollerer Tilsynet med Panternes Vedligeholdelse, medens den administrerende Direktør voterer sidst. Ogsaa adskillige andre Afgørelser er henlagt til Bestyrelsen, hvis Formand fører et almindeligt Tilsyn med Foreningens Virksomhed. Fra først af skulde Formandens Valg godkendes af Indenrigsministeren, men siden 1893 gælder det i Stedet den administrerende Direktør, idet Indenrigsministeriet har fundet denne Ordning bedst stemmende med Statens Interesser.

Som det nærmere skal omtales, hersker Bestyrelsen ikke eneældigt indenfor Kreditforeningen. Men dens Indflydelse paa

Forretningernes Førelse maa nødvendigvis være stor, og meget afhænger derfor for Foreningen af, at det til enhver Tid lykkes den at faa Direktørstillingerne besat med de rette Mænd.

I de første Aar var som nævnt *Arntzen* juridisk Direktør og Formand for Bestyrelsen, *Dons* forretningsførende Direktør (først fra 1929 anvender Statutterne Betegnelsen administrerende Direktør) og *Bilsted* tredje Direktør. Men sidstnævnte blev allerede tidligt den, som de daglige Forretninger fortrinsvis kom til

Direktør PALUDAN
(1889—1923)

Direktør FROM
(1907—29)

at hvile paa, idet ingen kunde ofre Foreningen sin Tid i samme Udstrækning som han, og i 1882 fandt man det derfor indenfor Repræsentantskabet rimeligt, at *Bilsted* i Overensstemmelse med sit Ønske blev forretningsførende Direktør og *Dons* tredje Direktør, hvilket dog ikke gennemførtes uden nogen Gnidningsmodstand.

Bortset herfra undergik Bestyrelsen ikke nogen Forandring før 1889, hvilket begünstigede Fremvæksten af en *Tradition* indenfor Foreningen. Samarbejdet mellem Direktører, Repræsentanter og Vurderingsmænd kom ind i regelrette Former, der skabtes en fast Praksis med Hensyn til Behandlingen af Laanesager, og samtidig løste man med heldig Haand de Opgaver af

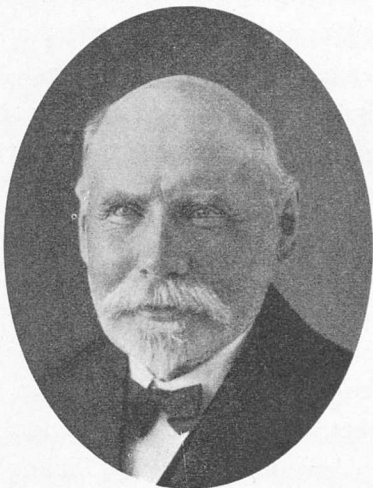
teknisk Art, som ikke mindst i Kreditforeningens første Aar maatte melde sig. Paa alle disse Omraader trak Arntzen sin betydelige Del af Læset, og det var derfor med oprigtig Beklagelse, at man i 1888 erfarede, at han fra April næste Aar ønskede at træde tilbage for at overtage Stillingen som administrerende Direktør i Landcreditkassen for Østifterne. Til den ved hans Fratræden ledigblevne Stilling meldte sig adskillige Ansøgere, deriblandt den senere Trafikminister Svend Høgsbro. Men en Barndomsven af Arntzen, som denne gav sin særlige Anbefaling, Overretssagfører *Holger Paludan*, gik af med Sejren, og Tiden skulde vise, at man havde været heldig med sit Valg. Thi naar Østifternes Husmandskreditforening i Dag er, hvad den er, tør man uden Overdrivelse tilskrive Paludan en meget væsentlig Del af Æren derfor.

Som Søn af en i ung Alder død Herredsskriver og Broder til den senere Professor i Æstetik Julius Paludan, med hvem Lighedspunkterne iøvrigt ikke var store, tog han i 1863 Studentereksamen fra Horsens. I Studieaarene sluttede den vindende, omend lidt afmaalte, med en klar Forstand og nøgtern Dømmekraft udrustede unge Mand sig til radikale Kresse, og han indgik her Venskaber, som varede Livet ud, selvom Ungdomstidens Radikalisme med Aarene afsvækkedes noget. Efter i 1870 at have taget juridisk Embedseksamen blev han Fuldmægtig hos Overretsprokurator Casse for siden med Overretssagfører Schytte at indgaa et Kompagniskab, som Paludan dog senere trak sig ud af. Han etablerede sig nu paa egen Haand og erhvervede sig med Aarene et ikke ubetydeligt Klientel, der i Paludan fandt en baade paalidelig og forstandig Raadgiver, til hvem man kunde henvende sig med fuld Tillid. I sine yngre Aar procederede Paludan ogsaa jævnlig, særlig efter at han havde faaet beneficerede Sager at føre, og hans Indlæg var altid, hvor det drejede sig om Principspørgsmaal, præget af stor Belæstthed og stor Tankeklarhed. Men ikke mindst interesserede den administrative Side af en Sagførers Virksomhed ham, og han fik i saa Henseende rig Lejlighed til at udfolde sine Evner indenfor Østifter-

nes Husmandskreditforening, for hvis Bestyrelse han med sin noble, retsindige Karakter og sine repræsentative Egenskaber blev en anset Formand, samtidig med at han i en Menneskealder med aldrig svigtende Pligtfølelse og Samvittighedsfuldhed udførte det daglige Arbejde, som Direktørstillingen førte med sig. At Paludans Evner ogsaa blev taget i Brug paa andre Felter, var ikke til at undres over. Gennem en Forbindelse med Grundlæggeren af Helsingørs Skibsværft, Mads Holm, førtes han ind i Dampskibsselskabet »Norden«s Bestyrelse, for hvilken han i en lang Aarrække virkede som Formand. Som Medlem af Skatteraad og Ligningskommission gjorde han ligeledes i adskillige Aar et paaskønnet Arbejde, ligesom det fortjener at nævnes, at han en Tid var Medlem af Sagførerraadet. Og hvor anset et Navn Paludan i Aarenes Løb erhvervede sig, fremgaar ikke mindst af, at han i 1908 fik overdraget at føre den store Sag mod Alberti. Aktoratet gennemførtes vel ikke af ham selv personligt, men under hans Ansvar.

Da Paludan i 1889 blev Direktør for Husmandskreditforeningen, var han dog endnu en ret ukendt Mand for Offentligheden. Nogen Tid er sikkert ogsaa forløbet, før han var fuldtud fortrølig med sin ny Virksomhed, og den absolut førende Stilling indenfor Bestyrelsen fik han først efter Bilstedes Død. Af Koncepter til Skrivelser fra Foreningen til Ministeriet, som er affattet af Paludan, ses det, at Bilsted jævnlig har haft et og andet at ændre og tilføje. Men fra 1907 kom Foreningen i særlig Grad til at bære Paludans Stempel, og dette varede lige til hans Død i 1923, idet han bevarede Direktørstillingen, selv efter at en tiltagende Svaghed havde tvunget ham til efterhaanden at afvikle sin Sagførervirksomhed. Det er ikke formeget sagt, at Paludans Hovedinteresse efterhaanden kom til at ligge paa Kreditforeningsomraadet. Til det sidste paa Højde med sig selv udførte han her sit daglige Arbejde med en aldrig svigtende Paapasselighed, parret med naturlig Myndighed, og udadtil havde Foreningen i ham den bedst mulige Ordfører, saavel overfor Indenrigsministeriet som i Kreditforeningernes staaende Fællesudvalg.

Som Kreditforeningsmand var Paludan først og fremmest *forsigtig*, hvad der havde sin store Betydning for Foreningen i de vanskelige Krigs- og Efterkrigsaar. Repræsentanterne — i hvert Fald nogle af dem — fandt til Tider, han holdt lidt rigeligt igen ved Laaneudmaalingen og med Hensyn til Reformer indend for Foreningen. Men de tvivlede aldrig om, at hans Standpunkt tagen var dikteret af alvorlig Interesse for Foreningens Vel, og lagde altid megen Vægt paa, hvad han mente om Sagerne. Et

Direktor CHRISTENSEN
(1909—29)

Direktor ZAHLE
(1923—29)

Elfelt fot.

Udslag af denne Forsigtighed var det ogsaa, at Paludan, der til daglig levede et fordringsløst omend ingenlunde verdensfjernt Liv i sin hyggelige, men spartanske Ungkarlejlighed, indenfor hvis Vægge retshistoriske Studier var hans kæreste Fritidssyssel, med Aarene blev en velstillet Mand, hvis Formue lodes ganske uberørt af Tidens Omskiftelser.

I hele 34 Aar var Paludan Formand for Bestyrelsen, og det kunde derfor ikke være anderledes, end at han adskillige Gange maatte se sine Meddirektører skifte. I 1897 gled *Dons* som tidligere nævnt ud af Foreningen, idet han ikke opnaede Genvalg, da hans Funktionsperiode i det nævnte Aar udløb. Der herskede ikke Enstemmighed om denne Afgørelse, som skete

paa Bilstedes Foranledning, og som bl. a. Paludan gik stærkt imod, da Dons ikke havde gjort sig skyldig i nogen Forseelse. Men Flertallet ansaa paa det Tidspunkt et Personskifte indenfor Bestyrelsen for ønskeligt, og Dons' Andragende om at faa bevilget Pension blev ikke bevilget, skønt Mænd som N. Andersen, Arntzen og Paludan anbefalede det under Henvisning til Dons' mangeaarige fortjenstfulde Arbejde i Foreningens Tjeneste.

Som Foreningens landbrugskyndige Direktør efterfulgtes Dons af *Klaus Berntsen*, der mærkeligt nok i sine Erindringer skriver, at han blev Direktør efter Dons' Død. Dette forholder sig ikke rigtigt, idet Dons levede 11 Aar endnu efter at have forladt Foreningen. Som Dons varetog ogsaa Berntsen forskellige andre Hverv ved Siden af sin Direktørstilling i Foreningen. Han var saaledes Kontorchef i Østifternes Brandforsikring og var til Tider stærkt optaget af sin Rigsdagsvirksomhed. Men politisk havde det sin Betydning for Foreningen at have en Mand med Berntsens Indflydelse som Direktør, hvilket ikke mindst Loven af 1904 var et Vidnesbyrd om, og han mistede først sin direkte Tilknytning til Foreningen efter i 1908 at være blevet Indenrigsminister.

Et Aars Tid før Klaus Berntsen trak sig tilbage havde ogsaa et andet Direktørskifte fundet Sted, idet Direktør Bilsted i 1907 døde, 64 Aar gammel, og afløstes af Kontorpersonalets første Mand, *Axel From*, der havde tjent Foreningen fra dens første Begyndelse og derefter i 20 Aar — indtil kort Tid før sin Død — kom til at virke som dens forretningsførende Direktør. Der havde været Tale om at tage en Mand udefra. Særlig var nu afdøde Godsforvalter Berthelsen, Høng, stærkt fremme som Direktøremne. Men det blev From, der sejrede i Konkurrencen, idet man fandt det rimeligt at besætte Stillingen ved Oprykning fra Kontoret, naar der indenfor dette fandtes en Mand, som var kvalificeret til Stillingen. Som den, der kendte Forretningsgangen til Bunds, blev From ogsaa en dygtig og samvittighedsfuld administrerende Direktør, der paa udmærket Maade sup-

plerede saavel den juridiske som den landbrugskyndige Direktør og blev disse en god Kollega.

De Mænd, han kom til at samarbejde med, var gennem Størstedelen af Tiden dels Paludan, dels Klaus Berntsens Efterfølger som landbrugskyndig Direktør, forhenværende Skomagermester *N. Christensen* fra Gevninge, den første af Foreningens Direktører, som er udgaaet fra Repræsentanternes egen Kres. Lige siden 1893 havde Christensen været Repræsentant for Foreningen, og han var med sin sunde Dømmekraft og urokkelige Ligevægt af den Slags Mennesker, der voksede under Ansvar i Stedet for at tynges af det. Hans Voteringer var altid omhyggeligt gennemtænkt og baseret paa et nøgternt Skøn, hvis Udfald Meddirektørerne sjældent havde noget at ændre ved. Sjældent tog han Ordet paa Repræsentantskabsmøderne, men det kunde da være med en vis determineret Kraft, som ikke forfejlede sin Virkning. Bide fra sig kunde han ogsaa, naar det behøvedes, men sympatisk, som han var, vandt han sig efterhaanden en sikker Position, som benyttedes myndigt, men altid hensynsfuldt og uden Tendens til Kompetenceoverskridelse. Lige til højt op i Halvfjerdsene bevarede den djærve, bredskuldrede Mand med den smukke Skikkelse sin Arbejdskraft. Regelmæssig som et Urværk kom han hver Dag sin Tur ind til Kontoret fra Hjemmet i Taastrup, og det følte som et virkeligt Tab for Foreningen, da han omsider i 1929 maatte melde Pas og opgive den Gerning, han med saa stor Trofasthed og ubestridelig Dygtighed havde røgtet i 20 Aar. Hvad Foreningen skylder *N. Christensen* er ikke lidt, og megen Sympati vil paa Jubilæumsdagen strømme den gamle Direktør imøde fra de Mænd, som nu bygger videre paa hans Arbejde. Som rimeligt var afløstes han af en ny Mand fra Repræsentantskabet, forhenværende Lokomotivfører *Hans Petersen* fra Holmstrup pr. Slagelse, der siden 1918 havde repræsenteret Sorø Amt og før den Tid været først Kommune- og siden Herredsvurderingsmand for Foreningen, foruden at han i en Aarrække var Sogneraadsformand i sin Hjemegn.

Med Mænd som Paludan, From og Christensen ved Roret havde Foreningen saa solid og kyndig en Direktion, som nogen Kreditforening kunde ønske sig i de vanskelige Krigs- og Efterkrigsaar, da Forsigtighed var mere paakrævet end nogensinde. Lige indtil 1923 bevarede Bestyrelsen den Sammensætning, den havde faaet i 1909. Men da var *Paludan* ogsaa naaet saa højt op i Aarene, at han maatte anmode Repræsentantskabet om at fritage ham for Hvervet og sætte en anden i hans Sted. Fra 1. Oktober at regne fik han sin Afsked bevilget, og faa Dage efter indhentede Døden den gamle, fint kultiverede Mand med de smukke, markerede Træk, der var en Pryd for Foreningen saavel som for den Stand, han tilhørte. Et virksomt Liv i Foreningens Liv var afsluttet, og Paludans Navn vil til alle Tider blive nævnt med Hæder i Østifternes Husmandskreditforenings-Historie.

Valget af Paludans Efterfølger voldte ikke stort Besvær. Thi naar en Jurist og Politiker, der stod Husmandsbevægelsen saa nær som den forhenværende Statsminister *C. Th. Zahle*, meldte sig som Ansøger, var det nogenlunde givet, at han maatte blive den foretrukne. Trods sin Optagethed i det radikale Partis Tjeneste lagde *Zahle* ogsaa et betydeligt og anerkendelsesværdigt Arbejde i Foreningen, hvis Ledelse han straks fik en afgørende Indflydelse paa. Og ikke mindst skulde hans politiske Indflydelse komme den til Nytte. Thi netop paa den Tid havde Valutaforholdene udviklet sig paa en saadan Maade, at det blev nødvendigt for Foreningen — og ikke for den alene — at faa Lovgivningsmagten sat i Bevægelse. Det var her *Zahle*, der energisk tog Affære, ligesom han siden med Myndighed og klog Forhandlingsevne fik gennemført saadanne Foranstaltninger, som Forholdene krævede. Nogen behagelig Opgave var det ikke for den nyvalgte Direktør at blive stillet overfor, men han løste den paa en Maade, som siden har vist sig heldbringende for Kreditforeningen og dens Interessenter.

Zahles Virksomhed indenfor Foreningen blev iøvrigt ikke af

lang Varighed. Thi allerede efter $5\frac{1}{2}$ Aars Forløb trak han sig tilbage fra Ledelsen for at overtage Stillingen som Justitsminister i det andet Ministerium Stauning. Det kom saa pludseligt, at Repræsentantskabet maatte have nogen Tid til at se sig om, før Efterfølgeren kunde udpeges, og i Mellemtiden fungerede Direktør Orla Buhl fra Sønderjyllands Kreditforening da som Vikar i Foreningen. I Sommeren 1929 traf man imidlertid sit Valg, og det faldt paa Overretssagfører *P. Sandholt*, der blev den fore-

Elfelt fot.

Direktør EBBE
(fra 1929)

Lindegaard fot.

Direktør SANDHOLT
(fra 1929)

trukne blandt et stort Antal Ansøgere. Han var et nyt Navn indenfor Kreditforeningsverdenen, men mødte til Arbejdet med udmærkede Forudsætninger fra sin Sagførervirksomhed og fra Hvervet som Administrator af det Schimmelmanske Fideikommiss (Hellebæk). I 1919—27 var Direktør Sandholt tillige Medlem af Sagførerraadet.

Der manglede ikke meget i, at Direktør From kunde have oplevet Foreningens og dermed sit eget 50 Aars Jubilæum indenfor den. Men Sygdom gjorde det af med ham $1\frac{1}{2}$ Aar forinden. Efter Paludans Død tilfaldt det i særlig Grad From at repræsentere Kontinuiteten indenfor Foreningens Ledelse. Et øget Ansvar kom til at paahvile ham, og det sled paa den ikke stærke Mand, der

i sine sidste Aar kun med Opbydelse af al sin Energi kunde overkomme Arbejdet, som han dog med beundringsværdig Flid passede til det sidste. I 1928 begyndte han for Alvor at skranke, Arbejdet maatte udføres ved Konstitution, og i 1929, faa Maaneder før sin Død, maatte han for stedse trække sig ud af det. Maskineriet vilde ikke mere, det var slidt op, og From oplevede ikke det Otium, han havde fortjent efter et langt Livs ofte slidsomme Arbejde i Foreningens Tjeneste.

Direktør PETERSEN
(fra 1929)

LAURITS JØRGENSEN
Repræsentantskabets nuværende Formand

Som administrerende Direktør valgtes i Froms Sted enstemmigt Ekspeditionssekretær i Foreningen *Johannes Ebbe*, der jævnlig havde vikarieret snart for den ene, snart for den anden Direktør og i det hele erhvervet sig et indgaaende Kendskab til Foreningens Forretningsførelse i alle dens Forgreninger saavel som til Kreditforeningsforhold i Almindelighed. Direktør Ebbe kom til Kreditforeningen efter Bilstedes Død, da Kontoret skulde omorganiseres og man saaledes havde Brug for friske Kræfter. Han havde siden 1894 haft Ansættelse paa Overretssagfører Paludans Kontor og blev i 1907 Fuldmægtig indenfor Kreditforeningen, fra hvilken Stilling han allerede i 1912 avancerede til Ekspeditionssekretær.

Saa mærkeligt skulde det da forme sig for Foreningen, at dens Bestyrelse blev fuldstændig fornyet i 1929, da alle tre Direktører gik af og erstattedes med nye. Til Held for Foreningen var det under rolige Arbejdsvilkaar, Forandringen skete, idet navnlig Valutasagen forlængst var ude af Verden, og Foreningen har da nu atter en forholdsvis ung, virkelysten Bestyrelse, som sikkert vil være i Stand til paa værdig Maade at føre dens smukke Traditioner videre, sammensat som den er af en administrerende Direktør, som kender Foreningens Forhold til Bunds, en Formand, som møder med friske Impulser udefra, og en bygningskyndig Direktør, der har dybe Rødder i de Krese, hvis Interesser det i særlig Grad er Foreningens Opgave at varetage.

Kan Bestyrelsen med nogen Ret kaldes Foreningens Regering, saa er *Repræsentantskabet* Rigsdagen, der indenfor de i Statutterne fastlagte Rammer — dog under Ansvar overfor Generalforsamlingen — træffer Afgørelse i alle Spørgsmaal, som falder udenfor de løbende Forretninger, og deciderer Regnskabet. Og paa samme Maade som Regeringen under parlamentarisk Styre maa staa Rigsdagen til Regnskab for sine Handlinger, kan Repræsentantskabet under visse Forudsætninger suspendere Bestyrelsens Medlemmer, hvis det ikke finder, at de paa tilfredsstillende Maade udfører deres Arbejde, som iflg. § 51 er at »besørge alle løbende Forretninger og varetage Foreningens Anligglinger paa bedste Maade overensstemmende med Statutterne og de af Repræsentantskabet tagne Beslutninger«. Endvidere hedder det i § 57, at »de Begæring om Optagelse i Foreningen, som af Bestyrelsen maatte være afslaaet, skal paa vedkommendes Begæring af Bestyrelsen forelægges det samlede Repræsentantskab til Afgørelse«. Men Bestyrelsen kan, hvis den ikke billiger Repræsentantskabets Beslutning, kræve Sagen henvist til Foreningens øverste Myndighed, Generalforsamlingen, forsaavidt

det ikke drejer sig om Fortolkning af Statutterne, idet Sagen da maa forelægges Indenrigsministeren.

Paa *Generalforsamlingen* har saavel Bestyrelsesmedlemmer som Repræsentanter og Interessenter Stemmeret, og formelt tilkommer der den en meget vidtgaaende Competence. Men det normale vil dog være, at Foreningens Politik fastlægges paa Repræsentantskabsmøderne, hvor Bestyrelsesmedlemmerne i Almindelighed deltager med Stemmeret. Og en saadan Ordning er ogsaa den naturligeste, da Repræsentanterne har langt bedre Adgang end de øvrige Medlemmer til at følge Foreningens Virksomhed paa nært Hold, hvortil kommer, at det er noget tilfældigt, hvem der har Lejlighed til at møde frem paa Generalforsamlingen. Som Regel er denne kun sparsomt besøgt, saaledes at Vedtagelserne nærmest har en formel Karakter. Men der har været Tider i Foreningens Historie, da Medlemmer, som ikke paa fyldestgørende Maade følte sig repræsenteret af Foreningens Repræsentanter, paa Generalforsamlingen søgte at fremtvinge Statutændringer, som Ledelsen fra først af satte sig imod, hvilket ganske vist ikke direkte lykkedes, men alligevel banede Vejen for en Reform, da det var aabenbart, at Oppositionen mod den hidtil gældende Ordning voksede fra Aar til Aar.

Hele denne *Selvstyrekamp* danner et saa interessant Afsnit af Foreningens Historie, at der her skal gøres lidt nærmere Rede for dens Forløb.

Fra først af var det som nævnt mest ansete Gaardmænd, der virkede som Repræsentanter indenfor Foreningen, ligesom ogsaa Vurderingsmændene hovedsagelig var hentet fra disses Kres. Og anderledes kunde det vanskeligt være, da Husmændene selv var saa temmelig ukendte med Varetagelsen af offentlige Hverv. Ligesom de fra først af politisk lod sig indrullere i Bøndernes Hær, indtil Modsætningsforholdet blev for stort, faldt det helt naturligt, at Andelsorganisationer og andre økonomiske Sammenslutninger oprindeligt sattes i Værk af Bønderne og lededes af disse, hvor demokratiske Valgreglerne end i og for sig var. Men ikke mindre naturligt var det, at Husmændene, efterhaanden

som deres Kaar bedredes, fik Lyst til selv at have et Ord med at sige ved Styrelsen af offentlige Anliggender, som angik dem. Husmændene, der tidligere med Tak havde taget mod en Plads i Bøndernes Vogn, blev selv kørende. De fik omkring Aarhundredskiftet egne Foreninger, egne Blade og egne Førere, som efter Evne søgte at forfægte deres særlige Interesser paa økonomisk saavel som paa politisk Omraade, enten det skete gennem Valg af Husmandsrepræsentanter eller gennem Oprettelse af Organisationer, der udelukkende var bestemt for Husmænd, som f. Eks. Husmandsbrandkassen, der oprettedes i 1908. At denne Udvikling ikke foregik uden Brydninger, kan ikke undre, da der ganske naturligt maatte nogen Tid til, før Bønderne havde vænnet sig til at betragte Husmændene som deres jævnbyrdige paa det organisatoriske Omraade. Men før eller siden maatte Husmandsstandens Selvstændighedsfølelse nødvendigvis slaa igennem, og nu, da Kampen forlængst er ført til Ende, vil ingen mere tænke paa at benægte Berettigelsen af den Udvikling, som er sket.

Paa det Omraade, vi her beskæftiger os med, havde Spørgsmaalet om Husmændenes Deltagelse i Ledelsen forsaavidt allerede tidligt været fremme, som man i 1888 under Behandlingen af et tidligere omtalt Lovforslag paa Rigsdagen — endda fra konservativ Side — fremhævede det ejendommelige i, at Interessenterne ingen Indflydelse havde paa Ledelsen af de to Foreninger. »Det er vistnok en almindelig Regel ved andre Kreditforeninger«, udtalte selvste Professor *Matzen* paa et Landstingsudvalgs Vegne, »at Repræsentanterne er Interessenter i Foreningen. Det er ikke Tilfældet for disse Foreningers Vedkommende, hvad der kan have været ganske naturligt fra først af, da der kun var Spørgsmaal om deres Stiftelse, og inden der var et tilstrækkeligt Antal Interessenter. Men nu, da f. Eks. den jyske Forening tæller et Antal af over 14.000 Interessenter, tænker vi os, at det ikke skulde være umuligt, at der blandt dem fandtes saadanne, som egnede sig til at repræsentere Foreningen. Vi vilde i og for sig finde det naturligt, og jeg antager ogsaa, at det vil være stemmende med de almindelige Principper for Selv-

styre, at de, som er interesserede i Foreningen, ogsaa selv varetager deres egne Interesser, saaledes at jeg ikke antager, at der fra Mindretallets Side vil kunne regnes med nogen Indvending derimod«. Overfor denne Opfattelse, der ogsaa kom til Orde i Folketinget, gjorde saavel Indenrigsministeren som Jens Busk, der var Repræsentant i Jysk Husmandskreditforening, men ikke Interessent, gældende, at intet hindrede Husmændene i at vælge Husmandsrepræsentanter, hvis de ønskede det, da Valgreglerne var saa demokratiske som vel muligt. Og dette var rigtigt. Hovedaarsagen til Husmændenes ringe Indflydelse paa Ledelsen laa i svigtende Interesse for Sagen. Men noget Krav om Selvstyreprincippets Gennemførelse rummede Statutterne i hvert Fald ikke, idet de snarere til en vis Grad kunde siges at begunstige den bestaaende Tingenes Tilstand, og det var derfor naturligt, man fra Husmændenes Side lagde Vægt paa at faa Valgreglerne ændret, da Ønsket om at naa frem til Selvstyre først var vaagnet hos dem, hvilket skete tidligere i Jylland end paa Øerne.

Ifølge de oprindelige Statutter for Husmandskreditforeningen behøvede ingen af dens Funktionærer eller Tillidsmænd at være Medlemmer af Foreningen, hvilket til at begynde med var en ganske naturlig Bestemmelse. Men dette ønskede Husmændene eller rettere sagt nogle af dem med Tiden ændret derhen, at saavel Repræsentanter som Vurderingsmænd skulde være Medlemmer, idet Gaardmænd paa den Maade vilde blive afskaaret fra at opnaa Valg. Men yderligere rettedes Kritikken mod, at der ved Repræsentantvalgene — hvilket var noget særligt for Øerne — kunde stemmes ved *Fuldmagt*, idet Bestemmelsen herom, saa længe Interessen for Valgene kun var ringe, gjorde det let for den hidtidige Repræsentant at sikre sig det Antal Stemmer, han behøvede for at kunne beherske Valget. Fremdeles stilledes forskellige Krav vedrørende Generalforsamlingen, ligesom man var utilfreds med, at Vurderingsmændene i Stedet for at vælges af Medlemmerne blev *udpeget* af Bestyrelsen efter Repræsentantens Indstilling, hvilket galdt saavel Sognevurderingsmændene som Herredsvurderingsmændene.

For Øernes Vedkommende begyndte Kampen først rigtig i 1902, da der ved Repræsentantvalget i Odense Amt, altsaa N. Andersens Kres, meldte sig en Opposition under Anførsel af den vaagne og energiske Husmand *Frederik Hansen*, Tarpur. Hans Tropper var vel for faa til at kunne sætte deres Vilje igennem, men paa Generalforsamlingen i 1903 mødte de frem i øget Antal. Og selvom et af Frederik Hansen stillet Forslag forkastedes, tog Bestyrelsen dog i nogen Grad Hensyn til det ved at foreslaa og faa vedtaget, at Kommunevurderingsmændene skulde vælges direkte af Interessenterne for 3 Aar og Distriktsvurderingsmændene atter af Kommunevurderingsmændene. Fremdeles vedtoges det, at Valg til disse Stillinger overalt i Amterne skulde foretages pr. 31. Marts 1906, medens den eneste Indrømmelse, som gjordes med Hensyn til Repræsentanterne var, at disse skulde være bosat i deres Kres.

Hermed var altid en Begyndelse gjort, men Oppositionen var langt fra tilfreds, og den vendte i de følgende Aar tilbage med øget Styrke, samtidig med at den paa Møder og i Bladartikler virkede for sine Idéer. »Det bedste Arbejde for en Sag bliver«, gjorde Frederik Hansen gældende i »Husmanden«, »i Reglen gjort af vedkommende Sags egne bærende Kræfter, og vi har Kræfter nok indenfor vore Rammer, der kan træde til her.« Og en anden Indsender skrev: »Nutidens Husmand er udviklet nok til at kunne styre sine egne Sager; hvorfor skal vi saa lade de fede Repræsentantbid gaa over til andre?« I flere af Amterne dannedes *Medlemsudvalg*, som skulde sikre, at det blev Husmænd, der gik af med Sejren til Valgene, og af disse Udvalg udarbejdedes i 1905 et *Udkast til Statutændringer*, hvis Hovedpunkter var følgende: 1) Alle Foreningens Repræsentanter og Vurderingsmænd skal være Medlemmer, 2) Fuldmagtsystemet afskaffes, 3) Repræsentanterne vælges af Delegeretforsamlinger, 4) Bestyrelsen vælges direkte af Generalforsamlingen, 5) Generalforsamlingen bestaar af delegerede, en eller to fra hvert Herred, 6) alle Valg gælder tre Aar. Dette Forslag kom til Behandling paa Generalforsamlingen i 1905, der varede i fire Timer

og overværedes af 200 Deltagere. Oppositionen, mest Fynboere, gik stærkt paa, men Forsamlingens Flertal støttede Bestyrelsen, der særlig havde sin Styrke blandt Medlemmerne fra Frederiksborg Amt, og Resultatet blev, at Forslaget forkastedes, hvilket skete under stærke Meningstilkendegivelser. Alt hvad Oppositionen opnaaede var et Par nye Bestemmelser, der dels begrænsede Retten til at indsamle Stemmer til Repræsentantvalgene, dels indførte Fuldmagtsystemet ved Generalforsamlingen, hvor Oppositionen gerne saa det indført, naar den ikke kunde faa Generalforsamlingen gjort til en Delegeretforsamling.

Imidlertid var det dog tydeligt, at en ny Tid var i Anmarch indenfor Foreningen. Skulde Forholdet mellem Ledelsen og Medlemmerne ikke blive helt ødelagt, maatte Reformkravene imødekommes, og i September 1906 indbød Bestyrelsen, hvis Formand Aaret før havde gjort Rede for sine Synspunkter paa et Møde i Odense, da en Kres af Medlemmer til en Forhandling om de Stridspunkter, der endnu var tilbage. Ved gensidig Imødekommethed lykkedes det saa nogenlunde at faa Uoverensstemmelserne bilagt, og paa den efterfølgende Generalforsamling vedtoges det i Overensstemmelse hermed, at alle Repræsentanter og Vurderingsmænd skulde være Medlemmer af Foreningen, samt at kun personligt mødende Medlemmer kunde stemme ved Repræsentantvalgene. Endelig besluttedes det, at den ordentlige Generalforsamling fremtidig skulde holdes i *Slagelse*, der for de fleste Medlemmer var mere centralt beliggende end København, en Bestemmelse som man dog siden har ændret igen.

Hermed havde Oppositionen naaet, hvad den ønskede, og Generalforsamlingerne fik atter et stilfærdigt Forløb, selvom de endnu i en Aarrække var livligt besøgt. Siden er Deltagelsen atter aftaget, idet Medlemmerne nu ved, at Repræsentanterne er udgaaet fra deres egen Kres og som Følge deraf er nøje fortrolig med de Anskuelser, som gør sig gældende ude i Amtene.

Valget af Vurderingsmændene i 1906 blev en stor Sejr for Selvstyremændene. Rundt omkring afløstes Gaardmændene af

Husmænd, og lidt efter lidt gennemgik *Repræsentantskabets Sammensætning* en lige saa gennemgribende Forandring. Begyndelsen gjordes i Holbæk og Svendborg Amter, hvor Husmændene i 1906 satte Mænd fra deres eget Samfundslag ind i Repræsentantskabet. Førstnævnte Sted skulde der, da Repræsentantskabet havde besluttet at dele Amtet i to Krese, vælges to nye Repræsentanter i Stedet for den kort forinden afdøde Landinspektør *C. Weitemeyer*, Svinninge, en brav og velmenende Mand, der ogsaa i Husmandskrese var meget afholdt, skønt han havde noget vanskeligt ved at forlige sig med den stærke Agitation, Selvstyremændene drev, og Resultatet blev, at Bødker *Nielsen*, Gislinge, og Næstformanden for de sjællandske Husmandsforeninger, *Anders Larsen*, Baarup, gik af med Sejren, medens Snedker *Jens Beck* blev Repræsentant for Svendborg Amt. Aaret efter afløste *Frederik Hansen* i Odense Amt N. Andersen ved dennes Død, og andre Steder har Kravet om, at Repræsentanterne skulde være Medlemmer af Foreningen, medført et Personskifte. Efter Overgangsperiodens Forløb er det imidlertid atter blevet almindeligt, at den engang valgte Repræsentant genvælges, saa længe han selv ønsker det, og i 1917 har man draget Konsekvensen heraf ved at bestemme, at Valg overhovedet kun skal afholdes, hvis nye Kandidater har meldt sig nogle Maaneder forinden det berammede Tidspunkt.

Man kan sige, at Realiteten i den Sag, som rejstes af Selvstyrebevægelsen, ikke var stor paa det Omraade, vi her beskæftiger os med. Det var ikke en misrøgtet Forening, som Interessenterne maatte sikre sig Ledelsen af for at bringe den paa Fode. Foreningen styredes ogsaa før »Systemskiftet« af ansvarsbevidste Mænd, som efter bedste Evne og med utvivlsomt Held søgte at varetage baade dens og Medlemmernes Interesser. Men Husmandsførerne fandt med god Grund det herskende *Formynder-system* uværdigt for Standen og aabnede derfor den Kamp mod det, som tilsidst bragte dem Sejren hjem. For de Mænd, der havde baaret Foreningen oppe i dens første Aar, kunde det være haardt nok at blive fortrængt af andre. Men nu bagefter

H. P. JØRGENSEN
Københavns Amt

L. P. LARSEN
Gl. Roskilde Amt

ANDERS LARSEN
Holbæk Amt II
Repræsentantskabets nuværende
Viceformand

J. P. NIELSEN
Holbæk Amt I

BRUUN JOHANSEN
Sorø Amt (fung.)

VIRKENDE REPRÆSENTANTER

POUL HOLM
Bornholms Amt

P. JACOBSEN
Maribo Amt (fung.)

L. HANSEN
Svendborg Amt

JENS HANSEN
Odense Amt (fung.)

VIRKENDE REPRÆSENTANTER

vil de fleste vistnok erkende Berettigelsen af nogle forstandige Betragtninger, som under Kampens Hede fremførtes i en redaktionel Artikkel i »Husmanden« som Svar paa Bebrejdelser, der var rettet mod Selvstyrebevægelsens Agitation.

»Selvstyrebevægelsen er et Udslag af, at der er ved at komme Vækst i Husmandslaget, og at Villien til Liv og til at gøre sig gældende er ved at vaagne. Og saa øver man sig op paa de smaa og nærliggende Ting til at kunne magte de større. Det hænder, at der staar mere Blæst end egentlige Realiteter af saadanne Bevægelser, og det hænder, at man flytter adskilligt paa sin Vej, som i og for sig er godt og havde fortjent at blive staaende; det hænder, at man i Iveren for at komme frem træder et og andet ned, som havde fortjent bedre — og dog betyder det saa uendeligt lidt ved Siden af det, at der kommer Bevægelse, Udvikling og Fremdrift i et helt Samfundslag.«

Trods den Tilbageholdenhed, Bestyrelsen fra først af havde vist overfor den fremstormende Selvstyrebevægelse, vel nærmest ud fra den Betragtning, at man vidste, hvad man havde, skal det ogsaa siges, at Bestyrelsen og de nye Repræsentanter hurtigt fandt sig tilrette med hinanden i et Samarbejde, hvis gode Resultater Foreningens Fremgang i de senere Aar afgiver et haandgribeligt Vidnesbyrd om. Arbejdet gik som hidtil sin rolige Gang, og Laanesagerne fik den samme omhyggelige Behandling som tidligere, samtidig med at der var vundet det meget væsentlige, at Repræsentanterne nu i alle Henseender kan siges at have Medlemmerne bag sig. Det styrker deres Autoritet indad og udadtil, men dækker tillige Ledelsen mod Kritik fra Medlemmernes Side, hvad der fik sin store Betydning i den Periode, da det viste sig nødvendigt at opkræve Ekstrabidrag til Dækning af Foreningens Valutatab efter Krigen. Om en saa upopulær, omend nødvendig Foranstaltning havde været lige saa let at gennemføre under den gamle Ordning, kan være tvivlsomt.

Et praktisk Udslag har hele denne Udvikling givet sig deri, at Repræsentantskabet nu ikke alene holder Møde mindst to Gange om Aaret, men tillige siden 1917 har delegeret noget af

sin Myndighed til et *staaende Udvalg*, bestaaende af Formanden og to andre Repræsentanter. Det staaende Udvalg, i hvis Møder Bestyrelsens Medlemmer deltager, fører i Tiden mellem Repræsentantskabsmøderne det almindelige Tilsyn med Foreningens Virksomhed, og det har i de forløbne Aar vist sig hensigtsmæssigt for Foreningen at have et saadant ansvarligt Organ, der hurtigt kan træde i Funktion, naar særlige Forhold opfordrer dertil.

Fra først af behøvede *Repræsentantskabets Formand* som tidligere omtalt hverken at være Medlem af Foreningen eller at have nogen bestemt Kres under sig. Kun paa den Maade kunde man faa en saa prominent Personlighed som Grev Moltke i Spidsen for Foreningen. Men i 1907 ændredes Statutterne, saaledes at Formanden ikke længere skulde vælges af Generalforsamlingen, men af Repræsentantskabet selv blandt dets egne Medlemmer. Dette blev skæbnesvangert for Grev Moltkes Efterfølger i Stillingen, Gaardejer *Hans Frandsen*, Gudum, en brav og anset 100 pCt. Venstrebonde, der maatte trække sig tilbage i 1908 som Følge af, at han ikke var Medlem af Foreningen. Endnu i to Aar havde Foreningen en Gaardejer, omend kun forhenværende, til Formand, den gæve Venstrebonde *P. Jensen*, Hillerød, der i 1879—80 indlagde sig Fortjeneste ved at skride ind mod nogle Soldatermishandlinger, som havde fundet Sted paa Jægersborg Kaserne. Men fra 1910 har Stillingen mest været beklædt med Mænd, som er udgaaet fra Husmandsstandens egne Rækker, Ordet Husmand stadig taget i videre Forstand, saaledes at der ikke blot tænkes paa Ejere af smaa Landbrugsbedrifter, men tilige paa Ejere af mindre Huse uden Jord, hvadenten disse er beliggende paa Landet eller paa Købstædernes Markjorder. I en halv Snes Aar var Repræsentanten for Præstø Amt, Husejer *Chr. Hansen*, Bøgesø, Indehaver af Stillingen. Den overtoges derefter et Par Aar af forhenværende Slagtermester *H. J. Hansen*, Orehoved, men har siden 1921 været beklædt af Repræsentantskabets nuværende Formand, Husejer *Laurits Jørgensen*, Søborg pr. Firhøj, der fra 1902 til 1913 var Vurderingsmand

for Foreningen og i November 1912 valgtes til Repræsentant for Frederiksborg Amt.

Fra den *fornemme* Greve er Stillingen da gaaet i Arv til den *ansete* Venstrebonde for tilsidst at havne, hvor den naturligt hører hjemme, hos en Repræsentant for de *jævne* »Ejere af mindre Ejendomme paa Landet«, for hvilke Foreningen netop er oprettet. Udviklingen har saaledes bevæget sig nogenlunde parallelt med den politiske, der kendetegnes ved, at Danmark i 1901 fik sin første Bondeminister, Ole Hansen, og i 1910 sin første Husmandsminister, Poul Christensen, og dette er ikke tilfældigt. Thi naar Husmændene kunde naa frem til Landets øverste Stillinger, hvor urimeligt vilde det saa ikke være, om de ikke havde Ledelsen af deres egne Institutioner.

Vi har ovenfor talt om Repræsentantskabets Virksomhed som besluttende og kontrollerende Myndighed indenfor Foreningen. Men fuldt saa meget ligger Repræsentanternes Virksomhed dog ude omkring i Amterne, hvor de ikke alene behandler alle Laanesager, men tillige har Hovedarbejdet med Eftersyn af Panter og i det hele taget virker som Foreningens Tillidsmænd. Det er saaledes Repræsentanten, Laansøgeren først har at henvende sig til, naar han ønsker at blive optaget i Foreningen, Repræsentanten der sætter Vurderingsmændene i Virksomhed og Repræsentanten, der gør Indstilling om Laaneandragender til Bestyrelsen, ligesom det endelig er ham, der i særlig Grad fører Tilsyn med Panternes Vedligeholdelse, hvilket først og fremmest sker ved det ordinære Eftersyn, som samtlige Panter skal underkastes hvert tredje Aar.

Fra først af havde Foreningen ingen særlige *Vurderingsmænd*, men Forretningerne udførtes af offentlig udmeldte Mænd i Henshold til de i Lov af 19. Marts 1869 givne Forskrifter. Denne Ordning viste sig imidlertid mindre tilfredsstillende, idet man savnede den Kontakt med Befolkningen, som det gav at have egne Vurderingsmænd, og fra 1882 er Foreningen da gaaet over til det nye System, først saaledes at de paagældende udpegedes af Bestyrelsen efter Repræsentantens Indstilling, men siden saa-

ledes, at de vælges af Interessenterne selv, som det foran er nævnt. Efter den nuværende Ordning vælger Kommunevurderingsmændene indenfor et Herred eller mindre Distrikt en Herreds- (Distrikts-)vurderingsmand, der foretager Vurderingen i Samarbejde med den Kommunevurderingsmand, indenfor hvis Omraade det paagældende Pant er beliggende.

Et betydningsfuldt Led indenfor Foreningens Organisation er ogsaa *Revisionen*, der har til Opgave at vaage over, at alt gaar rigtigt til. I Henhold til Lov af 28. Maj 1880 udfærdigede Indenrigsministeriet under 11. December samme Aar et *Reglement* angaaende Revisionens Arbejde og Myndighed indenfor Kreditforeningens Virksomhedsomraade. Det hedder heri, at Revisionen foruden at føre den egentlige Regnskabsrevision og hvad der med staar i Forbindelse og sikre Tilstedeværelsen af de Aktiver og den Kassebeholdning, som ifølge Regnskaberne skal være i Foreningens Besiddelse, skal udøve »et saadant stadigt almindeligt Tilsyn med Foreningens Virksomhed..... der kan bidrage til yderligere Betyggelse for Overholdelsen af Kreditforeningens Statutter og Varetagelsen af samtlige Vedkommendes, navnlig Foreningens Kreditorers Interesser«. Og det tilføjes, at Revisionens stadige og almindelige Tilsyn tillige skal tjene til Støtte for Indenrigsministeriet, som ifølge Loven fører Overtilsyn med Foreningen.

Den saaledes autoriserede Kontrol udøves af to Revisorer, hvoraf den ene udnævnes af Indenrigsministeren og — siden 1893 — lønnes af Staten, medens den anden, som Foreningen selv lønner, vælges af Repræsentantskabet.

Foreningens to første Revisorer var som nævnt *N. Andersen* og *Klaus Berntsen*, af hvilke den første, af Indenrigsministeriet udpegede, tillige var Medlem af Repræsentantskabet. Siden har man altid holdt Revisors og Repræsentantstillingerne ude fra hinanden, hvilket ogsaa synes det korrekteste, ligesom begge de udnævnelser Myndigheder ved alle de senere Udnævnelser har

lagt Vægt paa, at Revisorstillingerne blev besat med Bogholderiskyndige Mænd. Sin nuværende faste Form fik Revisionen først i 1897, da Berntsen gik over i Foreningens Bestyrelse og afløstes af Kontorchef i Nationalbanken *J. C. L. Jensen*, hvis Flid og selvstændige Syn paa Tingene i de følgende Tider kom til at præge Revisionens Gerning. Svag af Helbred, som Kontorchef Jensen efterhaanden blev, fandt han i sine sidste Leveaar en fortrinlig Støtte hos den af Repræsentantskabet valgte Revisorsuppleant, Fuldmægtig, senere Kontorchef i Nationalbanken, *L. F. Wroblewski*, der ved hans Død i 1907 helt overtog Hvervet. Samme Aar blev ogsaa den anden Revisorstilling ledig ved *N. Andersens* Død, og Indenrigsministeriet opfordrede da hidtilværende Godsforvalter og Forpagter, Forfatteren *Carl E. Dangaard*, der Aaret i Forvejen havde været konstitueret som Slotsforvalter paa Frederiksborg, til at træde ind i Revisionen, hvilket skete ved hans Udnævnelse af Maj s. A. Hermed var Revisionen atter i fuld Form, og at den havde faaet en S sammensætning, som tjente dens Formaal, har dens værdifulde Indsats i Foreningens Udvikling og den Tillid, den nyder indadtil og udadtil, ført Bevis paa. Heri skete ingen Afbrydelse, da Kontorchef *Wroblewski* i Juni 1919 faldt som Offer for den spanske Syge og afløstes af den tredje Revisor, Foreningen har faaet fra Nationalbanken, Kontorchef *Paul v. d. Hude*, der i de forløbne Aar har røgtet sit Hverv i det bedst mulige Samarbejde med Revisor *Dangaard*, hvis Tilknnytning til Foreningen nu strækker sig over snart 25 Aar.

OBLIGATIONSTYPER, MEDLEMMERNES RETTIGHEDER OG FORPLIGTELSE

I sine første Aar udstedte Østifternes Husmandskreditforening kun en eneste Slags *Kasseobligationer*. Disse løb med 4 pCt. Rente og skulde amortiseres i Løbet af 45 Aar gennem halv-
aarlige Udtrækninger, der foretoges for samtlige Obligationer under et.

Paa samme Maade beregnedes *Pantedebitorernes Ydelser* efter ganske ensartede Regler, og Reserve- og Administrationsfonden var fælles for alle Interessenter.

Men som det er gaet indenfor andre Kreditforeninger, nødvendigjorde Forholdene efterhaanden ogsaa her en stadig mere vidtgaende *Differentiering*, saaledes at Husmandskreditforeningens Bogholderi nuomstunder er ganske anderledes indviklet, end Tilfældet var til at begynde med.

Det første Brud paa den oprindelige Enkelhed i Kreditforeningens Struktur skete i 1889, da *Rentefoden* som tidligere omtalt ved Konvertering nedsattes fra 4 til $3\frac{1}{2}$ pCt. Den halv-
aarlige Ydelse blev nu forskellig for gamle og ny Interessenter, men uden at dette satte sig synlige Spor i Kasseobligationerne, da det for Køberne ingen Forskel gjorde, om de fik konverterede eller ukonverterede Obligationer, for hvilke saavel Rentefoden som Udtrækningschancen var ganske den samme. Først i 1891, da Kursforholdene gjorde det nødvendigt at genoptage Ydelsen af Laan i 4 pCt.'s Obligationer, fik Foreningen to Arter af Kasseobligationer løbende. Dette ændredes igen i 1895, da en

ny Konvertering bragte samtlige 4 pCt.'s Kasseobligationer ud af Verden, men fra 1899 har Foreningen atter haft 4 pCt.'s Kasseobligationer i Cirkulation, og fra 1915 er den yderligere gaaet til Udstedelsen af $4\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer, hvilket siden 1923 er den eneste Obligationstype, der har været ydet Laan i. Dette var en Følge af, at 4 pCt.'s Obligationerne under Krigen sank saa stærkt, at Kurstabet virkede afskrækkende paa Laansøgerne, der erfaringsmæssigt lægger mere Vægt paa, hvad Obligationerne kan udbringes til paa Markedet end paa Størrelsen af de halv-aarlige Ydelser. Selv hvor det med uomstødelige Tal — alle Forhold taget i Betragtning — lader sig godtgøre, at et lavrentet Laan er fordelagtigere for Debitor end et højrentet, vil den praktiske Mand meget ofte give slige Beregninger en god Dag og tro sig bedst tjent med at vælge den Obligationstype, der giver det mindste Kurstab.

Saa ugunstigt udviklede Kursforholdene sig, at endog Kravet om 5 pCt.'s Obligationer begyndte at stikke Hovedet frem indenfor Kreditforeningsverdenen. Det rejstes første Gang i 1914 af Østifternes Landcredittkasse, der dog længe forgæves maatte henvende sig til Indenrigsministeriet om Godkendelse af et Statuttillæg, som aabnede Foreningen Adgang til at udstede Obligationer med saa høj en Rentefod, idet Ministeriet støttedes i sin afvisende Holdning af Kreditforeningernes staaende Fællesudvalg. Dettets Flertal ansaa med Rette Fordelene ved den nye Obligationstype for meget tvivlsomme for Laantagerne, i hvert Fald hvis man ikke gik til Udstedelsen af 5 pCt.'s Obligationer med den Bagtanke, at der senere kunde blive Mulighed for at skaffe Debitorerne en Konverteringsavance.

Man kunde mene, det burde være et indre Anliggende for en ugaranteret Kreditforening, til hvilken Rentefod den ønskede at yde Laan. Men heroverfor gjorde Fællesudvalget ikke uden Grund gældende, at 5 pCt.'s Obligationerne ikke alene maatte befrygtes at ville paavirke Markedet for $4\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer i ugunstig Retning, men at de yderligere, naar kun enkelte Kreditforeninger udstedte dem, vilde give disse et konkurrence-

mæssigt Forspring, som kunde tvinge andre Kreditforeninger til at følge Trop.

I Længden var Indenrigsministeriet dog betænkeligt ved at nægte Sanktion paa en Statutændring, der ganske aabenbart laa indenfor den bestaaende Lovgivnings Forudsætninger, og i 1923 fik Landcreditkassen da den ønskede Bemyndigelse, som allerede samme Aar benyttedes. Det bevirkede, at man ogsaa indenfor Husmandskreditforeningen tog Spørgsmaalet op af Frygt for en skærpet Konkurrence paa Grænseomraadet. Direktionen ønskede saa vidt mulig at undgaa 5 pCt. Obligationerne, men fandt det paa den anden Side ikke rimeligt at stemme imod, da Repræsentantskabets Flertal i 1924 ønskede, at der skulde søges Lovhjemmel til Oprettelse af en 5 pCt.'s Afdeling, naar Forholdene opfordrede dertil.

Fra Ministeriets Side erkendtes det ogsaa, at Konkurrencemomentet ikke kunde lades ude af Betragtning, men man var paa den anden Side meget lidt stemt for en Udvidelse af Statsgarantien til 5 pCt.'s Obligationer. Noget Lovforslag blev derfor ikke indbragt om Sagen, men i Stedet for rettedes Bestræbelserne mod i størst mulig Udstrækning at *holde 5 pCt.'s Obligationerne ude fra Husmandskreditforeningernes Laanefelt*. For Landcreditkassens Vedkommende maatte Tilladelsen staa ved Magt, men da Østifternes Kreditforening og Fyens Kreditforening i 1927 opnaaede Tilladelse til at aabne 5 pCt.'s Serier for Landbrugsejendomme, skete det paa det Vilkaar, »at Udlaan til højere Rentefod end $4\frac{1}{2}$ pCt. i saadanne Landejendomme, i hvilke Østifternes Husmandskreditforening (Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet i Østifterne) kan give statutmæssige Laan, først kan finde Sted efter nærmere Meddelelse fra Indenrigsministeriet om, at Spørgsmaalet med Hensyn til nævnte Husmandskreditforening er afgjort«. Hermed kunde Husmandskreditforeningen slaa sig til Ro, og man tør roligt paastaa, at den trufne Ordning var i Debitoreernes velforstaaede Interesse. Thi sammenlignes *den effektive Rente*, som danske Kreditforeningsobligationer af forskellige Typer afkaster, viser

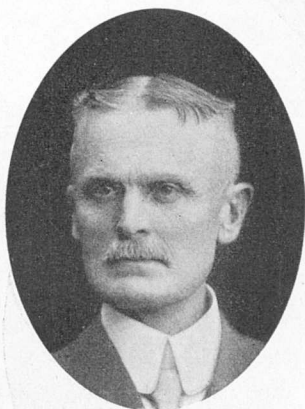

J. C. L. JENSEN
(1897—1907)

Neuhaus fot.

L. F. WROBLEWSKI
(1907—1919)

C. E. DANGAARD
(fra 1907)

Kehlet fot.

PAUL v. d. HUIDE
(fra 1919)

REVISORER I FORENINGEN

Lindegaard fot.

CARLO SCHØIER
Kasserer

Elfelt fot.

JØRGEN BAGGER
Ekspeditionssekretær

GUNNAR CHRISTENSEN
Bogholder

CARL JOHAN LOSE
Fuldmægtig

Bryde fot.

CHRISTIAN CHRISTENSEN
Fuldmægtig

NUVÆRENDE OVERORDNET KONTORPERSONALE

det sig næsten undtagelsesfrit, at den er højst for de højrentede og lavest for de lavrentede Obligationer. Ifølge Beregninger, foretaget af Statistisk Departement, afkastede $3\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer af aabne Serier saaledes i Maj 1930 gennemsnitlig kun 4,52 pCt., medens Udbyttet var 4,65 pCt. af 4 pCt.'s Obligationer, 4,89 pCt. af $4\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer og 5,04 pCt. af 5 pCt.'s Obligationer. Denne ret betydelige Forskel kan tildels skyldes, at *Konverteringsfrygten* trykker Kursen paa højrentede, særlig 5 pCt.'s Obligationer noget. Endvidere spiller det ind, at Udbuddet af saadanne er forholdsvis stort. Men en Del af Forklaringen ligger uden Tvivl ogsaa deri, at *Publikum vurderer Chancen for en Udtrækningsavance for højt*, hvilket giver sig Udslag i en forholdsvis stor Efterspørgsel efter lavrentede Obligationer. For Laantagerne falder 5 pCt.'s Laan da forholdsvis dyrt ud, og Husmandskreditforeningen har ingen Grund til at fortryde, at den er blevet staaende ved de $4\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer, særlig ikke efter at Obligationsmarkedet siden 1928 har været Genstand for en betydelig Kursstigning.

Men Rentefoden er ikke det eneste, som sætter Skel mellem de af Kreditforeningen udstedte Kasseobligationer. I 1899 stillede det fra tysk Side som Betingelse for Obligationernes fortsatte Notering paa Hamborgerbørsen, at der blev sat en Grænse for, hvor mange Obligationer af den paagældende Kategori der skulde kunne udstedes, hvilket var et ganske naturligt Krav, da Udtrækningschancen ellers blev fuldstændig uberegnelig for Obligationsejerne. Man ledtes derved ind paa at inddele Obligationerne i *Hovedafdelinger*, hvoraf til enhver Tid kun den yngste er aaben for Tilgang, og saaledes at Udtrækningen foretages særskilt for hver enkelt Rentefodstype og Hovedafdeling. Dette komplicerer Administrationen noget, men bringer til Gengæld mere Plan i Amortisationen, idet der skabes Sikkerhed for, at samtlige Obligationer indenfor en bestemt Hovedafdeling senest vil være udtrukket et vist Aaremaal efter Afdelingens Lukning. En egentlig *Serieinddeling* har man ikke indenfor Husmandskreditforeningen. Der blev vel i sin Tid, som det foran er omtalt, gjort Forsøg

paa at tilvejebringe Lovhjemmel hertil, men uden positivt Resultat, og Spørgsmaalet er siden gledet ud af Diskussionen, idet Hovedafdelings-Systemet, som man i Stedet slog ind paa, i Virkeligheden passer nok saa godt for Foreningen. Som statsgaranteret behøvede denne vel ikke at frygte, at Kursen paa Obligationer af en ny Serie skulde blive uforholdsmæssig lav, da Sikkerhedsmomentet ingen Rolle kunde spille. Men Foreningen er selv stærkt interesseret i, at Statsgarantien aldrig bliver effektiv, og tænkte man sig, at det gik rent galt for en af dens Afdelinger, vilde det derfor utvivlsomt være heldigst, at Skaden om fornødent repareredes ved det solidariske Ansvars Ikrafttræden for Medlemmerne af samtlige Afdelinger, fremfor at Staten kom til at træde til. Men dette vilde være udelukket, hvis de paagældende Debitorer var adskilte ved den Mur, som Serieinddelingen bygger op. I en Kreditforening med Serier kan det teoretisk tænkes, at den ene Serie blomstrer, medens den anden bliver saa haabløst insolvent, at Obligationsejerne lider Tab. Men alt dette er heldigvis kun Teori, som forhaabentlig aldrig skulde kunne faa noget som helst med Virkeligheden at gøre.

Ved Siden af den omtalte Afdelingsinddeling, som vedrører Kasseobligationerne og disses Købere, har Kreditforeningen imidlertid ogsaa en anden med Relation til Panteobligationerne og dermed til Debitorerne. Thi man har i Husmandskreditforeningen som i andre Kreditforeninger fundet det hensigtsmæssigt at sondre mellem forskellige *Reserve- og Administrationsfondsafdelinger*, saaledes at nye Interessenter ikke stilles lige med ældre Interessenter i Foreningen, men selv gennem deres Indskud og halvaarlige Ydelser maa skabe sig en *Reserve- og Administrationsfond*. Begyndelsen til denne Ordning skriver sig fra Slutningen af forrige Aarhundrede, da man — efter at Sagen havde været diskuteret paa Rigsdagen — vedtog og opnaaede Indenrigsministerens Sanktion paa et Statuttillæg, hvorefter alle Interessenter, som var indtraadt i Foreningen senest 31. Marts 1896, i Fællesskab skulde henhøre under *Reserve- og Administrationsfondens Afdeling A*, medens nye Debitorer kom til at henhøre under

Afdeling B. Denne, der omfatter saavel $3\frac{1}{2}$ som 4 pCt.'s Laan, lukkedes i 1909, hvorefter Afdeling C aabnedes. Siden, i 1915, oprettedes en parallelt med Afdeling C løbende Afdeling D, der omfattede $4\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer. Begge lukkedes i 1919, da man gik over til den 60aarige Amortisation, og Afdeling E kom til at omfatte samtlige Interessenter, som indtraadte mellem 1919 og 1923, ligesom den nu løbende Afdeling F omfatter alle Debitorer, som er indtraadt siden 1923, idet Foreningen i det nævnte Aar aabnede en ny Hovedafdeling med $4\frac{1}{2}$ pCt.'s Obligationer, som ikke var betalbare i Sterling. Angaaende Tidspunktet for Aabning og Lukning af Hovedafdelingerne henvises til Oversigten bag i Bogen.

Laanene ydes Debitorerne i Summer, der er delelige med 50 Kr., og Beløbet udbetales normalt i Form af Kasseobligationer, som Foreningen, om det ønskes, besørger omsat i rede Penge, saaledes at Debitor kun har at erstatte de udlagte Omkostninger. Men Foreningen er ogsaa ifølge Statutterne berettiget til at udbetale Laanesummen i rede Penge, og dette benyttede man sig af i Midten af 1880erne, da Kasseobligationerne var naaet op over pari, idet Foreningen derved blev i Stand til at indtjene en ikke ubetydelig Kursavance. Men Fremgangsmaaden vakte ikke Bifald hos Laantagerne og blev hurtig opgivet igen, uden at dette dog fandt Udtryk i nogen Statutændring.

Medens Medlemmernes *halvaarlige Ydelser* udredes efter ensartede Regler indenfor hver Reservefondsafdeling, bortset fra at Renten kan være forskellig, varierer Ydelserne en Del fra Afdeling til Afdeling, dels fordi Amortisationstiden ikke er ens for alle Afdelinger, dels fordi enhver Afdeling har sine særlige Regler angaaende Bidraget til Reserve- og Administrationsfonden. Medens Afdeling A's Interessenter oprindelig maatte betale 20/50 pCt. aarligt af Hovedstolsbeløbet, gjorde Foreningens Vækst det muligt for den at sætte Bidraget til 19/50 for Afdeling B og C, da disse aabnedes, til 15/50 for Afdeling D og 10/50 for de efterfølgende med længere Amortisationstid løbende

Afdelinger, men denne sidste Sats er sikkert ogsaa den laveste, der kan være Tale om for den aabne Afdeling i en Kreditforening, hvor Laanenes Gennemsnitsstørrelse ligger saa lavt som i Østifternes Husmandskreditforening. Senere har Afdelingerne A, B og C efterhaanden faaet deres Bidrag nedsat til henholdsvis 9/50, 12/50 og 15/50, ligesom der nogle Gange er foretaget *ekstraordinære Afskrivninger* paa Afdeling A's og B's Hovedstolsbeløb, hvilket altsammen kunde ske i Henhold til en Statutbestemmelse, der i sin nuværende Affattelse lyder saaledes: »Naar Beholdningen i nogen af Fondens Afdelinger har naaet en Størrelse, der overstiger 5 pCt. af den Afdelingen paahvilende Gæld, kan Repræsentantskabet med Indenrigsministeriets Billigelse bestemme, hvorledes dette Beløb kan komme Afdelingens Medlemmer til Gode«. I denne Forbindelse skal ogsaa nævnes, at nyindtrædende Medlemmers *Indskud* fra 1909 kun er 2 pCt. mod tidligere $2\frac{1}{2}$ pCt. Samtidig bestemtes det, at de 2 pCt. om ønskes kunde betales afdragsvis.

Fordelingen af *Administrationsudgifterne* mellem de forskellige Afdelinger af Reserve- og Administrationsfonden foretages efter Bestyrelsens Indstilling af Repræsentantskabet. Oprindelig anvendtes Restgælden indenfor de forskellige Afdelinger som Fordelingsnorm, men siden 1923 har man fulgt en noget ændret Fremgangsmaade, saaledes at de ældste Afdelinger, som har bedst Raad til det, bidrager forholdsvis mest til Administrationsudgifterne.

I Modsætning til, hvad der er Tilfældet i de fleste andre Kreditforeninger, har man ikke i Østifternes Husmandskreditforening nogen Bestemmelse om, at Medlemmerne har Ret til en Andel i Reserve- og Administrationsfondens Beholdning ved deres *Udtræden*. Tværtimod bestemtes det i de oprindelige Statutter, at der ved Erlæggelse af frivillige Afdrag paa eller ved fuld Indfrielse af Gælden skulde betales en Kendelse paa $\frac{1}{2}$ pCt. af den gjorte Indbetaling. Men Bestemmelsen herom er forlængst bortfalden. Naar et Medlem helt udtræder, tilfalder hans Andel i Reserve- og Administrationsfonden den Afdeling, Laanet hører

under, og naar samtlige Laan i en Reservefondsafdeling er indfriede, fordeles Restbeløbet paa de andre Afdelinger »i Forhold til Størrelsen af den Restpantegæld, som henhører under de tilbageblivende Reserve- og Administrationsfonds-Afdelinger, dog at kun de Reserve- og Administrationsfonds-Afdelinger deltager i Fordelingen, som ikke har opnaaet en Størrelse af mindst 5 pCt. af den under Afdelingen hørende Restpantegæld«.

I denne Forbindelse skal det nævnes, at der ifølge Foreningens første Statutter ikke kunde meddeles et udtrædende Medlem »Tilstaelse for Ophøret af den ham paahvilende solidariske Forpligtelse, førend det løbende Aars Regnskab er aflagt og decideret«. Men i Praksis har Indenrigsministeren i de Tilfælde, som er kommet til at foreligge — i Overensstemmelse med Loven af 19. Februar 1861 — indvilget i at lade Hæftelsen bortfalde mod en Sikkerhedsstillelse, og denne Fremgangsmaade er nu udtrykkelig hjemlet i Statutterne, der yderligere ser helt bort fra Kravet om Sikkerhedsstillelse, naar Reservefondsafdelingen har naaet en Højde af mindst 3 pCt. af Restgælden.

Med Hensyn til Ydelsen af *Tillægslaan* fastsætter Statutterne, at »naar et Laan ønskes forøget, forholdes der som med et nyt Laans Meddelelse«. I Henhold hertil har en Interessent, hvadenten hans oprindelige Laan henhører under den aabne eller en lukket Reservefondsafdeling, Adgang til at søge Tillægslaan, hvis hans Ejendom ved Forbedringer eller paa anden Maade er steget i Værdi, hvilket maa konstateres ved en ny Vurdering. Men de to Laans samlede Hovedstol maa — uanset det ældre Laans Restgæld — ikke overstige 60 pCt. af Vurderingssummen, og ofte vil en Omprioritering derfor være at foretrække for Debitor. Fra Foreningens Side forespurgte man i 1906 i Indenrigsministeriet, om der var noget i Vejen for, at man, forsaavidt angik Medlemmer, som henhørte under en lukket Reservefondsafdeling, fulgte den i Lov af 24. April 1896 § 1 Nr. 3 hjemlede Fremgangsmaade, at Tillægslaanet prioriteredes efter det oprindelige Laans Restgæld med et Tillæg af Hensyn til det solidariske Ansvar af 10 pCt. af Restgælden, men Svaret gik ud paa, at

den nævnte Fremgangsmaade kun kunde anvendes af Kreditforeninger med Serier. For at begrænse de med en *Omprioritering* forbundne Omkostninger mest muligt for Debitorerne, har man imidlertid i Statutterne bestemt, at »forsaavidt et Medlem af en ældre Afdeling indfrier det i hans Ejendom indestaaende Laan og samtidig optager et nyt Laan i samme Ejendom, nedsættes for den Dels Vedkommende af det nye Laan, der ikke overstiger det ældre Laans Restbeløb, Reservefondsbidraget af 2 pCt. til $\frac{1}{2}$ pCt., medens $1\frac{1}{2}$ pCt. af det ældre Laans Restbeløb bliver at overføre fra den ældre til den nye Reservefondsafdeling«. Samtidig overflyttes ogsaa det solidariske Ansvar fra den gamle til den nye Afdeling, bortset fra at samtlige Afdelinger i sidste Instans hæfter for hinanden.

Endnu kan der være Grund til at nævne, at Omfanget af *Statens Rentegaranti* i 1899 blev nærmere præciseret i Kasseobligationernes Tekst. Indtil da havde der kun staaet: »De af Foreningen udstedte Obligationer nyde ubetinget Rentegaranti af den danske Stat«, men nu føjede man med ministeriel Billigelse til: »indtil Kapitalens Tilbagebetaling«.

Det vil af det foregaaende være fremgaaet, at denne Garanti aldrig nogensinde har kostet Staten en eneste Øre. Tiden har forlængst vist, at de Mænd saa rigtigt, som i sin Tid gik ind for Gennemførelsen af Loven af 28. Maj 1880. Netop paa den Maade, som tjente Formalet bedst, blev Sagen grebet an. Og smukkere Formaal kan intet Pengeinstitut ønske sig end at være med til at bære Sten til de Tusinder af selvstændige, smaa Hjem, hvis Fremvækst og Trivsel i de senere Aar er noget af det, der lover bedst for vort Lands Fremtid.

BILAG

REPRÆSENTANTSKAB

FORMÆND

Kammerherre, Greve Ernst Moltke til Nørager	1880—1896
Gaardejer Hans Frandsen, Gudum pr. Slagelse	1896—1908
Gaardejer P. Jensen, Hillerød	1908—1910
Husejer Chr. Hansen, Bøgesø	1910—1919
Husejer H. J. Hansen, Orehoved	1919—1921
Husejer Laurits Jørgensen, Søborg pr. Firhøj	1921—

BORNHOLMS AMT

Dette Amt repræsenteredes 1880—97 af Løjtnant, Købmand *H. C. Kofoed*, Aakirkeby (f. $\frac{28}{1}$ 1829 i Aaker Sogn, d. $\frac{22}{12}$ 1902). Han var fra først af Landbruger, men drev fra 1861 tillige en Købmandsforretning. En Tid Næstformand i Aakirkeby Byraad, Sparekassedirektør, Branddirektør og Formand for Bornholms Brandforsikringssselskab. — Efterfølgeren var Landinspektør *H. M. Kofoed*, Rønne (f. $\frac{11}{4}$ 1844 paa Brandsgaard ved Nexø, d. $\frac{19}{6}$ 1919), der tidlig kom ind i kommunal Virksomhed og en Aarrække repræsenterede Bornholm i Landstinget som Højremand, foruden at han havde forskellige lokale Tillidshverv. — Bornholms nuværende Repræsentant er Arvefæster *Poul Holm*, Lillehave pr. Lobbæk (f. $\frac{4}{11}$ 1863 i Vestermarie), der traadte til i 1907. Han arbejdede i 26 Aar ved Skræderfaget og overtog 1890 Faderens Ejendom paa 7 Tdr. Ld. Har i en Aarrække bl. a. været Medlem af Sogneraad, Menighedsraad og Hjælpekassebestyrelse.

FREDERIKSBORG AMT

Kun to Mænd har i de forløbne 50 Aar repræsenteret Frederiksborg Amt, idet Gaardejer *P. Jensen*, Hillerød (f. $\frac{9}{4}$ 1844 i Langstrup, d. $\frac{13}{1}$ 1927), virkede som Repræsentant fra 1880 til 1912. Han var 1874—1902 Ejer af en Gaard i sit Fødesogn og sluttede sig oprindelig under Hjemmets Paa-virkning til Højre, men blev siden Bergianer og Formand for den frisindede Vælgerforening i sin Hjemegn. Var som en af den nordsjællandske Bondestands mere kendte Skikkelser gennem et langt Liv Indehaver af mange betydningsfulde Stillinger, virkede saaledes som Tiendekommissær ved Afløsningen af Tienden i 28 Sogne og var Kontorbestyrer for Bondestandens Sparekasse i Hillerød 1895—1908. Formand for Foreningens Repræsentantskab 1908—10. Da *P. Jensen* i 1912 ikke ønskede at modtage Genvalg, blev Repræsentantskabets nuværende Formand, Husejer *Laurits Jørgensen*, Søborg pr. Firhøj (f. $\frac{5}{10}$ 1860 i Søborg Sogn), Repræsentant. Han lærte oprindelig Murerprofessionen, arbejdede en Del Aar som Mester og drev tillige i over 20 Aar Landbrug. Var 1903—08 Medlem af Søborg Gilleleje Sogneraad og har i Aarenes Løb haft adskillige Tillidshverv,

derunder bl. a. som Medlem af Kommissionen til Vurdering og Salg af Søborg Sø. 10 Aar Medlem af Søens Bestyrelse, hvoraf 8 Aar som Formand for Ejerlauget. Var i 1928 en Tid konstitueret som Foreningens landbrugskyndige Direktør.

HOLBÆK AMT

Vejassistent *C. Bugge* (f. $\frac{17}{9}$ 1823 i København, d. $\frac{2}{4}$ 1911), virkede her som Repræsentant fra Foreningens Stiftelse i 1880. Han var en Mand af den gamle Skole, pligtopfyldende og reel i alle Forhold, men flyttede allerede 1883 til København og efterfulgtes af Landinspektør *C. A. J. Weitmeyer* (f. $\frac{8}{7}$ 1848 i København, d. $\frac{8}{7}$ 1906), en paa sin Egn kendt og afholdt Mand, der bl. a. har virket som Vandløbsinspektør, Sogneraad-formand og Skatteraadformand. Efter hans Død rejste Venner ved Bospælen i Svinninge et Mindesmærke, »Weitmeyers Kilde«. — Amtet blev nu paa Grund af dets store Antal Laantagere delt i to Repræsentantskabskredse, af hvilke Bødker *J. P. Nielsen*, Gislinge (f. $\frac{27}{11}$ 1857 i Smedelundshusene ved Holbæk), overtog den ene. Han kom 4 Aar gammel til Gislinge, har siden med kortere Afbrydelser boet der og er tillige Distriktsforstander for Husmandsbrandkassen og Ulykkesforsikringsforeningen for Tudse Herred. — I den anden Kreds valgtes Husmand *Anders Larsen*, Baarup (f. $\frac{8}{1}$ 1867 i Allindelille Old), til Repræsentant. Han kom som Boelsmandssøn ud at tjene efter Konfirmationen, gik derefter i Tømrerlære, blev Svend, men købte allerede 1888 et Husmandssted, som han i 1907 solgte for at bygge sig en lille Ejendom paa en Parcel af Baarupgaards Marker. Fattede tidlig Interesse for offentlige Anliggender og har som en af den sjællandske Husmandsstands førende Skikkelser udført et stort kommunalpolitisk Arbejde, der stedse har været baaret af en redelig Vilje til at øve Ret og Skel til alle Sider. Indehaver af et stort Antal Tillidshverv; har saaledes i ca. 25 Aar været Skatteraadmedlem og er for Tiden Medlem af Forligskommissionen. Siden 1916 tillige Amtsraadsmedlem. — Saavel Bødker Nielsen som Anders Larsen har uafbrudt fungeret siden 1906.

KØBENHAVNS AMT

Foreningens første Repræsentant i Københavns Amt var Proprietær *C. Jensen*, Gladsakse (f. $\frac{9}{5}$ 1841 i Flødstrup Sogn paa Fyn, d. $\frac{17}{3}$ 1896 i Lyngby), der valgtes til Viceformand i 1889 og ledede Repræsentantskabets Forhandlinger under Grev Moltkes mangeaarige Sygdom. Ejede i sine yngre Aar efterhaanden forskellige mindre, fynske Gaarde, købte derefter først Tjørnegaard i Gentofte, som solgtes igen 1884, og siden den større Gaard Højgaard i Bagsværd. Fra sit 25. Aar med korte Afbrydelser Sogneraadmedlem eller -formand, sidst i Gladsakse-Herlev Kommune, og var tillige i mange Aar landbrugskyndig Konsulent for Handelsbanken. — Efter *C. Jensens* Død fungerede Suppleanten, Kirkeværge *Christensen*, Lyngby, en kort Tid som Repræsentant, hvorefter Valget i 1897 faldt paa Sagfører *Chr. Ask*, Lyngby (f. $\frac{18}{5}$ 1871 i Vissenbjerg), der dog allerede 1901 flyttede til Udlandet. — Hvervet overtoges nu af Mælkeforpagter *P. Svendsen*, Bagsværd (f. $\frac{26}{7}$ 1850 paa Dall i Lille Værløse, d. $\frac{11}{3}$ 1928), der i 27 Aar skulde komme til at virke for Foreningen. Han var ved Landvæsenet en Del Aar og bestyrede efter Faderens Død Gaarden for Moderen, men begyndte 1880 sin Virksomhed som Mælkeforpagter, hvilken Stilling han bestred i ca. 30 Aar, først i Pederstrup og derefter i Bagsværd. En Del Aar tillige Tillidsmand i Brandforsikringen »Danmark«. Døde som en anset og afholdt Mand og efterfulgtes som Repræsentant af Tømrermester *H. P. Jørgensen*, Buddinge (f. $\frac{15}{11}$ 1869 i Buddinge), der i 1894 overtog sin nuværende Forretning efter Faderen og tillige har varetaget forskellige Tillidshverv, bl. a. som Medlem af Gladsakse Sogneraad, som Brandfoged (1904–17) og som Brandinspektør (1917–28).

MARIBO AMT

Foreningens første Repræsentant var her Landstingsmand *H. C. Hansen*, Kartoffe (f. $17/5$ 1843 i Egense paa Falster, d. $8/2$ 1928). Han fik som Sogneraadmedlem sin politiske Interesse vakt og var i 1878—1902 Medlem af Landstinget, hvor han med sin naturlige Veltalenhed og vindende Fremtræden en Tid spillede en vis Rolle som Repræsentant for Venstres mest udprægede agrariske Fløj. Drev i mange Aar sin Gaard i Kartoffe og var 1903—19 Vurderingsmand for Saksikøbing Skyldkres. — Han efterfulgtes 1893 af Husejer *H. J. Hansen*, Orehoved (f. $1/7$ 1850 i Egense By, d. Sept. 1929), en af Foreningens mest veltjente Repræsentanter og tillige den, som til Dato har virket længst, idet han først fratraadte ved sin Død i 1929. *H. J. Hansen* har paa sin Hjemegn gjort et fortjenstfuldt Arbejde for dens økonomiske Udvikling, og han virkede i nogle Aar som Formand for Foreningens Repræsentantskab. — Efter ham tilfaldt Hvervet som Repræsentant for Maribo Amt Suppleanten, Husejer *P. Jacobsen*, Systofte (f. $13/10$ 1865 i Breininge, Falster). Kom 16 Aar gl. i Skomagerlære og virkede ved Faget i 27 Aar, men forlod det derefter for at faa bedre Tid til at passe sine offentlige Hverv tilligemed en Vokstavleforretning, han overtog i 1901. Er som Biavler bl. a. Formand for Maribo Amts Biavlerforening og har i en Aarrække været Sogneraadformand.

ODENSE AMT

Amtet repræsenteredes 1880—1907 af Folketingsmand *N. Andersen* (f. $28/5$ 1826 i Eskør, d. $3/4$ 1907), der var Medstifter af og Revisor i Foreningen. En kort Tid fungerede derefter Sønnen, Overdyrlæge *S. Andersen*, Odense, hvorpaa Hvervet overtoges af Husejer *Frederik Hansen*, Tarup pr. Odense (f. $11/10$ 1867 i Odense, d. $10/11$ 1927). Han kom som Søn af mindre Haandværksfolk tidlig ud at tjene, var nogle Aar Bestyrer af Gaarde, forpagtede derefter et mindre Landbrug og købte siden et Husmandsbrug i Korup. Tog livlig Del i Husmandsbevægelsen, som han var med til at rejse paa Fyn. Virkede for Oprettelsen af Fyns Stifts Husmandsskole og havde mange Tillidshverv. Gjorde som Repræsentant et stort Arbejde for Foreningen og vil af mange mindes som den jævne, hjælpsomme og dygtige Mand han var. — Siden 1927 har hans Søn, Gartner *Jens Hansen*, Tarup, (f. $6/7$ 1894 i Fangel), der er Indehaver af et mindre Gartneri, fungeret som Repræsentant.

PRÆSTØ AMT

Folketingsmand *H. J. A. Nøhr* (f. $24/9$ 1838 i Kjeldby, d. April 1910) virkede her som Repræsentant fra 1880 til 1908, da han afløstes af Husejer *Chr. Hansen*, Bøgesø (f. $24/5$ 1866 i København), en af Husmandsbevægelsens Forgrundsfigurer, der bl. a. var med til at affatte Køgeresolutionen. Han drev fra 1891 til 1909 en Høkerforretning i Bøgesø og havde derefter til 1923 en Ejendom paa 8 Tdr. Ld. sammesteds. Har i mange Aar været Sogneraadmedlem (18 Aar som Næstformand), Amtsraadsmedlem og Medlem af Bestyrelsen for adskillige Husmandsorganisationer samt af Dansk Andels Gødningsforretnings Repræsentantskab og Andelsudvalget. Siden 1915 tillige Taksator ved Anlæg af Jærnbaner, valgt af Ministeriet for offentlige Arbejder, og siden 1922 Kasserer i Sjællands Telefonabonnentforening.

GL. ROSKILDE AMT

Fra først af virkede her som Repræsentant Gaardejer *H. Sørensen*, Smørumovre, Venslev og Roskilde, der efter i 1891 at have nedlagt sit Mandat afløstes af Suppleanten, Gaardejer *Rasmus Larsen*, Aagerup, en foretagsom og velanset Mand, hvis hele Livsgærning faldt indenfor St. Valby Sogn. Han købte i 1862 en Gaard i Aagerup, knyttede dertil

siden et Bryggeri og drev tillige i mange Aar et Fællesmejeri. En af sin Egns kendteste Skikkelser. — Da Nyvalg skulde finde Sted i 1893, trak Larsen sig tilbage, og han efterfulgtes af senere Direktør i Foreningen, Skomagermester *N. Christensen*, hvis Repræsentanttid varede til 1908. — Hvervet tilfaldt derefter Smedemester *N. P. Jensen*, Gævninge pr. Roskilde (f. $\frac{22}{12}$ 1858 i Kornerup, d. $\frac{30}{7}$ 1927), der tillige havde flere andre Tillidsposter, idet han bl. a. i 20 Aar var Sogneraadsmlem. — Den nuværende Repræsentant, der tiltraadte efter Jensens Død i 1927, er Tømrermester *L. P. Larsen*, Østervang pr. Haudrup (f. $\frac{19}{4}$ 1875). Som Søn af Husmandsfolk tjente han ved Landbruget fra Konfirmationen til det 17. Aar, hvorefter han lærte Tømrerhaandværket og begyndte selvstændig Forretning i 1901. Ophævede i 1929 denne som Følge af et Ulykkestilfælde. Er Indehaver af flere lokale Tillidshverv og har siden 1909 virket i Foreningens Tjeneste, først som Kommunevurderingsmand, derefter som Herredsvurderingsmand og siden som Repræsentant.

SORØ AMT

Den Mand, der først virkede for Foreningen her, var Gaardejer *Hans Frandsen*, Gudum pr. Slagelse (f. $\frac{11}{5}$ 1832 i Aarslev paa Fyn, d. $\frac{19}{2}$ 1919). Han overtog som ganske ung sin Fædrenegaard, men købte siden i Stedet en Gaard i Gudum. Var i mange Aar Sogneraadshoved og en Tid Amsraadsmedlem, ligesom han bl. a. var Formand for Sorø Amts Skytteforening. Indenfor Foreningen valgtes han 1896 til Formand for Repræsentantskabet, hvilken Stilling han bevarede nogen Tid efter at være gaaet af som Repræsentant for Sorø Amt. — Her afløstes han 1907 af Husejer *Søren Jensen*, Skafteløv (f. $\frac{17}{8}$ 1853, d. $\frac{18}{2}$ 1919), der 1878—1905 virkede som Lærer og fra 1886 til sin Død var Formand for den lokale Sparekasse. Han efterfulgtes ved sin Død af Lokomotivfører *Hans Petersen*, Holmstrup pr. Slagelse, som i 1929 blev Direktør i Foreningen. — Amtets nuværende fungerende Repræsentant er Murermester *Bruun Johansen*, Otterup (f. $\frac{29}{8}$ 1871 i Tjæreby), der traadte til ved Lokomotivfører Petersens Valg til Direktør.

SVENDBORG AMT

Fra Foreningens Stiftelse til 1905 repræsenteredes Amtet af Kl. Berntsens Broder Gaardejer *J. K. Berntsen*, Ryslinge (f. $\frac{27}{10}$ 1837 i Eskildstrup, d. $\frac{3}{2}$ 1905). Han deltog i Krigen 1864 og købte derefter Gaarden Ny Krumstrup, hvor han boede til sin Død. — En kort Tid var Sønnen, *Aksel Berntsen*, Ringe, derefter Repræsentant, men han efterfulgtes allerede i 1906 af Snedkermester *Jens Beck*, Gestelev pr. Ringe (f. $\frac{25}{1}$ 1847 i Heden Sogn paa Fyn, død 1923), en Husmandsøn, der begyndte ved Landbruget, men senere lærte Snedkerhaandværket for i 1871 at nedsætte sig som Snedkermester i Gestelev. Havde paa Kolds Skole faaet sin Interesse for Samfundsspørgsmaal vakt. Tog livlig Del i de aandelige og politiske Bevægelser paa sin Hjemegn og var altid at finde, hvor det galdt at arbejde for de smaa i Samfundet og for Friheden. Var i en Aarrække Sogneraadshoved, Medlem af Menighedsraadet og af Svendborg Amsraad m. v. Trak sig i de senere Aar ud af Snedkerforretningen, som han med stor Dygtighed havde arbejdet op. — Amtets nuværende Repræsentant er Murermester *L. Hansen*, Gærup pr. Korinth (f. $\frac{17}{3}$ 1861). Han voksede op i meget smaa Forhold, arbejdede ved Landbruget til 20 Aars Alderen, lærte derefter Murerfaget og har siden 1904 ernæret sig som Murermester og Landbruger. Har beklædt adskillige Tillidshverv, bl. a. som Medlem af Sogneraad, Skolekommission og Værgeraad.

BESTYRELSE

TIDLIGERE DIREKTØRER

Højesteretssagf. <i>Ludvig Arntzen</i> , Formand	1880—1889
(f. 5. Okt. 1844 i Ølsted ved Horsens, d. 24. Okt. 1912)	
Kaptajn <i>J. Dons</i> , adm. Dir. til 1883	1880—1897
(f. 19. Juli 1830 paa Hesselagergaard, Fyn, d. 23. Marts 1908)	
Cand. polit. <i>Ernst Bilsted</i> , adm. Dir. fra 1883	1880—1907
(f. 3. Novbr. 1843 i København, d. 17. Aug. 1907)	
Overretssagf. <i>Holger Paludan</i> , Formand	1889—1923
(f. 4. Okt. 1845 i Allinge, d. 4. Okt. 1925)	
Folketingsmand <i>Klaus Berntsen</i>	1897—1909
(f. 12. Juni 1844 i Eskildstrup, d. 27. Marts 1927)	
<i>Axel From</i> , adm. Direktør	1907—1929
(f. 27. Jan. 1860 i København, d. 19. Juli 1929)	
Husejer <i>N. Christensen</i>	1909—1929
(f. 7. Juni 1851 i Gevninge)	
fhv. Statsminister <i>C. Th. Zahle</i> , Formand	1923—1929
(f. 19. Jan. 1866 i Roskilde)	

NUVÆRENDE DIREKTØRER

<i>Johannes Ebbe</i> , adm. Direktør	fra 1929
(f. 10. Okt. 1873 i Krungerup)	
Overretssagf. <i>P. Sandholt</i> , Formand	fra 1929
(f. 14. Nov. 1877 i København)	
Husejer <i>Hans Petersen</i>	fra 1929
(f. 13. Jan. 1873 i Vollerslev)	

REVISORER

Udnævnt af Regeringen:

Folketingsmand <i>N. Andersen</i>	1880—1907
fhv. Godsforvalter, Forfatter <i>C. E. Dangaard</i>	fra 1907

Valgt af Repræsentantskabet:

Folketingsmand <i>Klaus Berntsen</i>	1880—1897
Kontorchef i Nationalbanken <i>C. L. Jensen</i>	1897—1907
» » » <i>L. F. Wroblewski</i>	1907—1919
» » » <i>P. v. d. Hude</i>	fra 1919

KONTORPERSONALE

Af Foreningens tidligere Funktionærer fortjener særlig Bogholder *Sofus Marius Olsen* at nævnes. Han ansattes i 1895 som Assistent, blev i 1904 Fuldmægtig og ved Kontorets Omorganisation i 1907 Bogholder,

S. M. OLSEN
Bogholder 1907—1928

hvilken Stilling han bestred til sin Død i 1928. Bogholder Olsen, der kun blev 52 Aar gammel, udførte sit Arbejde med beundringsværdi Omhu og Interesse og var i sjælden Grad afholdt af alle indenfor Foreningen.

Det nuværende fast ansatte Kontorpersonale har følgende Sammensætning:

Kasserer: <i>exam. jur. Carlo Schoier</i>	ansat	1907
Ekspeditionssekretær: <i>exam. jur. Jørgen Bagger</i>	»	1911
Bogholder: <i>Gunnar Christensen</i>	»	1929
Fuldmægtig: <i>cand. jur. Carl Johan Lose</i>	»	1907
» <i>Christian Christensen</i>	»	1915
Assistent: Frøken <i>Else Worm</i>	»	1901
» Fru <i>Mary Lindegaard</i>	»	1905
» Fru <i>Christiane Bagger</i>	»	1907
» Frøken <i>Kristine Svendsen</i>	»	1909
» Frøken <i>Eli Andersen</i>	»	1911
» Fru <i>Louise Rundin</i>	»	1915
» <i>Kay Ferd. Madsen</i>	»	1919
» <i>Henry Sally</i>	»	1923
» Frøken <i>Gerda Riis</i>	»	1925
» <i>Erik Madsen</i>	»	1927
Kontorbud: <i>J. P. Hansen</i>	»	1928

OVERSIGT OVER DE AF FORENINGEN UDSTEDTE KASSEOBLIGATIONER

	Afdelingen			Ialt udstedt Kasseobligationer Kr.	Cirkulerende 31. Marts 1930 Kr.
	aabnet	lukket	færdigmortiseret (senest)		
3 $\frac{1}{2}$ % I Hovedafdeling	1880	1915	ult. 1960	12.980.100	1.717.100
4 % I "	1899	1903	ult. 1948	6.000.000	1.709.950
4 % II "	1903	1909	ult. 1954	17.999.950	6.774.800
4 % III "	1909	1919	ult. 1964	16.120.400	8.838.100
4 % IV "	1919	1923	ult. 1983	14.100	13.200
4 $\frac{1}{2}$ % I "	1915	1919	ult. 1964	4.258.600	3.238.000
4 $\frac{1}{2}$ % II "	1918	1923	ult. 1983	13.939.900	13.002.150
4 $\frac{1}{2}$ % III "	1923		60 Aar efter Lukn.	29.404.600	28.784.350

OVERSIGT OVER

Regnskabsaar	Samlet Udlaan ved Aarets Slutning		Udlaant i Aarets Løb	Afgang ved Indfrielse samt ekstr. Afdrag paa Hovedstolen	Tab paa overtagne Panter (÷ Fortjeneste)	Reserve- og Administrationsfondens Størrelse
	Antal Laan	Kr.				
¹ / ₁₁ 1880- ³¹ / ₃ 1882	660	615.000	615.000	—	—	8.439
1882—1883	1.262	1.290.200	676.450	1.250	—	15.306
1883—1884	1.877	2.018.650	733.950	4.600	—	26.266
1884—1885	2.575	2.887.100	878.700	9.850	—	42.779
1885—1886	3.399	3.864.800	988.550	10.850	—	63.147
1886—1887	4.281	4.859.950	1.021.400	26.250	672	96.975
1887—1888	4.856	5.421.300	599.050	37.700	1.970	111.072
1888—1889	5.189	5.712.950	349.800	58.150	123	124.572
1889—1890	5.590	6.094.350	435.800	54.400	850	141.964
1890—1891	5.888	6.351.900	323.850	66.300	1.784	155.869
1891—1892	6.124	6.557.100	287.200	82.000	911	168.059
1892—1893	6.446	6.860.150	376.400	73.350	761	178.397
1893—1894	6.901	7.323.900	510.750	47.000	1.492	195.834
1894—1895	7.482	7.888.200	646.750	82.450	1.887	217.922
1895—1896	8.077	8.493.250	703.650	98.600	1.794	241.685
1896—1897	8.625	9.032.650	671.700	132.300	* 1.333	272.129
1897—1898	9.198	9.648.000	702.950	87.600	1.904	302.295
1898—1899	9.820	10.328.250	765.800	85.550	3.334	337.956
1899—1900	10.444	11.045.650	824.300	106.900	1.168	368.879
1900—1901	11.211	12.033.350	1.148.050	160.350	1.044	420.291
1901—1902	12.297	13.455.250	1.537.650	115.750	1.316	480.483
1902—1903	13.893	15.747.900	2.481.850	189.200	1.288	569.485
1903—1904	15.465	18.116.700	2.594.900	226.100	* 521	647.505
1904—1905	17.267	21.276.450	3.449.400	289.650	191	763.151
1905—1906	19.071	24.511.650	3.593.700	358.500	659	883.789

* Fortjeneste.

FORENINGENS VIRKSOMHED

Regnskabsaar	Samlet Udlaan ved Aarets Slutning		Udlaant i Aarets Løb	Afgang ved Indfrielse samt ekstr. Afdrag paa Hovedstolen	Tab paa overtagne Panter (÷ Fortjeneste)	Reserve- og Administrationsfondens Størrelse
	Antal Laan	Kr.				
1906—1907	20.784	27.630.250	3.523.000	404.400	446	1.029.052
1907—1908	22.365	30.700.050	3.532.200	462.400	1.032	1.192.639
1908—1909	23.710	33.123.000	2.925.150	502.200	1.399	1.195.464
1909—1910	25.323	36.093.800	3.594.400	623.600	1.293	1.341.926
1910—1911	26.644	38.705.800	3.322.950	710.950	2.062	1.510.458
1911—1912	27.580	40.566.050	2.763.850	903.600	1.348	1.678.421
1912—1913	28.408	42.514.950	2.885.850	936.950	1.645	1.863.740
1913—1914	29.174	44.123.350	2.513.300	904.900	1.990	1.943.916
1914—1915	29.520	44.811.900	1.362.400	673.850	2.857	2.121.836
1915—1916	29.185	44.200.000	497.400	1.109.300	4.895	2.321.069
1916—1917	28.809	43.661.300	953.650	1.492.350	2.122	2.486.001
1917—1918	28.583	43.541.100	1.443.200	1.563.400	497	2.631.172
1918—1919	28.198	43.197.850	1.703.250	2.046.500	* 76	2.766.117
1919—1920	28.049	43.712.550	2.205.950	1.691.250	* 65	2.416.367
1920—1921	28.074	44.556.500	1.636.850	792.900	459	2.454.792
1921—1922	28.588	46.932.950	3.201.000	824.550	—	2.483.851
1922—1923	30.174	52.658.300	6.975.250	1.249.900	—	2.596.699
1923—1924	31.281	57.511.250	6.098.000	1.245.050	140	2.566.787
1924—1925	31.422	59.441.850	2.844.300	913.700	* 105	2.114.752
1925—1926	31.795	61.818.900	3.117.150	740.100	—	2.244.035
1926—1927	32.297	64.390.050	3.478.250	907.100	514	2.358.776
1927—1928	33.018	67.621.050	4.138.200	907.200	2.910	2.525.727
1928—1929	33.846	71.358.450	4.839.050	1.101.650	477	2.690.590
1929—1930	34.487	74.850.000	4.702.450	1.210.900	2.012	2.817.653

* Fortjeneste.